

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Komunitní plánování v obci
se zaměřením na předškolní věk**

Daniela Labajová, DiS.

Katedra: Sociální práce
Vedoucí práce: PhDr. Slavomír Krupa, Ph.D.
Studijní program: B7508, Sociální práce
Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Komunitní plánování v obci: se zaměřením na předškolní věk“ napsal/a samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Kladně dne 13.06.2010

Daniela Labajová, DiS.

Bibliografická citace

Komunitní plánování v obci: se zaměřením na předškolní věk: Bakalářská práce/ Daniela Labajová, DiS.; PhDr. Slavomír Krupa, Ph.D.. Praha, 2010, 92 s.

Anotace

Tato bakalářská práce s názvem „*Komunitní plánování v obci: se zaměřením na předškolní věk*“ se zabývá tématem komunitního plánování sociálních služeb. V práci je představeno, co znamená komunitní plánování sociálních služeb, komu je určeno a jaké jsou jeho přínosy. Dozvíme se, jaké jsou jeho principy a fáze, kterými musí projít. Na základě toho, čemu komunitní plánování sociálních služeb může napomoci, se budeme zamýšlet nad konkrétní věkovou skupinou, kterou jsou děti v předškolním věku a provedeme si exkurz do jejich vývoje po stránce psychické (mentální), fyzické a sociální, kde budeme sledovat rodinu a její vliv. Při tom by z textu o předškolním vývoji dětí mělo být vidět pozitivum, které v životě předškolních dětí může hrát mateřská škola. S předpokladem, že mateřská škola má velký pozitivní vliv, budeme zkoumat podle navržené hypotézy, kolik je mateřských škol na počet dětí předškolního věku.

Mou hypotézou je, že mateřských školek je na počet dětí v předškolním věku málo, což se pokusím potvrdit nebo vyvrátit.

Na základě pročtení komunitních plánů sociálních služeb města Kladna (2008-2010) a Třince (2009-2012), na které odkazují, poskytneme informaci, jaké jsou jejich cílové skupiny a zda se dotýkají problematiky existence mateřských škol či nikoliv ve srovnání s cílovými skupinami. Na závěr práce si ukážeme, zda se hypotéza ohledně kapacity mateřských škol potvrdila, či nikoli.

Klíčová slova

Komunitní plánování sociálních služeb (KPSS), principy KPSS, uživatel, zadavatel, poskytovatel, předškolní věk, kapacita, mateřská škola.

Summary

This bachelor's thesis named „Community planning focused on children in preschool age“ deals with the theme of community planning of social services (CPSS). First, there is explained what is community planning about, for whom is intended and what are its benefits. We will find out what are CPSS'principles and individual phases. To see how CPSS could be beneficial, we will focus on specific age group- preschool children. We will also address the issues of child's mental, physical and social development and also observe a family and its influence on children. We will find out the positives of kindergarten in child's life. My hypothesis is that there is a lack of capacity in kindergartens, concerning the number of preschool children. On the basis of reading of CPSSs from two cities: Kladno (2008-2010) and Trinec (2009-2012) we will offer the information concerning each cities' target groups . We will want to see if any of these CPSS is concerned with the problem of kindergartens'existence or not. In conclusion the hypothesis will be affirmed or refuted.

Keywords

Community planning of social services (CPSS), principles of CPSS, user, contracting authority, provider, preschool age, capacity, kindergarten

Poděkování

Děkuji především Pánu Bohu, který mi dával svou lásku, trpělivost, moudrost, pokoj, sílu a motivaci psát a byl mně oporou a záchranou, abych to nevzdala. Děkuji Mu zato, že je věrný a plní to, co zaslíbil.

Dále velmi srdečně děkuji svému vedoucímu práce, který mi pomohl ujasnit si téma a motivoval mě svým laskavým připomínkováním a citlivým přístupem. Také mu děkuji, že mě i mé spolužáky s vlastním nadšením vyučoval sociální práci.

Děkuji Evangelikálnímu teologickému semináři za umožnění studovat bakalářský program.

Děkuji také svému milovanému a trpělivému manželovi, který mě byl v každé chvíli a klesání na mysli pomocí a povzbuzením tím, že když jsem potřebovala, objal mě, přichystal jídlo a pití a uklidil.

Děkuji svým i manželovým rodičům, že mě povzbuzovali a zajišťovali podporu na modlitbách a v jiných oblastech.

Děkuji svému bratrovi, že mi poskytl počítač, na němž jsem mohla tuto práci psát a švagrovi za jejich technickou pomoc.

Děkuji také své spolužačce Johance Czudek za povzbuzování a pomoc.

Děkuji také svému sboru Církve bratrské v Kladně, který mě společně s jeho pastorem a jeho ženou podporovali na modlitbách.

Děkuji dále své kolegyni Jiřině Pacovské za povzbuzování a modlitby. Za modlitby děkuji i panu Otto Marušovi.

Ještě bych ráda poděkovala paní ředitelce A. Valentové (nejmenované MŠ) za radu na koho se obrátit na odboru školství na úřadě a pí. ředitelce Caithamlové, jež mě povzbuzovala.

Děkuji pracovníci na úřadě, která mi poskytla materiály. Které byly podkladem pro tuto práci.

Velmi děkuji kamarádovi Janu Holečkovi a tetě Jitce Boudníkové, kteří mně poskytli informace.

Děkuji všem, kteří se podíleli na komunitním plánování ve městě Kladně a Třinci.

Obsah

0. Úvod	7
1. Komunitní plánování:	9
1.1 Co je komunita?	9
1.1.1 Shrnutí:	10
1.2 Co je komunitní práce?:	10
1.2.1 Shrnutí:	11
1.3 Odkud komunitní práce?	11
1.4 Co je komunitní plánování?:	13
1.5 Co to je komunitní plánování sociálních služeb nebo plán rozvoje sociálních služeb?:	16
1.6 Účastníci v procesu KPSS:	18
1.7 Přínos KPSS pro obce:	22
1.8 Zdroje komunitního plánování:	23
2. FÁZE A PRINCIPY KOMUNITNÍHO PLÁNOVÁNÍ	24
2.1 Orientační popis fází KPSS :	24
2.2 Proces plánování a jednotlivé fáze:	26
Fáze „Mapování“ = Přípravná fáze:	26
Fáze „Analýza“:	30
Strategická fáze v procesu KPSS:	37
Fáze „Evaluace – Vyhodnocení“:	42
2.3 Podpora KPSS v ČR na poli politickém:	45
2.4 Legislativa a dokumenty ke KPSS:	46
2.5 Komunitní plánování a jeho principy:	50
2.6 Milníky v procesu komunitního plánování sociálních služeb:	52
DĚTI V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU:	53
Psychický (mentální) vývoj:	54
3.2 Fyzický vývoj dětí v předškolním věku:	61
3.3 Sociální vývoj dětí v předškolním věku:	62
3.4 Obecně o rodině:	66
3.4.1 Rodina funkční:	68
3.4.2 Rodina dysfunkční a afunkční:	73
4. EMPIRICKÁ ČÁST	76
4.1 Povinnosti obce poskytnout dostupnost mateřských škol:	76
4.2 Počet mateřských škol vs. počet potenciálních zájemců o umístění v MŠ v Kladně:	78
4.3 Počet mateřských škol vs. počet potenciálních zájemců o umístění v MŠ v Třinci:	79
5. Závěr:	82

0. Úvod

Na začátek této práce bych ráda vysvětlila, co mě inspirovalo k zvolení tohoto tématu: „*Komunitní plánování v obci: se zaměřením na předškolní věk*“.

Impuls k zabývání se komunitním plánováním mi poskytly hodiny sociální práce. O komunitním plánování tehdy vykládal učitel sociální práce a uváděl konkrétní případy, kde měla tato forma sociální práce úspěch. Po výkladu teorie nám zadal indicie k nějaké obci a jako studenti rozdělení na teamy jsme měli zvážit, co by se dalo použít jako zdroje pro zlepšení situace obyvatel obce, kterou nám zadal.

Teamová práce nás bavila. Nejvíce se mi líbilo, že se mohl vyjádřit každý a něco navrhnout. Pak bylo společné představení toho, co každý team vymyslel a vyhodnocení.

Toto téma komunitního plánování si u mě získalo velké sympatie. Později se ještě přidaly hodiny sociální práce i sociální politiky z okruhů, které řeší zákon č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách* a často probírané téma „*hodnocení kvality sociálních služeb*“ v souvislosti komunitního plánování sociálních služeb. Avšak je nutné říci, že v této práci není vytyčeno se tímto zákonem dopodrobna zabývat.

Posledním postrčením bylo zaslechnutí o úspěchu, o kterém mluvili pracovníci jedné nejmenované organizace, která má podporu od církví na Slovensku. Úspěch spočíval v oslovení starosty jednoho slovenského města těmito pracovníky, zda by jim dal svolení k nějaké aktivitě v tomto městě, kterou chtěli provozovat. Starosta byl tvrdý a nejdříve se nechtěl o tom s nimi bavit kvůli nedůvěře. Když se tito věřící pracovníci modlili, Pán Bůh jim ukázal, že se mají zeptat, s čím s jakou službou nebo aktivitou by mohli posloužit tomuto městu? Starosta toho využil a ukázal na potřebu věnování se mládeži, protože nebyl nikdo, kdo by se této cílové skupině ve městě věnoval. Shodou okolností měla tato organizace křesťanských pracovníků ve svém poslání věnovat se mládeži. Tím, že pracovníci organizace poslechli, co jim Bůh ukazoval, započali práci, kde jim starosta určil, otevřeli si cestu k budování důvěry a ke službě, kterou chtěli provozovat.

Po tom, co jsem slyšela o zkušenosti pracovníků té křesťanské organizace, jsem věděla, že chci psát něco v oblasti komunitního plánování.

Vedoucí práce, kterého jsem požádala o pomoc, mi pomohl si ujasnit a specifikovat téma práce. Ve stanovení názvu a tématu se odrazila moje prozatímní profese učitelky mateřské školy.

Při setkávání s rodiči dětí ze své třídy jsem měla možnost několikrát hovořit s některými maminkami dětí, které jsou znevýhodněné tím, že mají problém si najít práci, protože byly na mateřské dovolené a teď, když se podařilo umístit

dítě ve školce, je problémem, že jsou na uchazeče o práci kladeny velké pracovní nároky, které nejsou tolerantní k časovému provozu mateřské školy a ony (protože nemá kdo vyzvedávat a hlídat dítě) nadále zůstávají bez práce a hlídání dětí si nemohou dovolit. Jednalo se o svobodné matky.

Od jiných matek, které jsou vdané a mají více dětí, jsem slyšela konstatování, že: „politika není nastavená podpoře rodiny a pro rodiny s dětmi předškolního věku se nic nedělá a že mohou být rádi, že jejich dítě je alespoň ve školce.“ Tyto matky mi také líčily, jaké byly jejich zkušenosti s hledáním práce při dětech. V neposlední řadě jsem se setkávala zprostředkovaně i od svých známých, jaký mají problém umístit své děti, jež jsou předškolního věku v mateřské škole a ptali se mne, zda u nás ve školce náhodou není volné místo.

Při konzultaci s vedoucím práce, jsem si stanovila hypotézu, která může být potvrzena, nebo vyvrácena.

Hypotéza zní: Předpokládám, že mateřských škol je málo na počet dětí předškolního věku.

V práci se budeme zabývat pojmem komunitní plánování sociálních služeb (KPSS), jeho principy a postupem. Dále si popíšeme jednotlivé kroky KPSS, v nichž se promítne důvod, proč vlastně využívat KPSS. Cílem této práce je poskytnout lidem, kteří nevědí, co si pod procesem komunitního plánování představit základní informace o komunitním plánování sociálních služeb. Také bych ráda prostřednictvím psaní této práce dala těmto lidem impuls k přemýšlení, proč je dobré o komunitním plánování něco vědět, což by mělo vyplynout jakoby „mezi řádky“ z textu hlavně v otázce, kdo může mít účast na komunitním plánování sociálních služeb.

Následně, po popisu KPSS, se přesuneme k druhé velké kapitole „vývoj dětí v předškolním věku“. V tomto okruhu by měly být položeny argumenty za pomoci vývojové teorie, dokládající proč je potřeba mateřských škol a jejich pozitivního vlivu na děti předškolního věku.

V poslední části práce se pozastavíme nad skutečností, která by měla vyplynout z komunitního plánu města Kladna a Třince a zde by se také měla má výše zmíněná hypotéza potvrdit či vyvrátit.

1. Komunitní plánování:

1. 1 Co je komunita?

Než si povíme, co to znamená komunitní plánování a v čem spočívá, bylo by namísto začít definováním pojmu „komunita“, abychom se dostali do kontextu tohoto slova.

Komunitou rozumíme společnost, která má své vymezení v hranicích geografických, politických, ekonomických nebo sociálních. Je postavena na pilířích sdílených hodnot, společném kulturním dědictví, společných zájmech a společných problémech. Komunita má svou strukturu, kterou máme na mysli formální a neformální organizaci a je sociálním uskupením, prostřednictvím kterého vykonávají její obyvatelé určité funkce (Matoušek O.; 2003).

V anglickém internetovém slovníku Wikipedia, bychom se dočetli o původu slova komunita.

Slovo „komunita“ je odvozeno ze starého francouzského výrazu communauté, které je zas odvozeno z latinského communitas (cum, "s, spolu" + munus, "dar"), což je široký termín pro společenství nebo organizovanou společnost¹

Mohli bychom říci, že se jedná o společenství, které tráví mnoho času spolu a jedná se o organizovanou společnost.

„Výrazem komunita míníme v kontextu tohoto výkladu místní společenství spojující přímými vazbami obyvatele mezi sebou a obyvatele s místem, kde žijí.“²

Jsou to lidé, kteří mají společné kořeny nebo se u nich právě vytváří. Společné pro ně je (jak vidíme v citaci) místo, na kterém se pohybují a o které se dělí. Nejde však jen o místo nebo tradice, ale o vzájemné vazby, kde mohou lidé prožívat pomoc, pokud mají nějakou nouzi – v případě, že je komunita přijímá dobře.

---

¹ „The word "community" is derived from the Old French communauté which is derived from the Latin communitas (cum, "with/together" + munus, "gift"), a broad term for fellowship or organized society“: <http://en.wikipedia.org/wiki/Community>; 2010-06-02

² Matoušek O. a kol. ; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s.113; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

„Komunita je místo, kde člověk může získávat emocionální podporu, ocenění a praktickou pomoc v každodenním životě.“³

Na citacích jsme právě pozorovali popis a charakteristiku komunity v obecném slova smyslu. Jsou i jiné pohledy na danou problematiku, jako například v další citaci.⁴

V citovaném oddíle je poznat, že v komunitě probíhají různé děje z pohledu potřeb, předností, risků a dalších podmínek, které ovlivňují identitu zúčastněných a jejich soudržnost.

Matoušek také uvádí ještě jiné definice o komunitě a také charakteristiku od J. W. Gardnera (1999), kterou je, že komunita je různorodou jednotou, na jednom společném základě sdílí hodnoty, lidé v ní o sebe vzájemně pečují, týmově spolupracují a projevují si vzájemnou důvěru. K charakteristikám komunity patří rozvinutá, efektivní komunikace, vytváření vnějších i vnitřních vazeb a tím i snadná účast na veřejných věcech pro ty, kdo v ní jsou. Komunita má vlastní záměry a také svou vlastní identitu. Komunita v sobě nese výchovný potenciál a další generaci předává své hodnoty a formy. Komunitní společenství je otevřené do budoucnosti a je v něm vyvážené institucionální uspořádání.

1.1.1 Shrnutí:

Když jsme pročetli citace, nelze si nepovšimnout společných rysů. Například, že komunita je vázána k nějakému místu, existují v ní vazby, má svou historii a kulturu a má své hranice, které fungují jak dovnitř, tak ven.

Každá komunita je i přes společné znaky originální a přístup k ní by měl být individuální a citlivý.

1.2 Co je komunitní práce?:

Od pojmu komunita se pomalu dostáváme k možnosti pracovat s komunitou, tzn. k odvětví terénní sociální práce, kterým je práce s komunitou.

„Komunitní práce je metoda směřující k vyvolání a podporování změny v rámci místního společenství.“⁵

---

³ Matoušek O. a kol.; *Metody a řízení sociální práce*; Portál, s. r. o., s. 253; Praha 2003; ISBN 80-7178-548-2

⁴ „*In biological terms, a community is a group of interacting organisms (or different species) sharing an environment. In human communities, intent, belief, resources, preferences, needs, risks, and a number of other conditions may be present and common, affecting the identity of the participants and their degree of cohesiveness.*” : <http://en.wikipedia.org/wiki/Community>; 2010-06-02

⁵ Matoušek O. a kol.; *Metody a řízení sociální práce*; Portál, s. r. o., s. 253; Praha 2003; ISBN 80-7178-548-2

Podívejme se, jak vypadá komunitní práce. Komunitní práce má určité znaky. Podle Matouška problémy jedinců a skupin obrací k možnostem a zdrojům místní komunity a do řešení problémů, rozhodování a života komunity zapojuje své občany, místní organizace a instituce. V komunitě se přerозdělují a sdílí zdroje. Komunita vede své občany k odpovědnosti a jsou v ní jasné kompetence. Nabízí šanci lidem ovlivnit to, co se s nimi děje (Matoušek 2003).

Podle citace to vypadá tak, že sama komunita má obrovský potenciál, který se dá využít pro změnu toho, co není k prospěchu jak jedince, tak celého společenství komunity. Díky svým tradicím a svému společenskému dění má výchovný vliv a také různé rozvržení rolí, se kterými se v terénní práci tohoto druhu pracuje, ale základ je, že nikdo nemá zůstat stranou, ale motivují se všichni, aby se vyřešila situace, která je špatně komunitou snášena. Jedná se většinou o něco, co komunita vnímá jako problém nebo jako nenaplněnou potřebu.

Definujme si komunitní práci ještě jinak:

„Přístup k lidem, proces, jak je aktivizovat, aby se sami postarali o řešení problému; projekt, jak vyřešit určitý konkrétní problém (tedy postup, způsob, jak vyřešit určitý problém).“⁶

1.2.1 Shrnutí:

Jde tedy o použití jakýchsi metod k mobilizaci sil komunity, které by mohla používat k udržení toho, co se daří, napravení toho, co se nepovedlo a pojištění budoucích rizik navrhnutím společného řešení a investic svých zdrojů k rozvoji.

1.3 Odkud komunitní práce?

Jak už to bývá, každý děj má svou historii a většinou autora nebo myslitele, který přijde s onou novotou. Tak tomu je i v komunitní práci a v komunitním plánování. Cílem této práce však není popisovat dopodrobna historii KP, ale v krátkosti si něco málo zmíníme.

Komunitní práce v historii nebyla v praxi tolik realizována, pokud se nejednalo o církve a jejich komunitní styl života kdysi v minulosti. Tam můžeme vidět jedny z prvních náznaků v civilizovanější společnosti, pokud vynecháme Egypt a jiné. Čteme:

„Povinnost všech členů místní komunity o její fungování je trvalou součástí židovsko-křesťanské tradice- od dějin izraelského národa

---

⁶ Matoušek O. a kol.; *Metody a řízení sociální práce*; Portál, s. r. o., s. 254; Praha 2003; ISBN 80-7178-548-2

*popsaných ve Starém zákoně přes poselství Ježíše Krista a apoštolů v Novém zákoně až ke dvoutisícileté historii křesťanské církve.*⁷

Apoštolové měli za úkol šířit „evangelium“, to znamená „dobrou zprávu“ a zakládat církevní společenství, jež se rozrůstala, a vznikaly z nich obce.

*„Ježíš vybírá své učedníky k vytváření obcí, v nichž bude základním zákonem přikázání lásky. ... Klíčovým prvkem ve vývoji vztahu křesťanů k místní komunitě je zakládání křesťanských obcí na tzv. „pohanských“ územích, které reprezentuje především misie apoštola Pavla v Malé Asii a v Řecku.“*⁸

Kromě těchto historických zmínek o komunitní práci v „obcích“, máme zmínky z pozdějších časů v souvislosti pokroků v pracovním vývoji. Jedná se především o časový úsek druhé poloviny 19. století. Má se za to, že v tomto století vznikala komunitní práce, jak ji známe v dnešní době. Matoušek říká, že je to důsledek rozpadu tradičních komunit kvůli industrializaci a urbanizaci. Dále Matoušek uvádí, že jistý člověk jménem Samuel Augustus Barnett je považován za průkopníka myšlenek komunitní práce v Anglii. Tento muž byl vikářem anglikánské církve ve východním Londýně. V roce 1873 začal se svou ženou s organizováním vzájemné praktické pomoci farníků. Barnett zkoumal příčiny chudoby a zároveň s tím často spolupracoval s universitami. V roce 1884 byla Barnettem založena universita Toynbee Hall, na které mohli společně studovat vedle studentů dobře situovaných i studenti chudí.

Anglie je také v podstatě vzorem ke komunitnímu plánování u nás. Právě z Anglie vyšel impuls a inspirování jsme byli také Nizozemím. Komunitní práce v obecném slova smyslu se u nás v Čechách rozvíjela s nově vznikajícími nestátními neziskovými organizacemi na konci 20. století a jen v některých městech České Republiky byly zahájeny projekty komunitního plánování, které se velmi podobaly anglickému pojetí komunitních plánů. Těm jde o efektivitu, respektování potřeb člověka ve větší míře, organizaci zdravotních i sociálních služeb v rámci komunity, deinstitucionalizaci a kultivaci vzdělání poskytovatelů služeb.

Proč před tím nebyla komunitní práce u nás ve vývinu?

Bylo to jistě pro myšlenkové prosazování socialistické politiky, která tvrdila, že není třeba sociální práce, protože nemáme žádné problémy a že marxistické ideje vše už vyřešili a my se jich máme držet. V souvislosti s utopistou Karlem Marxem jsme byli na čtyřicet let utopistickým státem v návaznosti na jeho ideologii. Neměli jsme také svobodu vyjadřovat otevřeně své názory a tedy ani mluvit o svých skutečných potřebách, protože stát se přece o vše postaral a

---

⁷ Martinek Michael a kol.; *praktická teologie pro sociální pracovníky*; Vydal Jabok; s. 164; Praha 2008; ISBN 978-80-904137-2-6

⁸ Martinek Michael a kol.; *praktická teologie pro sociální pracovníky*; Vydal Jabok; s. 165; Praha 2008; ISBN 978-80-904137-2-6

podle tehdejších ideologií by se nikdo nepostaral lépe. V té době neexistovala demokracie pro naši zem. Mnoho lidí o ní mohlo jen snít. Vládla nám totalita.

Dnes se však komunitní práci daří a od roku 2006 jedno její odvětví ukládá krajům zpracovávat zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách. Jedná se o komunitní plánování. Ještě v dnešní době se setkáváme s určitými omezeními, na která se v procesu plánování naráží. Jsou to především tato omezení:

- „*Malá připravenost lidí pospolu řešit společné problémy – v důsledku silné tendence ve společnosti k uzavření se do 'individuálního konzumu', ale i v důsledku čtyřiceti let manipulace s občanem a zneužívání jeho přirozené potřeby podílet se na životě své komunity;*
- *Převládající očekávání obyvatel komunity, že k řešení problémů na místní úrovni jsou určeni jiní lidé než oni;*
- *Převládající nastavení úřadů spíše na 'řízení lidí' než na podporu participace při řešení problémů (představa, že pasivní občan je dobrý občan) ...atd.“⁹*

Jsou ještě další omezení, kterými jsou například limitované finanční zdroje nebo nedostatečná opatření v systému legislativy, financí a organizace, která by podpořila dobré projekty, na které už není kapacita. Ale protože naše politická situace je jiná, máme možnost se vyjadřovat k tomu, co se nám nelíbí a podílet se třeba na tvorbě nových řešení. Komunitní plánování může být jedním z řešení této zapeklité situace. Prozkoumejme takovou možnost.

1.4 Co je komunitní plánování?:

Na tuto otázku si odpovíme definicí, která v krátkosti popíše, oč se jedná a pomůže nám v porozumění tohoto pojmu. Komunitní plánování je:

„Metoda, která umožňuje zpracovávat rozvojové materiály pro různé oblasti veřejného života na úrovni obce i kraje a která výrazně posiluje principy zastupitelské demokracie. Charakteristickým znakem metody je důraz kladený na zapojování všech, kterých se zpracovávaná oblast týká, na dialog a vyjednávání, na dosažení výsledku, který je přijat a podporován většinou účastníků.“¹⁰

---

⁹Matoušek O. a kol.; *Metody a řízení sociální práce*; Portál, s. r. o., s. 258; Praha 2003; ISBN 80-7178-548-2

¹⁰Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s. 4; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

Co k této definici dodat? Ano jde o domluvu účastníků komunitního plánování, na které se díváme z různých úhlů či pozic, kteří zastávají při procesu plánování v komunitě podstatnou roli. Zároveň s tím nejsou ti, kteří se přímo neangažují v procesu komunitního plánování omezeni, protože jsou informováni v průběhu a zjišťují se i jejich potřeby. Každý má možnost se zapojit do diskuse a jeho názor se respektuje, jak si dále nastíníme při charakteristických rysech principů v komunitním plánování.

Definice je spousta a každá vysvětluje komunitní plánování, jak uvidíme, po svém. Vybrala jsem jen některé. Komunitní plánování je odvětvím komunitní práce. Zatloukal (2008) cituje Thomase a uvádí, že komunitní plánování je definováno jako analýza sociálních podmínek, sociální politiky a působností služeb, stanovováním cílů a priorit. Dál je definováno ještě vytvářením programů poskytování služeb, mobilizováním vhodných zdrojů a implementací i evaluací (hodnocením) služeb a programů. Definice v pojetí Thomase podává určitý výčet jednotlivých kroků nebo prvků, které jsou součástí komunitního plánování obecně.

Tato definice je zaměřena konkrétněji na specifické kroky, které se používají v metodách komunitního plánování, o nichž se jistě také něco dozvíme.

„ Postup, který se v ČR označuje jako komunitní plánování, je v anglosaské literatuře pojmenován také jako sociální plánování (social planning). Twelvetrees (1991) od něj odlišuje přístup, o němž mluví jako o komunitním rozvoji (community development). Při podpoře komunitního rozvoje se sociální pracovník napojuje na existující neformální „sousedské“ nebo zájmové skupiny a pomáhá jim prosazovat jejich cíle. Tyto skupiny jsou v podstatě svépomocné, sociální pracovník posiluje jejich schopnost definovat přiměřené cíle a postupy, případně může být obhájcem jejich zájmů vůči jiným subjektům. Při sociálním plánování pomáhá pracovník organizovat kontakt mezi těmi, kdo mohou dělat politická rozhodnutí, a těmi, kdo poskytují lidem služby, případně i lidmi z místního společenství.“¹¹

Poslední dobou se místo pojmu *komunitní plánování* užívá pojem *plán rozvoje* a podle toho, na jaký čas je určen, se k němu přidávají přídavná jména jako například *střednědobý plán rozvoje*.

„Plánování rozvoje sociálních služeb je pojem, který přinesl zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách. Zde je definován jako „...proces

---

¹¹ Matoušek O. a kol.; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s. 113; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

aktivního zjišťování potřeb osob ve stanoveném území a hledání způsobů jejich uspokojování s využitím dostupných zdrojů. “ Jde však o pojem totožný s pojmem komunitní plánování sociálních služeb, jak samo MPSV potvrdilo v několika metodických dopisech. “¹²

Podle mého názoru, pokud vycházím z této definice podle Twelvetreese, jde při plánu rozvoje o přesah z určitých zájmů komunity do jejího aktivního života tak, aby se tyto zájmy uskutečňovaly a aby se o nich pouze nemluvílo. Sociální pracovník komunitě pomáhá podpořit vazby v ní a využít vše, co jde v rámci specifické skupiny komunity. Dostupné zdroje komunity se využívají v podstatných a preferovaných potřebách z řady různých zájmů a různého složení lidí „trojdimenzionálně“ a sladit tyto potřeby s dostupnými zdroji. Pokud bychom se neřídili definicí Twelvetreese, pak si nelze nepovšimnout, že většina autorů používá pojem komunitní plánování i plán rozvoje téměř zaměnitelně. V další citaci je vidět, jak se pojmy mohou užívat.

„108/2006 Sb., O sociálních službách, zejména § 94 a § 95 (zákon sice mluví o střednědobých plánech rozvoje sociálních služeb, ale tyto plány mají v zákoně právě atributy komunitních plánů). Zákon nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2007. V zákoně je stanovena povinnost krajů zpracovávat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb a obcím je zpracování střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb doporučeno. “¹³

Lze poznamenat, že je vlastně jedno pokud řekneme, že s komunitním plánováním je počítáno v plánu rozvoje nebo že plán rozvoje zahrnuje komunitní plánování.

---

¹² Bajer P. a kol.; *Sociální práce, Sociální práce; číslo/ročník 1/2009; s. 34; Asociace vzdělavatelů v sociální práci a Zdravotně sociální fakulta JU v Českých Budějovicích; České Budějovice 2009; ISSN 1213-6204*

¹³ Zatloukal L.; *Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s.38; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5*

1.5 Co to je komunitní plánování sociálních služeb nebo plán rozvoje sociálních služeb?:

„Metoda, kterou lze na úrovni obcí nebo krajů plánovat sociální služby tak, aby odpovídaly místním specifikům i potřebám jednotlivých občanů.

Otevřený proces zjišťování potřeb a zdrojů a hledání nejlepších řešení v oblasti sociálních služeb.“¹⁴

Jak už jsme několikrát zmiňovali, povinnost tvořit plány rozvoje ukládá krajům zákon č. 108/ 2006 Sb. O sociálních službách. Mezi plánováním rozvoje a sociálními službami je jasná souvislost. Tou souvislostí je v minulosti neefektivní nakládání s finančními zdroji na potřeby v oblasti sociálních služeb, které nebyly vždy opodstatněné. Sociální služby nebyly, jak se říká, šité na míru uživatelům, kteří byli často nespokojení a zklamaní. Dokonce „někteří“ lidé profitovali na jejich nenaplněných potřebách a na financích, které měly být pro spokojenost a obstarání skutečných potřeb uživatelů.

„Nestátní poskytovatelé sociálních služeb byli dosavadním způsobem tlačeni k tomu, aby svou rozvojovou politiku přednostně přizpůsobovali dotačním prioritám příslušných programů EU, ministerstev, případně dalších velkých donorů. Proto je v oblasti našich neziskových organizací strategické plánování činnosti zatím výjimečné.“¹⁵

Komunitní plánování/ plánování rozvoje se zavedlo jako rozumné řešení tohoto problému. Řešení spočívá v tom, že nestátní poskytovatelé sociálních služeb sice plánují své služby tak říkajíc „po svém“, ale za pomoci KPSS v rámci obce se vytváří přehled služeb i nestátních neziskových organizací (dále jen NNO) a tyto organizace jsou do procesu KPSS zapojeny. Tím se vytváří možnost nového prozkoumání jejich nabídky služeb a také náhled na konkurenční poskytovatele služeb. Také se mohou poskytovatelé služeb NNO motivovat tím, že pokud by nějaká služba chyběla, může město vypsát konkurz na dotaci této služby a vybrat k její realizaci některou z NNO.

„Strategické plány jsou v ČR zpracovávány na úrovni krajů a obcí, opírají se o plány ekonomického rozvoje a plány územního rozvoje.

---

¹⁴ Vasková V. a Žezula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s. 5; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

¹⁵ Matoušek O. a kol. ; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s.116; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

*Poskytovatelé služeb nanejvýš využívají tyto dokumenty pro odhad svých možností.*¹⁶

Vidíme, že KPSS je prospěšné nejen pro uživatele, zadavatele, ale je prospěšné i pro poskytovatele služeb. Pro zadavatele je dobré to, že vidí, jaké organizace se vyskytují v obci a s jakou nabídkou služeb. To, co nemohou zadavatelé ze strany státu poskytnout pouze v rámci státních zařízení, mohou doplňovat NNO svou nabídkou služeb. Na trhu služeb státních i NNO se zadavatelé stávají nejen konkurencí, ale i spolupracovníky.

KPSS se provádí proto, aby se dobře nakládalo se zdroji a aby občané měli prostor vyjádřit se ke svým přáním a dočkali se satisfakce v rámci jejich plnění nebo alespoň viděli, že státním orgánům jde o to vyslechnout a zjistit, co občané opravdu trápí a jaká navrhuje řešení.

*„Komunitní plánování sociálních služeb v obcích je finančně podporováno především z prostředků EU v rámci grantových schémat. Jsou vyškoleni krajsí metodici (vzdělavatelé) KPSS, kteří formou supervize provedou jednotlivé obce svého kraje procesem KPSS, a jsou vytvořeny podrobné metodiky pro komunitní plánování.*¹⁷

Osvěta toho, co znamená komunitní plánování je velmi důležitá proto, aby nedošlo ke zbytečnému nedorozumění a s tím spojeným novým zklamáním. Mohlo by totiž dojít ke ztrátě zájmu obyvatel měst, obcí a regionů podílet se na plánování společného rozvoje tak, aby výsledky odpovídaly co možná nejvíce zakázce uživatelů a poskytovatelé služeb neztratili zákazníky – klienty na neodpovídající nabídce služeb.

*„V současnosti mají krajské úřady pracovníka pověřeného touto agendou a do komunitního plánování jsou zapojeny desítky měst.*¹⁸

Matoušek dál uvádí:

---

¹⁶ Matoušek O. a kol. ; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s.116; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

¹⁷ Zatloukal L.; *Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s.38- 39; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

¹⁸ Matoušek O. a kol. ; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s.113; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

„Tzv. strategické plánování se považuje za jeden z hlavních úkolů managementu organizace. Pro organizace poskytující sociální služby v ČR však plánování vlastního rozvoje běžné není. Organizace, jejichž zřizovatelem je veřejná správa, se přizpůsobují pravidlům obsaženým v zákonech a vyhláškách, které zdánlivě prostor k rozvojovým plánům nedávají.“¹⁹

Je zřejmé, že zdaleka ne všichni mají rádi změnu. Je třeba vynaložit hodně úsilí, aby se nezabředávalo do starého způsobu fungování jen proto, že je pohodlnější, přestože mnohdy nevyhovující až destruktivní.

O komunitním plánování je možné se dozvědět v různých dokumentech. Podívejme se nyní, kde jsou zmínky a opora komunitního plánování.

1.6 Účastníci v procesu KPSS:

V této kapitole se dozvíme, kdo jsou ti, kteří se účastní procesu KPSS a podíváme se na jejich roli.

„Podle Zatloukala (2006) se při komunitním plánování nevyhnutelně střetává organizační kultura veřejné správy (která je „kulturou rolí“, případně „kulturou moci“) s kulturou nestátních agentur a klientských skupin (která je spíše kulturou „podpory“, kulturou „občanskou“, případně kulturou „manažerskou“).“²⁰

Uvedme na začátek tzv. *zadavatele*, který je zástupcem politické moci v přenesené působnosti. Zástupce samosprávných územních celků, jimiž jsou obce nebo kraje, můžeme pasovat do role zadavatele.

„Zadavatel je ten, kdo je odpovědný za zajištění sociálních služeb, které odpovídají místním potřebám – v našem případě se jedná o obec nebo kraj. Zastupitelé jako volení reprezentanti veřejnosti vytvářejí podpůrné politické klima pro realizaci komunitního plánu. Je velmi důležité, aby obec usnesením zastupitelstva deklarovala své odhodlání rozvíjet sociální služby, které se tak stane: Projevem politické vůle

---

¹⁹ Matoušek O. a kol. ; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s.115; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

²⁰ Matoušek O. a kol. ; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s.115; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

v obci/kraji; potvrzením legitimacy komunitního plánování; zárukou pro zapojení dalších účastníků. ²¹

Účastníky na procesu KPSS jsou také *poskytovatelé*. To jsou zjednodušeně ti, kteří službu nabízí a zřizují. Tuto pozici účastníka *poskytovatele* v plánu rozvoje sociálních služeb mohou zastávat i *zadavatelé*. Následující citace nám vymezi, kdo orientačně zastává roli *poskytovatele*.

„Poskytovatel sociálních služeb může být: Fyzická osoba, nestátní nezisková organizace, organizace zřízená obcí, organizace zřízená krajem, organizace zřízená státem. ²²

Nutno poznamenat, že všichni ve výše zmíněné citaci, jsou si v postavení *poskytovatele* rovni a nikdo neznamena méně nebo více a rovnost se vztahuje i k ostatním účastníkům. Dění a přístup k účastníkům KPSS se může pojímat také takto:

„O některých jinde osvědčených a přiměřených způsobech práce s cílovými skupinami nemusí nikdo z účastníků komunitního plánování také nic vědět, neboť expertní znalosti se nevyžadují. Komunitní plán proto může zůstat na úrovni uvažování o přidávání či ubírání dosud poskytovaných služeb. ²³

Dalším účastníkem na procesu KPSS jsou *uživatelé*. Za *uživatele* můžeme, opět zjednodušeně, považovat zájemce o sociální služby. Přesněji řečeno:

„Uživatel sociálních služeb je člověk v nepříznivé sociální situaci, kterému jsou služby určeny. Cíle a záměry uživatelů mají při komunitním plánování stejnou váhu jako cíle a záměry poskytovatelů. Vyhledávání, osvojování a zapojování uživatelů do práce na komunitním plánu je nenahraditelná možnost, jak zjistit potřeby v sociálních službách, jak získat informace o kvalitě poskytovaných služeb, jak objevit existující mezery v jejich nabídce a jak objevit nové zdroje pro uspokojování potřeb (/např. svépomocné aktivity). ²⁴

---

²¹ Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s.9-11 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

²² Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s.9-11 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

²³ Matoušek O. a kol. ; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s.115; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

²⁴ Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s.9-11 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

Uživatelé hrají nezastupitelnou roli v procesu KPSS a mají vůči *zadavatelům* a *poskytovatelům* rovnocennou pozici, co se týká možnosti vyjadřování se k otázkám KPSS; jejich názor je brán vážně. K uživatelům KPSS se vyjadřuje ještě Úlehla (2009) a dělí je na čtyři skupiny. První skupinou jsou tzv. *Ohrožení uživatelé*, pro které jsou služby náhradním řešením. Druhou skupinou jsou *Ohrožení neuživatelé*, kteří buď odmítají služby, nebo jsou jim nedostupné. Třetí skupina je skupinou *Neohrožených neuživatelů*, což jsou tací, kteří v současnosti nepotřebují služby, ale potřebovat je někdy v budoucnu mohou. Do poslední čtvrté skupiny spadají *Neohrožení uživatelé*, kteří ve službách jsou, ale služby nejsou určeny pro ně.

K jiným účastníkům při plánování rozvoje sociálních služeb patří v obecném slova smyslu *veřejnost*. Právě *veřejnost* má šanci mluvit do toho, co se jí na plánování rozvoje sociálních služeb nelíbí.

„Obecně při komunitním plánování není snadné garantovat reprezentativnost názorů těch, kdo se komunitního plánování zúčastňují, ve vztahu k názorům subjektů (skupin), které zastupují.“²⁵

I tak má zástupce pověřený obcí odpovědnost zveřejňovat informace o průběhu a výstupech KPSS pro ni.

„Veřejnost musí být průběžně seznamována se záměry, výsledky a cíli komunitního plánování. Je žádoucí, aby se veřejnost KP účastnila od samého počátku.“²⁶

Kromě tří účastníků jmenovaných hned na začátku, jsou přizváni z veřejnosti ještě další organizace.

„Při přípravě KP jsou osloveny a vyzvány ke spolupráci místní organizace i zájmové skupiny, kterých se poskytování sociálních služeb dotýká (např. veřejné instituce, nemocnice, úřad práce, školy, NNO, policie, ale také občanské iniciativy, etnické skupiny včetně skupin, se kterými je obtížná komunikace. Čím vyšší je míra zapojení dalších organizací, která se liší podle jejich dalšího podílu na naplňování priorit a cílů komunitního plánu, tím vyšší je efektivita procesu komunitního plánování.“²⁷

---

²⁵ Matoušek O. a kol. ; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s.115; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

²⁶ Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s.9-11 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

²⁷ Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s.9-11 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

Prvním třem účastníkům se říká podle jejich počtu *Triáda*. Zatloukal píše, že:

„Toto dělení nelze chápat úplně striktně, jde spíše o určitou pomůcku. U mnoha účastníků KPSS se mohou jejich role různě mísit. Skupina, v níž jsou zastoupeni poskytovatelé, uživatelé a zástupci zadavatele, se někdy nazývá triáda. ...Kromě zadavatele, uživatelů a poskytovatelů se na tvorbě komunitního plánu sociálních služeb podílejí také další odborníci, představitelé institucí, kteří úzce spolupracují s poskytovateli sociálních služeb (policie, nemocnice, odborní lékaři, úřady, zaměstnavatelé apod.), příbuzní či blízcí uživatelů a široká veřejnost.“²⁸

Někteří tvrdí, že není kvůli zahrnutí výše uvedených účastníků vhodné používat striktní popis *triáda*, ale navrhuji mluvit o *zachování principu triády*:

„který zdůrazňuje nutné zapojení aktérů KPSS, ale v tom případě by bylo možná přiléhavější hovořit o „principu dialogu“ či „spolupráci a koordinaci všech zapojených subjektů“.“²⁹

Vlastně můžeme říci, že pro výše uvedené účastníky platí vzájemná rovnocennost a partnerství, v rámci něhož mohou účastníci vyjednávat, vést diskuse a hlasovat, přestože hlasování je přiznáním, že se neumí dohodnout. Při tom všem, co probíhá v procesu KPSS, je důležitý právě průběh a jednotlivá setkávání a nejen jeho výstupy.

Jako shrnutí nám poslouží následující citace:

„Uživatelé sociálních služeb, tj. lidé, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci a nemohou ji vlastními silami zvládnout.

U poskytovatelů sociálních služeb se předpokládá, že to jsou experti na problematiku skupin, s nimiž pracují.

Zadavatelé sociálních služeb, tj. představitelé veřejné správy (obcí a krajů), o nichž se soudí, že budou mít na existenci služeb zájem a že se budou na zajištění služeb podílet politickými rozhodnutími. Kromě toho

---

²⁸ Zatloukal L.:*Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s. 35; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

²⁹ Zatloukal L.:*Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s. 35; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

*se předpokládá, že o procesu a výsledcích komunitního plánování bude průběžně informována veřejnost a bude mít možnost ho svým míněním ovlivňovat.*³⁰

V průběhu práce budeme výše vysvětlené pojmy používat.

1.7 Přínos KPSS pro obce:

Jaké výhody a přednosti KP přináší obcím a krajům a hlavně jejich občanům? Přínosem je, že všichni účastníci sociálních služeb jsou zapojeni v přípravě i v realizaci PRSS (plán rozvoje sociálních služeb) a společně se zastupitelskými orgány se podílí na rozhodování o sociálních službách existujících v rámci komunity v obci.

*„Podporuje dialog a spolupráci mezi obyvateli, zvyšuje efektivitu jejich využití. Umožňuje obcím sdružovat stávající zdroje, zvyšuje efektivitu jejich využití. Zvyšuje dostupnost a kvalitu sociálních služeb a rozšiřuje jejich nabídku, zajišťuje, aby byly dostupné na lokální úrovni. Zvyšuje efektivitu investovaných finančních prostředků, protože je vynakládá jen na takové služby, které jsou potřebné.“*³¹

Dostáváme se k otázce, proč je vlastně důležité plánovat?

Důvodů může být hodně, avšak jedním z nich je, že ať už jednotlivec nebo skupina, všichni jsme různými způsoby omezeni a potřebujeme se vzájemně doplňovat. Dříve, než tento fakt nastane, musíme se také poznat, kde máme přednosti a kde a v jakých oblastech máme slabosti a kde můžeme získat pomoc, co máme jako komunita v dosahu k užítku. Vychází najevo důvod komunitního plánování, a tím je zacházení se zdroji a limity. Tím, jaké máme nebo nemáme zdroje, jsme zároveň limitováni. K tomu, aby bylo dosaženo účelu a mohli jsme se v místech, kde bydlíme, rozvíjet, je potřebné plánovat a rozhodovat, jak se zdroji v rámci sociálních služeb a jejich poskytování nakládat.

---

³⁰ Matoušek O. a kol. ; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s.113; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

³¹ Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s. 5; Nakladatelství Jan; Praha 2002; IBSN 80- 865552-30-6

1.8 Zdroje komunitního plánování:

Tato podkapitola spadající do KPSS jistě také patří do „*fáze Mapování*“, „Záměrně ji zařazujeme do této části práce a o „*fázi Mapování*“ se dočtete na dalších stránkách této práce.

„Komunitní plánování je postup, který má zmapovat místní potřeby sociálních služeb a porovnat je s místními zdroji, což jsou v první řadě existující organizace, jež služby poskytují. Zdrojem však jsou i veřejné peníze, které se na služby vynakládají, případně by mohly být vynaloženy v budoucnu. Zdrojem jsou také občané ochotní a schopní přispět svou prací nebo kapitálem, mohou jim však být i subjekty produkující ekonomický zisk nebo finanční fondy a projekty určené k rozvoji sociálních služeb.“³²

Tak tedy zdroje dělíme v procesu plánování na ty, které jdou do uskutečňování plánovacího procesu:

“veškeré zdroje, které pomáhají realizovat proces plánování sociálních služeb.“³³

Dále to jsou zdroje, které jdou přímo do poskytování sociálních služeb:

„veškeré zdroje, které přímo realizují sociální služby.“³⁴

Pokud chceme a potřebujeme (v našem případě vždy) pracovat se zdroji, je nutné provést průzkum, jaké zdroje jsou dostupné či nedostupné, a na takových pracovat, abychom je získali.

Zde šlo o zdroje materiálního charakteru, ale nejsou tu pouze takové. Zdroje máme i personální, jak je v první citaci zmíněno. Za personální zdroj lze považovat spolupracovníky v procesu plánování sociálních služeb, ale také potenciální zájemce o účast a podílení se na procesu plánování sociálních služeb. Je dobré uvědomit si, že v počátcích oslovování potenciálních zájemců, je lepší použít formu osobního kontaktu a rozhovoru, než písemnou formu.

---

³² Matoušek O. a kol. ; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s.113; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

³³ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. M1 2; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

³⁴ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. M1 2; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

Podle toho, co se zjistí v analýze zdrojů, tzn., jaké zdroje máme k dispozici nebo které nám schází, vypracujeme plán využitelnosti zdrojů. Je ale třeba si uvědomit, že každý zdroj ať už materiálního či nemateriálního charakteru, můžeme použít. Zdroje, které nepoužijeme teď, je možné nechat v záloze pro při příští plánování a realizaci KPSS a popřípadě popřemýšlet, zda je nějaká možnost, kde by se zdroj dal využít již nyní, abychom o něj zbytečně nepřišli.

2. FÁZE A PRINCIPY KOMUNITNÍHO PLÁNOVÁNÍ

2.1 Orientační popis fází KPSS :

Komunitní plánování má určitý postup při zpracování, který je pomocí k tomu, abychom se v něm orientovali.

První fází je *fáze přípravná*, kde dochází k sumarizaci toho, co bude potřeba obstarat, koho oslovit apod.

„ *1. S čím je třeba začít?*

Zformování prvotní pracovní skupiny.

Určení, koho je třeba do přípravy KP zapojit.

Způsob oslovení a přizvání dalších účastníků.

Plán pro získání politické podpory ze strany obce.

Informační strategie.“³⁵

Ve druhé fázi bude nutné promyslet, kdo bude mít co na starost a podle koho a čeho se bude řídit.

„ *2. Vytvoření řídicí struktury pro KP:*

Zapojení všech účastníků procesu.

Vytvoření organizační a řídicí struktury pro zpracování KP.

Stanovení pravidel jednání řídicí struktury.“³⁶

Ve třetí fázi se promyslí systém zapojování těch, kdo se zúčastní KPSS. Provede se průzkum skutečných potřeb a výsledky se budou zvažovat a podle nich se bude sestavovat nabídka a síť služeb, které jsou žádané.

---

³⁵ Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s. 13-14 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

³⁶ Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s. 13-14 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

„3. Porozumění problémům v komunitě:

Představení cílů, zájmů a potřeb všech účastníků.

Vytvoření a zveřejnění mechanismů pro aktivní spoluúčast veřejnosti.

Provedení analýzy potřeb a zhodnocení existujících zdrojů.

Zhodnocení silných a slabých stránek existujícího systému sociálních služeb.“³⁷

Čtvrtá fáze zahrnuje podrobnější rozpracování fáze třetí a hodně se v ní promítá etická a komunikační stránka věci. Již v této fázi bude důležitý demokratický přístup s respektem k druhým a nastavením postoje a touhy pochopení druhého a porozumění svého i jeho úhlu pohledu. To vše se odehrává s pomocí profesionálních pracovníků.

„4. Návrh rozvoje sociálních služeb:

představa rozvoje sociálních služeb obsahuje zejména: Hlavní hodnoty, které tvoří její základ a které budou při zpracování KP a jeho následném naplňování respektovány a dodržovány. Směr, kterým se budou sociální služby nadále ubírat. Cíl, kterého má být dosaženo a také priority. Překážky, které bude nutné překonat. Regionální i nad regionální zdroje, kterých lze využít. Představa rozvoje sociálních služeb je akceptována většinou účastníků komunitního plánování.“³⁸

V páté fázi se již budou rýsovat řešení, o nichž se diskutovalo, a projednané kroky se sepíší do dokumentu komunitního plánu.

„5. Strategie rozvoje sociálních služeb:

Plán postupných kroků a úkolů k dosažení stanovených cílů a priorit.

Systém sledování realizace komunitního plánu.

Zpracování konečné verze komunitního plánu.

Předložení textu KP k připomínkování veřejnosti.

Schválení KP zastupitelstvem.“³⁹

V šesté fázi se realizuje, co bylo odsouhlaseno a přihlíží se k výsledkům a účinkům, které jsou průběžně vyhodnocovány.

---

³⁷ Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s. 13-14 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

³⁸ Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s. 13-14 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

³⁹ Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s. 13-14 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

„6. Od plánování k provádění:

Uskutečňování plánu.

Informování veřejnosti o uskutečňování KP.

Průběžné vyhledávání a zapojování nových partnerů.

Nástroje umožňující provést změny v původním KP. “⁴⁰

Toto jsou fáze komunitního plánování sociálních služeb, které jsme citovali z Vaskové a Žežuly (2002). Fáze v komunitním plánování mají i své standardní pojetí, kde jsou základními fázemi tyto čtyři: 1. Mapování; 2. Analýza; 3. Strategie; 4. Vyhodnocení. Těm se budeme v podrobnějším popisu dále v textu věnovat.

2.2 Proces plánování a jednotlivé fáze:

V procesu plánování se prochází jednotlivými fázemi, které jsou již zmíněny. Pro naše účely nebudeme popisovat fáze přesně tak jako v materiálu od Vaskové a Žežuly „*Komunitní plánování – věc veřejná*“, ale společně se podíváme na čtyři základní fáze, kterými jsou „Mapování – Přípravná fáze“; „Analýza“; „Strategie“; „Vyhodnocení“.

Fáze „Mapování“ = Přípravná fáze:

Na počátku veškerého plánování je potřeba promyslet, co je potřebné nejprve. Dříve, než s něčím začneme, musíme si ujasnit a vymežit, na jakém území se bude komunitní plánování uskutečňovat a zjistit různé podmínky, které jsou nebo nejsou k dispozici (míníme tím zdroje, o nichž už v kapitole o zdrojích byla zmínka) a možná se i porozhlédnout tam, kde v oblasti komunitního plánování mají více zkušeností, abychom se mohli učit od druhých. V citaci, která již jednou byla zmíněna, se nám nabízí kostra neboli výtah činností, které je nutné v začátcích procesu KPSS splnit.

„1. S čím je třeba začít?

Zformování prvotní pracovní skupiny.

Určení, koho je třeba do přípravy KP zapojit.

Způsob oslovení a přizvání dalších účastníků.

Plán pro získání politické podpory ze strany obce.

Informační strategie. “⁴¹

Zatloukal se vyjadřuje ještě jinak, a proto se podívejme i na jeho pojetí.

⁴⁰ Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s. 13-14 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

⁴¹ Vasková V. a Žežula O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s. 13-14 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

„ O přípravné fázi lze hovořit ve chvíli, kdy v komunitě vznikne skupina, řekněme jí iniciační skupina, která si vytkne za cíl realizovat komunitní plánování sociálních služeb. Její složení může být různé. Důležité je, že se jedná o základní skupinu, která je odpovědná za přípravu všeho potřebného pro vlastní plánování. Nastavuje určité základní parametry a připravuje základní podklady.“⁴²

Z citace od Zatloukala vyplývá, že než se začne pracovat na nějakém projektu, je osvědčené, aby ti, kteří se chtějí zapojit a podílet, měli za něco odpovědnost, aby k uskutečnění projektu vůbec mohlo dojít a projekt neztroskotal na některých lidech, kteří sice něco přislíbili, ale později nesplnili, protože nebrali to, co přislíbili, za svou odpovědnost. Odpovědnost je také součástí jednoho z principů v procesu komunitního plánování, a tím je „*princip participace*“, jak je již výše uvedeno.

Přestože právo se svobodně vyjadřovat mají všichni, zákon udává odpovědnost komunitního plánování samosprávným politickým celkům, jimiž jsou kraje a obce. Samosprávné územní celky mají také své kompetentní pracovníky, jimž zadávají odpovědnost za realizaci dílčích úkolů v jednotlivých fázích procesu komunitního plánování sociálních služeb.

„Na úrovni obcí zodpovídají za metodickou podporu místní odborníci (realizátoři KPSS proškolení v KPSS) a také krajsí metodici coby externí konzultanti.“⁴³

Obec nebo kraj, pole toho, kdo realizuje proces komunitního plánování, sestává tzv. „*řídící strukturu*“ komunitního plánování, která bude složena jak z lidí pracujících pro stát, tak z poskytovatelů a uživatelů.

„Iniciační skupina musí být velmi dynamickým a flexibilním uskupením, které bude od začátku neustále otevřené novým spolupracovníkům (a bude je aktivně oslovovat) a bude usilovat o „vybudování základů“ pro KPSS v obci v co nejkratším čase. Její činnost končí s ustavením organizační struktury KPSS, proto posledním úkolem iniciační skupiny je vytvořit takovou organizační strukturu KPSS, která bude schopna vytvářet prostor pro spolupráci, rovné

---

⁴² Zatloukal L.; *Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s. 47; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

⁴³ Zatloukal L.; *Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s. 40; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

*postavení účastníků, efektivní využívání všech zdrojů a pro prosazování komunitního plánování na všech úrovních.*⁴⁴

Kromě skladu lidí zmíněného ještě před citací, bude třeba zajistit tzv. „garanta“, který je zprostředkovatelem mezi „pracovními skupinami“, „radou města“, „zastupitelstvem města“, ale také mezi „komisním“ a „sociálním“ odborem. Již podle názvu „garant“ je poznat, že něco člověk v této funkci zaručuje. „Garant“ tedy zaručuje transmisi informací mezi částí politickou, tak i částí občanskou, můžeme-li to tak popsat a informovaní by opravdu měli být všichni účastníci, aby nedocházelo k nedorozuměním.

Musí se také určit „koordinátor“ procesu, což může být zaměstnanec obce nebo obec, která pověří třeba neziskovou organizaci koordinací procesu komunitního plánování na základě sepsání smlouvy. Člověk, který pracuje jako koordinátor nebo organizace pověřená koordinací, musí znát některé vlastnosti z managementu, aby dobře pomáhali řízení procesu KPSS a ještě by bylo žádoucí, aby věděli, jaké existují zdroje v místě plánování a jaké jsou podmínky a okolnosti. Ať už organizace nebo jeden člověk, pověřeni řízením procesu, tedy rolí „koordinátora“, neměli by se zamotat do úkolů pracovních skupin, ale měli by být někým, kdo pomáhá ve sladění jejich úkolů. „Koordinátor“ musí vědět, komu se zodpovídá a komu je podřízen, co si může či nesmí dovolit, tzn. musí znát své kompetence. Toto vše je třeba si ujasnit.

Dál se určí aktivní účastníci, kteří jsou zároveň zástupci z řad zadavatelů, poskytovatelů a uživatelů. Přizvou se i další, například podnikatelé, nebo i někteří potenciální sponzoři a jiní, kteří mají zkušenosti v práci s lidmi, tedy v „koučování“.

Podívejme se nyní na to, jaké informace nám k dané oblasti poskytne jiný zdroj. Tento zdroj se mi líbí, protože mi přijde konkrétnější, a tím i praktičtější.

*„Organizační struktura je nástrojem pro zapojení všech účastníků. Je vždy originální a neopakovatelná- je nutno ji přizpůsobit potřebám a charakteristikám lidí, ne lidí struktury.“*⁴⁵

Je řečeno, že by struktura měla být úměrná podmínkám místa, v němž je tvořena a neměla by se kopírovat podle jiného města, protože to není účelné. Komunitní plánování je v rámci možností a dostupných zdrojů (a prostoru

---

⁴⁴ Zatloukal L.; *Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s. 49; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

⁴⁵ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. M2; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

vyjádřit své sny ohledně potřeb) velmi kreativním procesem. V tomto procesu se jistě setkáme s různými novinkami a jejich rozvíjením.

K čemu je vlastně „organizační struktura“ dobrá? Jak se říká laicky: „Co člověk, to nápad“ nebo „více hlav více rozumu“. Po celou dobu sestavování „organizační struktury“ platí, že se individualita a tvořivost každého člověka v ní se podílejícího bude dle svého cítění a vidění vyjadřovat a sumarizovat se budou i potřeby široké veřejnosti. Avšak ve výsledku se setkáme s konsenzem a také řešením pro všechny.

„ Cílem plánování sociálních služeb je vytvořit takový systém služeb, který bude odpovídat zjištěným potřebám daného území. Tyto potřeby proto musí být společně formulovány všemi, kterých se sociální služby dotýkají. Proces plánování je postaven na různosti partnerů, jejich očekáváních a přáních. Bez pochopení odlišnosti rolí nelze proces plánování dále rozvíjet. “⁴⁶

Proto je důležité ujasnit si i to, kdo má jakou roli a s jakou odpovědností. Proto si položíme pomocné konkrétní otázky:

„ Kdo jsme a čím jsme jedineční? Co chceme a co očekáváme od procesu? Čím můžeme přispět? “⁴⁷

Také je důležité pověřit osobu, která bude zodpovědná za zveřejnění informací o dostupnosti vyjadřovat se ke komunitnímu plánování, pro širokou veřejnost. V průběhu procesu komunitního plánování bude docházet k rozšiřování a obměně „organizační struktury“. Rozšiřování účastníků komunitního plánování sociálních služeb se jinak říká „rozšíření triády“. Doporučuje se, aby měla asi devět členů. Co je ještě podstatné, aby komunitní plánování sociálních služeb probíhalo hladce je:

„ Získávat politickou podporu. Kontaktovat, informovat a zapojovat členy rady, zastupitele, úředníky (nejen sociálního odboru, ale zejm. ekonomického odboru i dalších) i členy sociální komise a rozpočtové komise (pokud jsou v obci/měště zřízeny). Velikost rozšířené triády je na zvážení možností lidských zdrojů, které jsou v dané komunitě k dispozici. “⁴⁸

---

⁴⁶ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. M2; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

⁴⁷ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. M2; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

⁴⁸ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 173; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

Stále však platí, že by jak uživatelé, zadavatelé i poskytovatelé měli být zapojováni a účastnit se, je-li to možné, rovně, stejnou měrou. Po splnění těchto podmínek zbývá poslední krok v této fázi a tím bude:

„Vytvoření plánu práce a doplnění organizační struktury. Prvními úkoly řídicí skupiny je: vyhodnocení stávajících podmínek pro KPSS, zpracování zadání KPSS, příprava prvního plánu prací KPSS, navržení první organizační struktury.“⁴⁹

Jak vidíme, je velmi důležité vše nejen dobře promyslet, ale plánovat a dávat si i termíny do kdy má být ten který úkol danou skupinou splněn. V neposlední řadě musí tato přípravná fáze začít formulovat „základní listinu“, kde se vymezí pravidla při plánování, podle nichž se bude plánování usměrňovat. Opět platí, že „základní listina“ má být sepsána vzhledem k podmínkám a povaze místa, kde se plánuje, pro koho a kdo je zapojen. Neměla by být příliš „těsná“, abychom si kvůli sepisování „základní listiny“ neztížili podmínky při plánování. „Základní listina“ by měla být pomocí. Mají v ní být tyto informace:

„ Popis organizační struktury; Odpovědné osoby; Jednací a organizační řády; Provádění změn v základní listině.“⁵⁰

Ve stručnosti jsme si předvedli, co patří do první „přípravné fáze“ komunitního plánování sociálních služeb a nečiníme si nárok, že jsme v této kapitole obsáhli vše, ale pro účely této práce stačí informace, které jsou zde uvedeny.

Fáze „Analýza“:

Možná by se dalo říct, že analýza je ověřováním a rozvíjením fáze přípravné a mapování. Abychom si alespoň udělali představu, začněme citací:

„3. Porozumění problémům v komunitě:

Představení cílů, zájmů a potřeb všech účastníků.

Vytvoření a zveřejnění mechanismů pro aktivní spoluúčasť veřejnosti.

Provedení analýzy potřeb a zhodnocení existujících zdrojů.

Zhodnocení silných a slabých stránek existujícího systému sociálních služeb.“⁵¹

---

⁴⁹ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 174; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

⁵⁰ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. M2; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

Analýza je v procesu plánování sociálních služeb často hned z počátku proto, aby se zjistilo, které potřeby sužují obyvatele města, ale také to, jak na tyto potřeby odpovídají ti, co služby poskytují nebo mají prostředky a chuť k tomu, aby je začali poskytovat.

V poznámce pod čarou máme uvedeno, čím také může být mapování.⁵²

Existují různé způsoby, jak se zhostit tohoto úkolu vypracovat analýzu. Některé k nám dorazily ze zahraničí, další jsou přímo z naší země. Určité metody, jak zpracovat analýzu lze dokonce kombinovat. Styly zjišťování dat mohou být rozmanité i podle toho, na kterou cílovou skupinu jsou zaměřeny a koho zapojují. Například zda do zjišťování potřeb zapojíme obyvatele obce, vedoucí pracovníky komunity nebo experty. Zapojena by ale neměla být pouze jedna z těchto skupin, ale více je-li to možné, aby přehled byl ucelenější.

Příkladem vyšetřování potřeb v komunitním plánování, které přišlo ze zahraničí je tzv. „SWOT analýza“.

„SWOT analýza je specifickým nástrojem, který jak vyplývá z názvu – anglické zkratky – se zabývá studiem:

- **Silných stránek (S)** – přednostmi oboru, oblasti činnosti, obce, města, regionu
- **Slabých stránek (W)** – zde jsou rozebrány úzká místa v oboru, vybrané oblasti činnosti, případně obce, města, regionu
- **Příležitosti (O)** – tato část analýzy navrhuje a rozpracovává možnosti budoucího rozvoje oboru, činnosti, případně oblasti
- **Ohrožení (T)** - se věnuje popisu očekávaných budoucích úzkých míst rozvoje a tomu co ohrožuje silné stránky a příležitosti.⁵³

Nejčastěji se provádí v úvodu fáze strategie plánování:

„Při strategickém plánování se jako východiska využívá tzv. SWOT – analýzy. Název je odvozen z anglických slov Strengths (silné stránky), Weaknesses (slabé stránky), Opportunities (příležitosti) a Threats (hrozby). Při analýze silných a slabých stránek organizace by bylo

---

⁵¹ Vasková V. a Žezula O.; Komunitní plánování – věc veřejná; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; s. 13-14 ; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80- 865552-30-6

⁵² <http://www.communityplanning.net/methods/mapping.php>; 2010-05-21: „Mapping is an effective non-verbal way of finding out how people view their area. It is a good way to gather and present site-specific data, understand differences in perception and stimulate debate as a basis for joint planning.“⁵²

⁵³ <http://www.enviagentura.cz/rozvoj-mest-a-obci/swot>; 2010-05-21

*dobré opírat se o zpětnou vazbu od uživatelů a spolupracujících organizací. Při analýze příležitostí a hrozeb je třeba dostatečnou pozornost věnovat externím vlivům politickým a ekonomickým.*⁵⁴

Dalším stylem, který ze zahraničí nepochází, je „Mapa problémů“, pak třeba metoda „Expertní revize problémového pole“ a dále „dotazníkové šetření“ adresované obyvatelům komunity. Kromě těchto způsobů vyšetřování potřeb v komunitě, jsou také způsoby, jak odpovědi a data čili výsledky šetření zpracovávat. „Mapa problémů“ je příkladem vyšetřování, které se hodí na zjišťování situace v malých obcích či na venkově:

*„Starosta sezve několik (10-15) obyvatel komunity (různě postavených, v různém věku, různě profesně orientovaných) a společně pracují (vítaná je účast facilitátora) na „mapě problémů“.*⁵⁵

Po šetření tohoto typu přijde na řadu diskuse skupiny, která se zjišťování problémů účastnila a stává se, že opomíjené problémy se dostanou do popředí zorného pole.

„Expertní revize problémového pole“ je metodou, která je určena pro velká města a jejich části. Vykonává se korespondenčně:

*„Na počátku je osloveno 100-150 expertů (tedy zástupců různých oborů a profesí) se zadáním popsat deset nejžhavějších problémů ve městě. Po této brainstormingové části následuje vyhodnocení došlých informací. Výsledky šetření se odesílají nejen zpět expertům (leckdy je to jediná možnost, jak je „zaplatit“), ale dávají se pak k dispozici místní správě, která z nich vychází při rozhodování o prioritách.“*⁵⁶

Vidíme, že tato metoda není určená obyvatelům, ale expertům, kteří většinou pracují s obyvateli a vědí, které problémy jsou opravdu nejčastější a které je třeba změnit.

Ale ať už ta nebo ona metoda ukáže různé výsledky, je třeba si dát práci s jejich popisem a vyhodnocením. Popisovat problémy máme konkrétně a zaměřovat se na jejich specifika, abychom se nezaměřili na nepodstatné věci v problému, které jsou už jen důsledkem nebo efektem neřešeného relevantního problému. Každopádně výsledky šetření jsou důležitými podklady pro další fáze komunitního plánování, kterými jsou strategie, realizace a vyhodnocení.

---

⁵⁴ Matoušek O. a kol. ; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s.116; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

⁵⁵ Matoušek O. a kol.; *Metody a řízení sociální práce*; Portál, s. r. o., s. 262; Praha 2003; ISBN 80-7178-548-2

⁵⁶ Matoušek O. a kol.; *Metody a řízení sociální práce*; Portál, s. r. o., s. 263; Praha 2003; ISBN 80-7178-548-2

Obecně lze říci, že:

„Všechny metodiky v podstatě vycházejí ze stejných metodologických principů, které sociologové v různých evropských zemích vypracovali v druhé polovině 20. století k identifikaci sociálních potřeb a očekávání lidí. Liší se jen v podrobnostech nebo názvech (označeních), a je proto nepodstatné, který postup se v konkrétním případě zvolí.“⁵⁷

Ale přesto, abychom utvořili dobrou analýzu obce, musí splňovat nějaké parametry. Těmi jsou:

„a) demografie regionu (kraje, obce); b) konkrétní obsah sociálních potřeb obyvatelstva;

c) strukturu těchto potřeb; d) prostorové (zeměpisné) rozložení těchto potřeb; e) preference obyvatelstva při jejich uspokojování; f) očekávání dotčené populace, vůči které má subjekt správy sociální povinnosti plnit.“⁵⁸

Ti, kteří potřebují analýzu a u nichž se objeví impuls pro zpracování, mohou zadat k tomu určené organizaci úkol vypracovat analýzu, ale je zde možnost, že i „samosprávné subjekty“ si zpracují analýzu samy. Pravidlem u demografické analýzy bývá, že:

„Každá populace části územního celku se liší od populace dané části územního celku, definované buď zeměpisně, nebo institucionálně, “snímek“ se proto porovnává s celou populací. Je důležité, aby analýzy přinesly informace založené na údajích, které jsou srovnatelné svým tvarem a definicí s celostátními údaji.“⁵⁹

Pokud chtějí pracovníci samosprávy, jako metodici nebo kurátoři zadat zpracování výzkumu nebo analýzy, měli by si nejdříve zjistit informace o tom, jak správně zadat výzkum a co si při zadávání výzkumu smí nebo nesmí dovolit. Například je velmi důležité zvážit, jaký druh výzkumu se bude provádět a jaká má tento druh výzkumu přednosti a úskalí.

„Role sociálních pracovníků spočívá v tom, že si musí umět pohlídat tři důležité momenty, jak by technicky založené osoby řekly – vstup, výstup a průběh. Aby toho byl zadavatel výzkumu schopen, potřebuje zvládnout tři

---

⁵⁷ Matoušek O. a kol.; *Metody a řízení sociální práce*; Portál, s. r. o., s. 292; Praha 2003; ISBN 80-7178-548-2

⁵⁸ Matoušek O. a kol.; *Metody a řízení sociální práce*; Portál, s. r. o., s. 292; Praha 2003; ISBN 80-7178-548-2

⁵⁹ Matoušek O. a kol.; *Metody a řízení sociální práce*; Portál, s. r. o., s. 292-293; Praha 2003; ISBN 80-7178-548-2

dovednosti: - umět výzkum zadat, trochu se orientovat v jeho postupech, a výzkum převzít a zkontrolovat. ⁶⁰

Je také dobré promyslet, jakých cílové skupiny máme a podle toho cíle stanovovat. K tomu nám pomůže analýza, která se zabývá tímto tématem.

„Hodnocení potřeb cílové skupiny je postup, kterým chce stávající nebo budoucí poskytovatel sociální služby přesvědčit veřejnost, existující nebo potenciální uživatele, jejich blízké, zaměstnance agentury poskytující službu, zaměstnance jiných agentur, administrátory sociálních služeb, představitele obce či kraje, případně i donory, že existuje potřeba určité služby. ⁶¹

Kromě těchto aspektů je důležité také zvážit, jaký může výzkum mít dopad na zkoumanou část populace, zda jí nepoškodí a nebude mít spíš negativní účinek než přínos. Zadavatel by měl promyslet, na co výzkum zaměřit. V první řadě máme výzkum „kvantitativní“, který je určen pro zkoumání respondentů většího počtu a zjišťuje fakta. Po druhé máme výzkum „kvalitativní“, který se zaměřuje na menší počet respondentů, ale snaží se jít více do hloubky a zjišťuje subjektivní stránku respondenta.

„a) Kvantitativní demografie; Tento obor podá informace o fyziologické bázi instituce. Poměr mezi mladými a starými věkovými skupinami, mezi počtem žen a mužů, zdravých a nemocných občanů, anebo trendy v porodnosti a úmrtnosti.

b) Kvalitativní demografie. Budeme studovat jevy podmíněné kulturně-sociálním vývojem společnosti, které mohou ovlivňovat strukturu a funkce instituce. ⁶²

Sociální pracovník by měl nechat na výzkumníkovi, jaký druh výzkumu nakonec zvolí, zda to bude „kvantitativní“ či „kvalitativní“. Je dobré, když si sociální pracovník nastuduje něco o metodách výzkumu, aby měl porozumění pro sociologického pracovníka – tedy sociologa, který výzkum provádí.

„Sociologický výzkum provádí sociolog, který se jako profesionál řídí metodami sociologie a nese zodpovědnost za způsob zjišťování a vyhodnocování informací. ⁶³

---

⁶⁰ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 110; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

⁶¹ Matoušek O. a kol. ; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; s.117; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

⁶² Munková G. A kol.; *Sociální politika v evropských zemích*; s. 21; Univerzita Karlova v Praze; Praha 2004; ISBN 80-246-0780-8

⁶³ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 111; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

Sociální pracovník má jisté povinnosti ohledně zadávání výzkumu, můžeme říci, Před jeho zahájením je povinností sociálního pracovníka zvážit mnoho aspektů. Spoluodpovědností je pak spolupráce obou stran, jak sociologa, tak sociálního pracovníka.

Nyní bychom se mohli podívat na pozitivní stránku sociologických výzkumů obecně. Především jsou to pozitiva takového druhu, že umí na základě vědy pojmenovat a vysvětlit praktický problém a nabídnout důležité poznámky a také poskytnout nápady na realizaci řešení problémů.

Výzkumy, které jsou dobře využitelné pro sociální metodiky a kurátory jsou tohoto typu:

„Akční přístup - usiluje o přenesení výsledků výzkumu do praxe a přispívá k vyvolání či urychlení změn.“⁶⁴

Tento druh výzkumu přímo popíše problém praxe a navrhne změny, přičemž se návrhy na změnu nepřejímají hned tak, jak jsou prezentovány, ale diskutuje se o nich.

„Kritický výzkum - vede ke změně také, používá k tomu ale jiné prostředky.“⁶⁵

Výzkum tohoto typu poukazuje na skryté stránky, které jsou účastníkům výzkumu skryty a právě ty jsou často zábranou pro řešení problémů v daných oblastech. Tento přístup využívá kritiky proto, aby si účastníci uvědomili, co jim brání a odhaluje tímto potenciál ke změně uvnitř skupiny zkoumaných formou zmocnění. Použití je nejčastější u marginalizovaných skupin.

Třetím přístupem je výzkum „evaluační“.

„Jeho využití pramení z nutnosti vyhodnocovat sociálně – intervenční programy, které jsou do praxe zaváděny v rámci politických či manažerských

---

⁶⁴ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 112; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

⁶⁵ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 112; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

rozhodnutí, realizace projektové činnosti apod. Evaluace znamená proces posouzení a vyhodnocení intervenčního programu.“⁶⁶

Není třeba vysvětlovat citaci, pro jaký účel se hodí tento „evaluační“ druh výzkumu. Pro sociálního pracovníka je klíčové zvážit, co potřebuje zkoumat a proč, aby se zvolil takový druh výzkumu, který bude „šitý na míru“ a bude za optimální náklady. V textu se budeme dále věnovat termínu „*evaluace*“ a jejímu použití.

Zmiňme ještě kroky, které se podnikají v procesu výzkumu. Jsou to v podstatě čtyři kroky:

Prvním krokem je „*příprava výzkumu*“. Výzkumník si zvolí patřičnou metodologii. Výzkumník dostal zadání od sociálního pracovníka, podle kterého přesně vymezení téma výzkumu, místo, na kterém se výzkum bude konat, sleduje se problém, o kterém se rozvinou také otázky k tématu se vážící.

Druhým krokem je „*výzkumný plán*“, který je dopodrobna rozpracován, je popsána jaká část populace se zkoumá, na jakém místě, v jaký čas a jaká metoda sběru dat je v něm použita. „*Výzkumný plán*“ by měl obsahovat časové rozvržení zkoumání. Součástí „*výzkumného plánu*“ by mělo být písemné promyšlení, zda se výzkum bude moci uskutečnit či nikoli a jaká jsou jeho rizika, s nimiž se výzkumník může setkat. V této fázi výzkumu je dovoleno sociálnímu pracovníkovi nahlížet a ptát se. Mělo by se zde také objevit něco málo z předchozích výzkumů a musí zde být uvedeny také výsledky výzkumu a zdroje – tedy z jakých metod výzkum vycházel. Nakonec musí být uvedena bibliografie. „*Výzkumný plán*“ také potřebuje připomínkování či oponenturu, aby se vymezilo, kde jsou jeho slabiny, a při realizaci se toto vše bralo v potaz. Tímto se dostáváme ke třetímu kroku, kterým je „*Realizace výzkumu*“.

„Realizace výzkumu zahrnuje především sběr dat v terénu a jejich následnou analýzu.“⁶⁷

V této fázi dochází také často ke změnám, které se promítnou do „*výzkumného plánu*“. Někdy se výzkum dokonce musí celý přepracovat, ale

---

⁶⁶ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 112; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

⁶⁷ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 112; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

dochází k tomu zřídka. Spíš se objasňuje to, co bylo zjištěno a na to se posléze reaguje.

„Získaná data se analyzují různými způsoby – nejčastěji jsou přepisovány, zaznamenávány do elektronické podoby a v počítači dále zpracovávány.“⁶⁸

Jako poslední část přichází na řadu „závěrečná zpráva“, kterou je završena výzkumná práce. Zde výzkumník představí zjištění a předloží návrhy a doporučení zadavateli a společně proberou, nakolik je výzkum zveřejnitelný pro zkoumanou část populace.

„ Závěry by měl výzkumník navazovat na konkrétní zjištění a formulovat je jednoduše, aby bylo zřejmé, co se v nich navrhuje a také proč. Jedná se o návrhy, které musí být dále diskutovány, zváženy jejich dopady a vlivy, a v neposlední řadě i jejich etický rozměr.“⁶⁹

K průběhu výzkumu tyto kroky bohatě stačí a přináší s sebou velké množství práce, kterému detailně sociální pracovník nemusí porozumět, ale může se snažit učit při spolupráci se sociologem, tedy výzkumníkem, který výzkum provádí. Stejně tak i sociolog neporozumí všem kategoriím z pohledu sociálního pracovníka, ale i on by se měl ptát a mít učenlivý přístup. Dobrá komunikace mezi oběma, jak sociálním pracovníkem, tak sociologem bude jistě dobrým základem pro toleranci a respekt k práci obou.

Strategická fáze v procesu KPSS:

V této fázi dochází k vytřídění „poslání“. K dosažení „poslání“ pomůže určení cílů komunitního plánování. Pak promyšlení, jak těchto cílů dosáhnout, což jde v první řadě. Pro tento účel je nutné ledacos podniknout a také vymyslet jakým způsobem se takové podnikání bude realizovat v řadě druhé. Poprvé máme na mysli „opatření“ a podruhé máme na mysli „aktivity“. Vše vznikne na základě podkladů, které poskytnou jak účastníci skupin, široká veřejnost a angažovaní lidé v tzv. *triádě*. Jednotlivé připomínky a požadavky

---

⁶⁸ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 112; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

⁶⁹ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 113; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

se proberou a vznikne představa o „vizi“ a o tom, čemu je třeba se věnovat v nejbližší době, co má největší urgentnost.

Strategický plán rozvoje vytváří vizi toho, jak by měla vypadat obec za deset až dvacet let.⁷⁰

A na jiném místě se píše:

„Strategické plánování – je proces, během něhož vzniká ve spolupráci zúčastněných stran (např. členů pracovní skupiny v rámci komunitního plánování sociálních služeb) představa o tom, čím by se v budoucnu chtěly zabývat, jaké konkrétní sociální služby by chtěly nabízet a jakou cestou budou muset projít, aby své záměry mohly uskutečnit.“⁷¹

Jinde se píše, že strategické plánování má v podstatě tyto body: „

1. Východiska;
2. Otázka 1: Kde jsme?;
  - 2.1 SWOT analýza;
3. Otázka 2: Kam chceme?;
  - 3.1 Vytváření vize
4. Otázka 3: Jak se tam dostaneme?⁷²

K těmto všem činnostem v KPSS patří opět prověřování situace sociálních služeb pomocí různých druhů analýz, nejen za pomoci „SWOT“ analýzy, o které jsme se již zmínili.

Provádí se také „STEEP“ analýza, která pozoruje vnější ovlivňující faktory a dívá se na jejich vliv na sociální služby. Dále jsou to „analýzy zaměřené přímo na uživatele služeb“ nebo analýza „zajímavých skupin“, která zkoumá vliv „těch“, kteří realizují službu a na druhé straně jak ovlivňuje tato služba „ty“, kteří ji přijímají. Nelze však nezmínit ještě „analýzu finančních zdrojů organizace a jejich využití“, která sleduje tok financí, tzn. odkud organizace přišla k finančním zdrojům a kam se tyto zdroje investovaly. Analýza tohoto zaměření sleduje jak v „procentech“, tak v „korunách“ rok předešlý i současný. K dispozici je i druh analýzy, který zkoumá, jak si vedou konkurující organizace v poskytování stejné služby nebo analýza vlastních služeb a počet jejich uživatelů. Taková analýza může pomoci organizaci, aby

---

⁷⁰ „Community Strategic Planning, however, produces a visionary statement of what the community wants to be 10 to 20 years in the future.“: <http://www.lukevision.com/strategic.htm>; 2010-05-21

⁷¹ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 178; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

⁷² Skříčková Z. a kol.; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. M7; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

neinvestovala zdroje do služby, po které není poptávka například proto, že jiná organizace tuto službu poskytuje lépe. Jestliže by se toto při takové analýze zjistilo, může služba zaniknout a místo ní vznikne nová, po které bude v současnosti větší poptávka.

Jak vidíme, existuje mnoho druhů analýz, které jsou pomocí, třeba k porovnání analytické fáze se strategickou fází. Nové prověření situace je nutné, než se začnou závazně formulovat cíle.

Pokud se účastníci dohodnou na poslání, pak jsou zadány úlohy, které se mohou, ale nemusí vypracovat postupně. Možnost je i taková, že každá z pracovních skupin by mohla pracovat na jiném úkolu současně s dalšími pracovními skupinami. Ale je důležité, aby se dosáhlo cílů, k čemuž mají jednotlivé úlohy přispět. Než k tomuto výše popisovanému dojde, musí být cíle jasně stanovené a měly by být náповědou role účastníků v procesu komunitního plánování. Cíle mají být, co možno konkrétní a srozumitelné. Možná a výstižná definice cíle je uvedena v citaci dole.⁷³

Není jednoduché cíle stanovit, protože vyjadřují stav, do kterého chceme dospět a lehce, pokud by se formulování podcenilo, může dojít k nežádoucímu výsledku. Proto existují vzorce, které pomohou ke správnému vystižení cíle a pomohou určit proporce nebo požadavky cílů. Jednou z takových metod je tzv. „SMART metoda“⁷⁴.

Jakmile se stanoví cíle, začne se uvažovat o volbě strategie pro podporu k dosažení těch cílů, které byly zformulovány.

„Na základě stanovených cílů připravujeme krátkodobé a dlouhodobé plány, aby bylo zřejmé, jak a jakou konkrétní činnost budeme vykonávat pro naplnění stanovených cílů.“⁷⁵

Jiná definice říká toto:

„Strategie znázorňuje možný způsob dosažení určitého cíle a je vymezena jako souhrn činností a akcí, které by při zvážení všech

---

⁷³ “A goal is the desired, measurable, long-term improvement, change or outcome of the project /program. Goals should define a specific change within a specified timeframe.”:<http://www.health.qld.gov.au/stayonyourfeet/toolkit/phase2/meetings.asp>; 2010-05-21

⁷⁴

http://www.valuebasedmanagement.net/methods_smart_management_by_objectives.html; 2010-05-22

⁷⁵ Janoušková K., Nedělníková D.; *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků, Sborník studijních textů*; s. 315; ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2008; ISBN 978-80-7368-504-1

vnitřních a vnějších faktorů měly vést k dosažení cíle (tj. k naplnění vize).“⁷⁶

Pokud pozorně sledujeme definice, zjistíme, že se jejich význam neliší, liší se pouze formulace. Nemá smysl je více komentovat, ale můžeme se posunout dál, abychom se podívali, co ještě patří do fáze strategie plánování rozvoje.

Zmiňme ještě okrajově, že strategická fáze komunitního plánování sociálních služeb má jisté složení neboli kroky, které jmenujme:

„ A) Vytváření strategií pro dosažení daného cíle.

B) Vyhodnocení strategií a výběr několika nejslibnějších alternativních strategií.

C) Volba strategie pro implementaci.“⁷⁷

Právě takové kroky jsou podstoupeny, než se zpracuje tzv. „*Implementační plán*“, což je v podstatě jinými slovy „*plán Realizace*“. Dalšími pojmy, se kterými se můžeme setkat, jsou buď „*Akční plán*“ nebo „*Strategický plán*“. Ať už ten či onen, jisté je, že u výše zmíněných názvů mluvíme o jednom a totéž.

Jak je definován „*Implementační plán*“?

„Implementační plán – je prostředníkem mezi cíli a strategiemi strategického plánu a každodenní činnosti jednotlivých účastníků plánovacího procesu. Jde o konkrétní návod, jak dosahovat cílů vytyčených ve strategickém plánu a jak naplňovat poslání organizací účastníků plánovacího procesu.“⁷⁸

„*Implementační plán*“ patří do poslední části „*fáze strategie*“ KPSS. Ale není úplně poslední.

V poslední řadě této fáze je určení „*priorit*“, „*opatření*“ a „*aktivit*“, které jsou rozvrženy do konkrétních kroků. Na jednotlivých krocích se musí účastníci domluvit kvůli pokračování a posunu v domlouvání dalších kroků strategické fáze.

---

⁷⁶ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 188; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

⁷⁷ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 189; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

⁷⁸ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 190; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

Domluva „priorit“ je podstatná proto, že do dohodnutého se bude investovat a budou se od „priorit“ odvíjet také „opatření“ i „aktivity“, které budou popsány ve vytvořeném „Akčním plánu“.

„Výstupem komunitního plánování sociálních služeb jsou konkrétní cíle a konkrétní popis kroků k jejich dosažení včetně časového plánu a finanční kalkulace každého kroku. Tyto cíle jsou realizovatelné, protože mají potřebnou podporu a zajištěné (naplánované) zdroje, a lze snadno jejich realizaci kontrolovat, protože jsou měřitelné (konkrétní).“⁷⁹

V „opatřeních“ se zabýváme způsoby – metodami a nástroji k dosažení „priorit“, zato v „aktivitách“ řešíme dílčí specifické úkoly pomáhající k naplnění „opatření“.

„Aktivity“ musí obsahovat termín, ve kterém je možné „aktivity“ provést, místo, kde se uskuteční, obsah činností, kolik se do nich bude investovat a odpovědné osoby za realizaci „aktivit“. „Aktivity“ také mají svou „osnovu“, která se zaznamenává do tabulek pro přehlednost.

Do osnovy „aktivit“ patří: „

- kód aktivity,
- název aktivity/projektu,
- doba trvání,
- finanční zdroje/částka,
- odpovídá/spolupráce,
- dokumentace a postup,
- výstupy.⁸⁰

Za účelem efektivity se ověřují podniknuté činnosti průběžným monitorováním v procesu realizace „Akčního plánu“. Další fáze, o níž se budeme zmiňovat, je kontinuem předešlých fází, aby se splnil „cyklický princip“.

„Komunitní plánování sociálních služeb není jednorázový proces. Zároveň s implementací (naplňováním) vzniklého komunitního plánu pro jedno období začíná komunitní plánování sociálních služeb pro

---

⁷⁹ Zatloukal L.; *Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s. 37; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

⁸⁰ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 194; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

*další období. Takto se postupuje neustále v určitém cyklu po pomyslné spirále.*⁸¹

Ke strategické fázi KPSS jsme jmenovali podstatné.

Fáze „Evaluace – Vyhodnocení“:

Tato fáze se věnuje „*vyhodnocování*“ provedeného. Avšak termín „*vyhodnocení*“ není dostačující, je spíš zjednodušením celého významu a je třeba ho rozvést tak, abychom pochopili, co to znamená „*evaluace*“. Na začátek opět zmíníme definici:

*„Evaluace představuje systematický sběr informací o fungování služeb. Jedná se o specifický typ výzkumné aktivity, přičemž důraz je kladen na praktický přínos více než teoretický rozvoj.“*⁸²

Jedná se právě o metodu, která, byť je založena na určitých podkladech, přesto má praktický dopad na předměty svého zaměření.

Jak se vlastně obecně provádí evaluace a co si pod pojmem dále představit, to nám ukáže definice další.⁸³

Tato dole uvedená definice nám naznačuje způsob, jakým seženeme důležité podkladové informace – tj. monitorováním, které je systematické, na tom se shodují obě definice, ale také stálým záznamem dokumentace týkajícího se projektu.

Pokud chceme „*evaluaci*“ provádět, pak nestačí mít pouze povědomí o výše zmíněných informacích. Je nutné, abychom věděli, proč chceme „*evaluaci*“ provést a jaký to má pro nás smysl. Je dobré si na začátku vymezit a ujasnit, co budeme „*vyhodnocovat*“ a pro jaký účel, protože podle toho si zvolíme i typ „*vyhodnocování*“. V našem případě, protože se jedná o poslední ze standardní

---

⁸¹ Zatloukal L.; *Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s. 37; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

⁸² Janoušková K., Nedělníková D.; *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků, Sborník studijních textů*; s. 363; ostravská Univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2008; ISBN 978-80-7368-504-1

⁸³ „*To accurately record process information, you will need a systematic monitoring, record keeping and documentation process for the project/program.*”
<http://translate.google.cz/translate?hl=cs&sl=en&tl=cs&u=http%3A%2F%2Fwww.health.qld.gov.au%2Fstayonyourfeet%2Ftoolkit%2Fphase4%2Fprocess.asp&anno=2>; 2010-05-31

fáze KPSS, to znamená, že se evaluuje „*plán realizace*“, vlastně „*implementační plán*“.

„*Evaluace*“ má své kroky a způsoby, jak se provádí a může být použita s různým účelem a podle toho se jí dávají přívlastky a názvy. Jsou dva základní typy „*evaluace*“, a to je „*evaluace formativní*“ a „*evaluace sumativní*“.

První typ „*evaluace formativní*“ je používána tam, kde potřebujeme zpětnou vazbu proto, abychom mohli zlepšovat a zkvalitňovat aktivity navržené v rámci sociálních služeb. Za pomoci tohoto typu „*evaluace*“ zjišťujeme silné a slabé stránky nabízených služeb.

„ Pokud se v závěrečné zprávě z evaluace objevují doporučení pro další zlepšování služby, tak to odpovídá evaluaci formativní. V centru zájmu je rozvoj kvality služeb.“⁸⁴

Druhým ze základních typů „*evaluace*“ je „*evaluace sumativní*“, ta nám poskytne informace o efektu a úspěchu provedené služby.

„ Cílem sumativní evaluace je zjistit úspěšnost a efektivitu programu. Bude se zabývat výsledky poskytovaných služeb, výstupy a aktivitami, které v určitém čase proběhly, a bude předkládat informace, které poslouží soudům o úspěchu dané služby“⁸⁵

Uvedli jsme si dva základní typy evaluace. Podle rozlišení těchto typů pozorujeme, že k vyhodnocení „*implementačního plánu*“ nám dobře poslouží „*evaluace sumativní*“. V procesu KPSS můžeme kombinovat oba základní typy a k nim použít ještě jiné typy, aby nám vznikl ucelený pohled. Jsou to např.: „*Evaluace kvality*“, „*Evaluace spokojenosti klientů služby*“, „*Evaluace výsledků u klientů*“ apod.

Každá z dalších typů má své zákonitosti, podle kterých musíme postupovat, abychom dosáhli výsledků. Každá z typů „*evaluace*“ má také svou náročnost na provedení a své parametry, podle kterých se řídí a které jí pomáhají určovat, co zkoumá a nač se zaměřuje.

Musíme si uvědomit, že „*evaluaci*“ bychom měli čas od času opakovat v různém rozpětí typů, nejen v poslední fázi KPSS, ale také průběžně, protože výsledky a efekty se mění a jejich relevantnost pak není stoprocentní.

---

⁸⁴ Janoušková K., Nedělníková D.; *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků, Sborník studijních textů*; s. 365; ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2008; ISBN 978-80-7368-504-1

⁸⁵ Janoušková K., Nedělníková D.; *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků, Sborník studijních textů*; s. 365; ostravská Univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2008; ISBN 978-80-7368-504-1

Abychom porozuměli „monitorování a vyhodnocování“, řídme se podle následujících definic, které nám pomohou rozřadit „monitorování a vyhodnocování“ do tří úrovní. Je to důležité proto, abychom si udělali jednoduchou strukturu kvůli orientaci.

„Úroveň 1 stanovuje priority. Ty jsou monitorovány a vyhodnocovány v rámci dalšího cyklu procesu plánování sociálních služeb, v rámci revize stávajícího PRSS a přípravy další verze PRSS.“⁸⁶

Tato úroveň zjišťuje, co se změnilo a jak se změnilo v prioritách PRSS. Sleduje se, co se vyskytlo nově, co by šlo zařadit na pole priorit. Také se sledují opatření rozpracovaná do aktivit, které mají pomoci k řešení problémů, zda mají příznivý vliv a posouvají se k „onomu“ pozitivnímu účelu, který se očekává.

„Úroveň 2 konkretizuje opatření přijatá k řešení jednotlivých priorit a je monitorována a vyhodnocována z toho důvodu, zda byla přijatá opatření volena správně a opravdu jsou tou nejoptimálnější variantou řešící dané priority.“⁸⁷

Je to vlastně jakási revize opatření, aby se zjistilo, jestli mají opravdu ten účinek, který potřebujeme.

„V rámci úrovně 3 se jedná o souhrn dílčích naplánovaných aktivit/projektů a jde o nejdůležitější oblast monitorování a vyhodnocování při sledování efektivity naplňování jednotlivých opatření.“⁸⁸

U úrovně třetí se musí dobře promyslet systém práce, aby se jakákoliv odchylka od plánu rychle odhalila a došlo k prověření a případnému odstranění nežádoucího nevržením změny dosavadního plánu.

---

⁸⁶ Skříčková Z. a kol.; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. M8 2; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

⁸⁷ Skříčková Z. a kol.; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. M8 2; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

⁸⁸ Skříčková Z. a kol.; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. M8; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

2.3 Podpora KPSS v ČR na poli politickém:

K tomu, abychom mohli dobře plánovat, měli bychom vědět, jaké je uspořádání jednotlivých politických úrovní. Měli bychom znát tyto úrovně, aby se nezapomínalo na to, odkud a kam směřují plány, kdo je zaštiťuje a kde mají oporu, ale zároveň i kontrolu komunitního plánování z hlediska politické hierarchie.

„Návrh systému metodické podpory počítá s tzv. „principem skladebnosti“, tedy že jednotlivé úrovně plánování (obecní, krajská a národní) se navzájem oboustranně ovlivňují. Na každé úrovni probíhá garance (politické zaštitění plánování), koordinace (řízení procesů plánování) a metodická podpora (odborné vedení, vzdělávání, konzultace). Za tyto aktivity mají být na různých úrovních odpovědné různé subjekty.“⁸⁹

Pokud bychom měli nějaké dotazy, na které bychom potřebovali erudované odpovědi, je na místě zjistit, kam se obrátit a kde takovou odbornou odpověď můžeme dostat.

„Na národní úrovni by měl být ustaven tzv. Národní institut pro komunitní plánování sociálních služeb (zkratka Nik). Je zastřešující organizací. Sdružuje přední odborníky z oblasti KPSS, zajišťuje přenos plánů z nižší úrovně na národní úroveň, vytváří metodiky plánování, dbá na provázanost legislativních opatření, angažuje se v šíření informací KPSS v odborných kruzích, poskytuje supervizi a podporu krajským metodikům, vede registr metodiků a kontroluje metodickou správnost procesů KPSS z nižších úrovní.“⁹⁰

Jak je poznat na popisu citace, jedná se o národní úroveň, jež poskytuje pomoc a rady převážně profesionálům, pokud o ně zažádají. Ze strany laické veřejnosti v oblasti sociální práce, přestože dnes v souladu s komunitním plánováním je laická veřejnost brána jako odborník v poznání svých potřeb, je někdy důležité, aby pokud neuspěje někdo z jejího zastoupení na úrovni místní – což je úroveň obecní, měl by být informován, na jakou další úroveň se obrátit. Tou je úroveň krajská.

„Na úrovni krajů již působí krajsí metodici, jejichž úkolem je konzultovat a řešit problémy KPSS v obcích, facilitovat podle dohody některá jednání, dohlížet na kvalitu procesu KPSS v obcích, zajišťovat vzdělávání v KPSS, podílet se na tvorbě krajských střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb apod. Krajsí metodici by měli být uvedeni

---

⁸⁹ Zatloukal L.:*Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s. 39 - 40; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

⁹⁰ Zatloukal L.:*Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s. 40; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

*v národním registru metodiků KPSS, který obcím usnadňuje vyhledávání metodiků a zároveň garantuje odbornost a kvalitu služeb.*⁹¹

V politickém zastoupení máme úrovně tři, kterými jsou národní, krajská a obecní. Můžeme být rádi, že je v tomto směru komunitního plánování přihlíženo ke skutečným potřebám občanů a jejich návrhy jdou cestou od nižší úrovně k vyšší, a ne naopak. To znamená od obecní, přes krajskou k národní.

2.4 Legislativa a dokumenty ke KPSS:

Plánování sociálních služeb a jeho principy byly sumarizovány z různých závazných listin, zákonů a smluv nastolených nejen v Čechách, ale i v rámci celé Evropské Unie.

Dokumenty podírající komunitní plánování v Čechách:

*„Komunitní plánování je zmíněno v Národním akčním plánu sociálního začleňování na léta 2004 -2006. Podrobněji rozvedeno je KPSS již v dříve vydané Bílé knize v sociálních službách, kde jsou představeny tři základní etapy KPSS (1. kde jsme nyní – analýza současné situace, 2. kam chceme dospět – stanovení cílů, 3. jak tam dospějeme – příprava plánu, prioritizace potřeb apod.) a je vypsáno, co již bylo pro rozvoj KPSS v ČR uděláno a co ještě zbývá udělat.*⁹²

Něco málo si povíme o tom, co bychom našli v Evropském sociálním programu, který byl přijat v roce 2000 pro zabránění rozrůstání chudoby a sociálnímu vyloučení. Cíle tohoto Evropského sociálního programu byly projednány a odsouhlaseny. Jedná se o čtyři cíle: Prvním je, aby se usnadnila účast na trhu práce lidem, kterých se chudoba a sociální vyloučení týká a aby se jim zpřístupnily zdroje, práva, služby a zboží. Druhým cílem je předcházení riziku sociálního vyloučení. Ke třetímu cíli patří pomoc nejzranitelnějším. Za čtvrtý cíl je pokládána mobilizace všech důležitých účastníků. Sociální služby a jejich plánování jsou opřeny o výše zmíněné cíle. Pokud bychom se podívaly

---

⁹¹ Zatloukal L.; *Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s. 40; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

⁹² Zatloukal L.; *Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s. 37 - 38; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

do komunitního plánu jak města Kladna, tak města Třince viděli bychom, že například cíl „předcházet riziku sociálního vyloučení“ je zahrnut v obou plánech jako jedna z oblastí, kterou obě dvě města pokládají za prioritní a mají pro ni naplánovanou svou strategii.

Na problém sociálního vyloučení reagují Národní akční plány na léta 2004-2006 a na léta 2006-2008. Mezi mnohými jsou v nich uvedeny tyto cíle:

„Usnadnění přístupu ke zdrojům, právům, zboží a službám pro všechny, včetně rovného přístupu k sociálním službám. Zde je komunitní plánování zmiňováno jako jedno z opatření, které zajišťuje takový systém sociálních služeb na úrovni obce a kraje, který je schopen sledovat a vyhodnocovat změny v potřebách jednotlivých uživatelů i celé komunity a reagovat na ně (2004-2006)“⁹³

Národní akční plán 2004-2006 nese díky těmto cílům pozitiva v oblasti sociálních služeb všem. Komunitní plánování sociálních služeb přímo odráží takový cíl v principu, že se mohou zúčastnit a mluvit všichni, kdo chtějí bez ohledu na jejich vzdělání, rasu, pohlaví, náboženství. V dalším Národním akčním plánu na rok 2006-2008 je prioritním cílem podporování rozhodovacích procesů na úrovni lokální i regionální. Pro dosažení tohoto cíle se bude podporovat seriózní a stále činný rozvoj procesů rozhodování na úrovni krajské i místní za účelem, aby na těchto dvou úrovních byly sociální služby adekvátní k potřebám uživatelů a služby, aby odpovídali kritériím kvality a dostupnosti. Do podpory je zahrnut i rozvoj partnerských vztahů poskytovatelů sociálních služeb a aktivní přístup ze strany občanů, kteří služby odebírají. Tento plán v sobě nese impuls ke zpracovávání rozvojových plánů sociálních služeb pro 14 krajů v České Republice.

Jedním z dalších zavazujících dokumentů pro ČR je Evropská sociální charta, kde jsou důležité závazky, které musíme jako stát plnit. Jsou to především:

- „Základní práva občanů na:*
- sociální a zdravotní pomoc,*
  - sociální zabezpečení,*
  - využívání sociální péče.“⁹⁴*

---

⁹³ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s.š 2; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

⁹⁴ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s.š 2; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

Dále je v Evropské sociální chartě psáno, že občané mají právo na zdravotní pomoc a pomoc v sociální oblasti, pokud nemají dostatečné prostředky, aby si je hradili sami. Mají také právo na využívání služeb sociální péče. Občané se zdravotním postižením mají právo na rehabilitaci, sociální znovu začlenění, ať už je jejich postižení jakékoliv a jakkoli bylo způsobeno a mají právo na odborný výcvik. Co je však důležité kvůli tématu této práce vědět, je, že:

„-Rodina jakožto základní jednotka společnosti má právo na vhodnou sociální, právní a hospodářskou ochranu k zajištění svého plného rozvoje.

- *Matky a děti bez ohledu na svůj rodinný stav, rodinné vztahy mají právo na přiměřenou sociální a hospodářskou ochranu.*⁹⁵

Na výše uvedených skutečnostech pozorujeme jak dobré je tvořit plány rozvoje sociálních služeb na lokální úrovni, protože jsou blíže občanům a dávají podněty pro zpracování plánů na úrovni regionální. Takovým postupem podporujeme princip „decentralizace“, kterému jde o to, aby se skutečné potřeby dostávaly do zákonů směrem od občanů a aby stát co nejlepším způsobem na tyto potřeby odpovídal. Zajišťuje se tím efektivita služeb.

Dokumentem pojednávajícím o základních principech proměny sociální politiky České Republiky je tzv. „*Bílá kniha v sociálních službách*“ vydaná MPSV. Popisují se zde zásady vycházející z pojetí sociální politiky Evropy a jsou velice podobné metodám komunitního plánování. Jsou to hlavně tyto body:

- „ – *nezávislost a autonomie,*
- *Začlenění a integrace,*
- *Respektování potřeb,*
- *Partnerství*
- *Kvalita,*
- *Rovnost,*
- *Národní standardy, rozhodování v místě*“⁹⁶

V neposlední řadě je třeba zmínit se o zákoně č. 108/2006 Sb., *O sociálních službách*, kterému jde o propojení spolupráce orgánu státu, tj. MPSV a samosprávných územních celků, tj. kraje a obce. Tento zákon působí jako iniciátor pro zpracovávání KPSS. V tomto zákoně se řeší pojem *plán rozvoje sociálních služeb* a to, jakým způsobem ho docílit. To znamená, za pomoci

---

⁹⁵ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. § 2; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

⁹⁶ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. § 3; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

zjišťování potřeb, které je aktivní a s využitím zmapovaných zdrojů, které můžeme pro naplnění plánu rozvoje použít. Tento zákon:

„Krajům ukládá povinnost zpracovávat tyto plány (§95, písm. d), obcím povinnost zjišťovat potřeby poskytování sociálních služeb na svém území (§94, písm. a).“⁹⁷

Jako by byl zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách dalším rozvedením Základní listiny práv a svobod, jak tvrdí Skříčková (2007). Podívejme se na tyto jeho body, které jsou zároveň i jeho prioritami:

- „- zachovávat lidskou důstojnost,*
- Vycházet z individuálně určených potřeb,*
- Podporovat rozvoj samostatnosti,*
- Posilovat sociální začleňování,*
- Poskytovat pomoc i podporu v náležité kvalitě,*
- Zajišťovat dodržování lidských práv a svobod.“⁹⁸*

Legislativní podporou komunitního plánování je ještě *Usnesení vlády ČR č. 824 ze dne 1. září 2004*. Toto usnesení:

„ukládá jednotlivým ministerstvům využívat metodu komunitního plánování při řešení otázky dostupnosti a kvality veřejných služeb.“⁹⁹

Jak pozorujeme v zákonech č. 128/2000 Sb. *O obcích*; č. 129/2000 Sb. *O krajích* a č. 114/1998 Sb. *O působnosti orgánů České Republiky v sociálním zabezpečení*, vidíme, že obce a kraje se opravdu hodně zaslouhují o rozvoj sociálních služeb, jak jim tyto zákony kážou.

Na obce a kraje se taktéž vztahuje závazek Evropské sociální charty; Listiny práv a svobod a Ústavy ČR. V těchto listinách je kladen důraz na zákaz diskriminace občanů. Občané se znevýhodněním rovněž potřebují užívat veřejné služby a prostory, tak jako lidé bez znevýhodnění. Díky sociálním službám, jež jsou nástrojem proti diskriminaci, se situace, nějakým způsobem znevýhodněných občanů, bude lepší a dá jim přístup k tomu, nač mají ze zákona právo. Proto je dobré, aby se vypracovávaly programové dokumenty, v nichž se vyřeší, jaké směry a cíle v sociální politice se podniknou a v nichž

---

⁹⁷ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. § 3; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

⁹⁸ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. § 3; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

⁹⁹ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. § 3; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

bude zahrnuta i část o plánování sociálních služeb. Toto všechno se také vztahuje na kraje a obce.

Tolik k opěrným dokumentům a legislativě týkající se KPSS. Všechny jsou důležité, ale klíčovým je zákon č. 108/2006 Sb. *O sociálních službách*, od doby jeho existence se na území České Republiky v oblasti sociálních služeb mnoho změnilo.

2.5 Komunitní plánování a jeho principy:

Co jsou principy komunitního plánování: Jsou to vlastně určité normy hodnot, které jsou v procesu komunitního plánování závazné tak, že činí komunitní plánování odlišným od metod jiného plánování.

Jedná se o tyto principy:

„ *Princip Triády; princip rovnosti; Princip skutečných potřeb; Princip dohody; Princip Vše je veřejné; Princip dosažitelnosti řešení; Princip cyklického opakování; Princip kompetence účastníků; Princip přímé úměry.*“¹⁰⁰

Tyto principy si trochu rozvedeme. '*Princip triády*'. Jak už bylo zmíněno, jedná se o princip, kdy se procesu komunitního plánování zúčastňují a spolupracují nejméně tři strany, kterými jsou *uživatelé, zadavatelé a poskytovatelé*. O tom, zda je relevantní užívat pojem „triáda“, nebudeme více psát.

Princip rovnosti'. Zjednodušeně řečeno jde o princip, kde má každý právo mluvit do veřejných a společných věcí a svobodně se vyjadřovat, starat se o veřejné a společné dění a toto dění ovlivňovat, ale jde také o to, aby nikdo nebyl vylučován a utlačován.

Princip skutečných potřeb'. Takovýto princip zajišťuje, aby se porovnala analýza zjišťovaných potřeb a dat se skutečnými potřebami těch, kdo mají možnost se k nim přímo vyjádřit. Tento princip je důležitý pro efektivní naplnění zjištěných potřeb.

Princip dohody'. Jak první, tak druhá i třetí strana jsou vzájemně vázány smlouvou, kterou odsouhlasily. V procesu komunitního plánování musí jít o souhlas „informovaný“. Aktéři všech zúčastněných stran by měli vědět, o čem

---

¹⁰⁰ Skřičková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. § 4; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

se jedná, k čemu tím jednáním docházíme a co vlastně odsouhlasíme, pokud souhlasíme. Dohoda musí probíhat ve svobodě a demokraticky. Zároveň je platné to, že „*dokud nesouhlasí všichni, není odsouhlaseno nic. Hlasování je nouzový prostředek, jímž přiznáváme, že se neumíme dohodnout.*“¹⁰¹

'Princip "Vše je veřejné"'. Zde je nutné poznamenat, že průběh a výstupy v plánování rozvoje jsou veřejně přístupné, ba je dokonce povinností informovat aktivně veřejnost. Jednání plánu rozvoje jsou otevřená veřejnosti a jsou veřejnosti přístupná.

'Princip dosažitelnosti řešení'. V případě tohoto principu připomeňme, že řešení plánování v sociálních službách nemusí být zaměřeno pouze na jeden problém, nýbrž ho lze zaměřit na řešení více problémů, a přitom musí vycházet z dostupných zdrojů materiálních i lidských, které se v rámci společnosti, kde se plánování rozvoje děje, nachází.

'Princip cyklického opakování'. Po uplynutí určitého časového úseku, je nutné znovu vyhodnotit uskutečňované plánování a prověřovat minulé problémy, zda jsou stále aktuální, mírnější nebo vymizely a je potřeba se zaměřit jiným směrem. Princip tohoto typu říká, že je třeba opakovat fáze komunitního plánování vzhledem k měnícím se faktorům, jež ovlivňují situaci ve společnosti komunity. Na všechny fáze se znovu níže podívejme.

'Princip kompetence účastníků'. Tento princip klade důraz na profesionalitu těch, kteří se při plánování sociálních služeb podílejí na jejich řízení. To znamená, že musí znát svou funkci a pozici i kompetence k tomu se vztahující. Měli by vědět, komu a za co jsou zodpovědní. Měli by mít dovednosti v komunikaci a respekt k sobě samým i k těm, se kterými spolupracují, přestože s nimi nemusí souhlasit. Při *'principu kompetence účastníků'* najde své místo a někdy je i nutná facilitace a mediace. Svou pevnou pozici zde má management, koordinace a coaching .

'Princip přímé úměry'. Tady je důležitý jak průběh procesu plánování, tak dohoda a její uplatňování ve stejné míře.

Tolik k principům plánování rozvoje sociálních služeb.

Dostáváme se k otázce, pro jaké důvody je vlastně důležité plánovat:

---

¹⁰¹ Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. § 4; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

Důvodů může být hodně, avšak jedním z nich je, že ať už jednotlivec nebo skupina, všichni jsme různými způsoby omezeni a potřebujeme se vzájemně doplňovat. Nejprve, než tento fakt nastane, musíme se poznat. To znamená, kde máme přednosti, kde slabosti a v jakých oblastech a kde můžeme získat pomoc, co máme jako komunita v dosahu. Nyní vychází najevo důvod komunitního plánování, a tím jsou zdroje a jejich limity. Tím, jaké máme nebo nemáme zdroje, jsme zároveň limitováni. K tomu, aby bylo dosaženo účelu a mohli jsme se v místech, kde bydlíme rozvíjet, je potřebné plánovat a rozhodovat, jak se zdroji v rámci sociálních služeb a jejich poskytování nakládat.

2.6 Milníky v procesu komunitního plánování sociálních služeb:

Další oblastí, o které bychom se v souvislosti s komunitním plánováním sociálních služeb měli zmínit, jsou „Milníky“. Jsou to jisté body, které nám ukazují, co z jednotlivých fází komunitního plánování probíhá, v jakém časovém spádu a v jakých souvislostech, dokonce jak po sobě se plní jednotlivé úkoly.

Milníky: „*představují výstupy z celé řady uskutečněných kroků a úkolů.*

určují, čeho je třeba v procesu plánování sociálních služeb dosahovat, abychom mohli kvalitně a úspěšně vést proces plánování.“¹⁰²

To, jak jednotlivé kroky a úkoly budou plněny, zajisté závisí na zdrojích, zvolené strategii a na místních možnostech.

*„Model milníků. Autoři předkládají osm milníků, které ukazují čeho (jakých výstupů) je třeba během komunitního plánování dosáhnout, abychom plánování mohli prohlásit za úspěšné.“*¹⁰³

Zatloukal píše, že k podstatným milníkům v procesu plánování patří to, aby se správně formulovala a stanovila poslání, abychom měli podporu pro plánování sociálních služeb metodou komunitního plánování ze strany politiky, aby byla dána organizační struktura a stanoveny přesné kompetence a

---

¹⁰² Skříčková Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; s. E 4; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

¹⁰³ Zatloukal L.; *Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; s.43; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

odpovědnosti. Důležité také je nastínit sociální situaci v místě, k němuž se plánování vztahuje, a vymezit si priority, zpracovat plán rozvoje sociálních služeb, sledovat a mít přehled o uskutečňování opatření a aktivit a hlavně vše vyhodnocovat.

DĚTI V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU:

Předškolní věk je velice krásným obdobím dětství pro ty, kdo na něj mají pěkné vzpomínky. Trvá přibližně od tří do šesti až maximálně sedmi let. V tomto období jsou děti stále plně závislé na rodičích. Vždyť před nedávnem byly takové děti ještě nemluvnaty, novorozenci. Nyní, když už prošly všemi možnými změnami, stávají se z nich malé osobnosti, které stále ještě nasávají „nové“ jako houba nasává vodu. Dokážou si už svou jazykovou úrovní požádat o to, co chtějí.

Ne, že by teď změnami neprocházely, ale v období předškolního věku se tolik změn, jako tomu bylo v předchozích obdobích, neodehrává. Dětem tohoto životního milníku stále zůstává roztomilost a učenlivost. V tomto období především dozrávají určité funkce a tvoří se mechanismy k fungování ve společnosti potřebné, které pokud budou správně rozvedeny a vedeny autoritami dětí po způsobu lásky a v moudrosti, pak tyto funkce mohou dětem pomoci lépe procházet cestou života.

V následujících kapitolách si představíme, čím dítě předškolního věku v jednotlivých oblastech prohází.

Jak už jsme řekli výše, předškolní věk je časován od 3 - do 6-7 let. Vágnerová (2008) píše, že konec předškolního věku není dán pouze věkovými hranicemi ve fyzickém věku, ale především sociálně, kdy dítě nastupuje do školy. Matějček (1996) však s omezením předškolního věku a jeho charakteristikou názvu „předškolní“ moc nesouhlasí a ohrazuje se tím, že to je téměř až zavádějící pojem, pokud se tento věk vztahuje a pojímá pouze jako příprava na nástup do školy. Matějček říká:

„To jen kulturní a civilizační tlak byl tak silný, že dal tomuto období jméno podle společenské vzdělávací instituce, do níž dítě jednou vstoupí. Ve skutečnosti však vývojové potřeby dítěte v tomto období, a následkem toho naše

*výchovné úkoly, se vyvinuly v dlouhých stáří, kdy o nějaké škole nebylo ani potuchy.*¹⁰⁴

Dovolím si poznamenat, že s autorem souhlasím, přestože dítě toto období skutečně zakončuje nástupem na základní školu.

Podle Vágnerové (2008) je tato životní etapa dítěte dále charakterizována tím, že v dítěti se stabilizuje jeho vlastní pozice ve světě a diferencuje se jeho vztah ke světu. V tom, jak dítě přijímá a ukládá informace o světě kolem sebe, mu napomáhá styl jeho myšlení, který je úměrný jeho vývoji.

Psychický (mentální) vývoj:

U dětí předškolního věku se dotváří osobnost, která je založena jak na dědičných dispozicích, tak na získaných.

*„Základ osobnosti se přitom tvoří pravděpodobně už v předškolním věku (do šesti let). Do nástupu do základní školy prochází organismus dítěte obdobím nejintenzivnějšího vývoje a růstu.*¹⁰⁵

Předškolní děti jsou obdařeny obrovskou fantazií, na základě které si zpracovávají informace a berou je opravdu vážně. Svět fantazie je pro děti nahlížením na reálný svět, který mnohdy nechápou, protože ještě nejsou na takové vývojové úrovni. Děti v předškolním věku symbolicky uvažují. Matějček (1986) vysvětluje, že *zákony logiky zde neplatí.*

*„Co se týká vývoje poznávacích procesů, „myšlení předškolního dítěte ještě nerespektuje zákony logiky a je tudíž nepřesné, má mnohá omezení.*¹⁰⁶

Vágnerová (2008) píše, že dítě ulpívá na svém pohledu, protože je pro něj určitou jistotou, a to se promítá i do komunikace.

Do způsobů, za jejichž pomoci se dítě dívá na svět, vybírá si informace a to, jak je zpracovává, patří centrace, egocentrismus, fenomenismus, prezentismus, antropomorfismus, arteficialismus a absolutismus.

---

¹⁰⁴ Matějček Z.; *Co, kdy a jak ve výchově dětí*; s. 47; Portál; Praha 1996; ISBN 80-7178-494-X

¹⁰⁵ <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/vliv-rodiny-na-rozvoj-osobnosti-cloveka>; 6. prosince 2009 v 7:27 | Prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc.; 2010 08.06.

¹⁰⁶ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika – vychovatelství*; s. 59; Technická Universita v Liberci, Fakulta pedagogická, Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky; Liberec 2008; ISBN 978-80-7372-306-4

Centrace znamená ono lpění na svém pohledu na svět. Většinou dítě lpí na jednom znaku, který je pro dítě nějak nápadný. Dítě se přiklání k tomu nevšímát si jiných znaků, které nevidí jako výrazné, přestože mohou být z pohledu dospělého významnější.

Jestliže je dítě přesvědčeno o správnosti svého názoru a podle toho vše ostatní hodnotí, pak tomu říkáme *egocentrismus*.

Dalším znakem je tzv. *fenomenismus*, při kterém se dítěti zdá, že svět je přesně takový, jak se mu jeví. *Prezentismem* je zas myšleno, že dítě je vázáno na přítomnost a na to, jak v danou chvíli vidí svět. *Presentismus* souvisí s *fenomenismem*.

Antropomorfismus znamená, že dítě připisuje vlastnosti lidských bytostí a živých bytostí neživým předmětům, hračkám a neživému světu kolem něj vůbec. Vysvětluje si to, co se kolem něho děje podle toho, jak to ono samo prožívá. Dítě si myslí, že fyzikální proměny a pohyb jsou někam zacílené a něco je motivuje (Vágnerová 2008).

Arteficialismus je způsob vnímání dítěte vůči světu jako k vyrobenému.

Absolutismem je přesvědčení dítěte, že nový poznatek, který si utvořilo, je naprosto konečně platný. Dítě nerozumí relativitě.

Můžeme si povšimnout jakési rigidity v myšlení, která nemá být hodnocena jako nějaká anomálie v dětském myšlení, právě naopak je projevem vývojové úrovně spadající přesně do předškolního věku. V následující citaci se dozvíme, jaký smysl výše zmíněné znaky zaujímají.

„Pro předškolní dítě má aktuální zjevná podoba světa natolik dominantní význam, že její zásadnější proměnu chápe jako ztrátu původní totožnosti. Dítě sice dávno předtím pochopilo pojem trvalosti existence, ale dosud nechápe trvalost podstaty a její nezávislosti na změně vnější podoby.“¹⁰⁷

Jako hlavní důvod, proč dítě přemýšlí rigidně, je právě ona potřeba jistoty, o níž už A. Maslow hovořil ve svém nahlížení na potřeby člověka. Vágnerová (2008) vysvětluje, že předškolní děti se staví k informacím, které by jim překážely a komplikovaly jim pohled na svět, ignorujícím způsobem.

Děti v předškolním věku si ještě nedovedou informace systematicky utřídít jednu po druhé, když zkoumají nové objekty. Ony totiž nemají vyvinuté všechny složky pozornosti, které potřebují, a proto zatím neumí výběrově zaměřit a roztřídit si pozorování. Děti v předškolním věku nemají dostatečnou kapacitu pracovní paměti. Na pozorovaném objektu vnímají pouze celek, ale jeho drobnější vlastnosti, jako soubor drobností, už nevnímají a také je samotné nenapadnou souvislosti mezi nimi.

---

¹⁰⁷ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika – vychovatelství*; s. 60; Technická Universita v Liberci, Fakulta pedagogická, Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky; Liberec 2008; ISBN 978-80-7372-306-4

Vágnerová (2008) píše, že děti potřebují svět vnímat jako poznatelný, že se v něm mohou orientovat, protože jedině tak jistotu prožívají.

„Fantazie má v tomto věku harmonizující význam. Je nezbytná po citovou a rozumovou rovnováhu. Děti mají tendenci alespoň občas přizpůsobovat skutečnost svým přáním a potřebám.“¹⁰⁸

Pokud bychom se měli vyjádřit k emočnímu vývoji, můžeme říci, že děti „předškoláci“ jsou v emocích vyrovnanější, než v předchozí životní etapě. Avšak podle Vágnerové (2008) se emoce rychle střídají ze smíchu do pláče a naopak a tyto prožitky jsou napojeny na přítomnost a to, co se právě děje. Velikou roli hrají v emocích potřeby, které dítě cítí a to, do jaké míry a zda vůbec jsou naplněny. Emoční ladění u dětí je spíš pozitivní. U dětí stále dozrává centrální nervová soustava (CNS) a to má na jejich emoční projev také vliv. Některé děti mohou mít zralejší (CNS) a jejich projev je klidnější, umí se více ovládat, jiné se ovládají méně v závislosti na jejich zralosti.

Děti od čtyř let se orientují v základním spektru emocí, ale složitější emoce ještě nerozeznávají.

„Pochopení komplikovanějších emocí závisí na úrovni kognitivního zpracování a na interpretaci situace, důležité je pochopení protikladnosti a podobnosti určitých emocí.“¹⁰⁹

Ale k takovému pochopení dochází většinou až kolem šestého a po šestém roce. Děti kolem šestého roku chápou ambivalentní emoce spíš jako za sebou jdoucí, než ambivalenci v emocích v jeden a ten samý moment.

Co je však k emocím ještě dobré vědět, to je:

„V předškolním věku se rozvíjí emoční inteligence, děti lépe chápou svoje city, dovedou projevit empatii k emočním prožitkům jiných lidí, oddálit vlastní uspokojení a alespoň částečně ovládat své citové projevy.“¹¹⁰

---

¹⁰⁸ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika – vychovatelství*; s. 61- 62; Technická Universita v Liberci, Fakulta pedagogická, Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky; Liberec 2008; ISBN 978-80-7372-306-4

¹⁰⁹ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 198; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

¹¹⁰ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 199; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

Vágnerová (2008) dále píše, že děti, u nichž existuje bezpečné zázemí, prožívají více pozitivních emocí a dovedou lépe pochopit, jak se druzí cítí, naproti těm, které nemají bezpečné zázemí a které prožívají více negativních emocí a emoční prožitky druhých vnímají ne dost dobře srozumitelně.

Na konci třetího a začátkem čtvrtého roku se u dětí projevují pocity viny, pokud poruší nějakou normu, která je dána jejich autoritou. Proto je velice důležité, jak se rodič nebo učitel k dané situaci a porušení normy postaví a s dítětem ji vyřeší, aby vinu a stud nemuselo prožívat dlouho a samotným trestem nebylo trýznivé pocity a dítě v nich nemuselo zůstat dlouho.

„Nově se objevují pocity viny, které jsou vázány na dosažení určitého stupně morálního uvažování, na přijetí obecných pravidel chování a ztotožnění s nimi.“¹¹¹

Matějček (1996) píše, že je důležité pravidlo pro vychovatele, a sice takové, že si mají vymezit hranice požadavků na dítě, které má být vůči těmto požadavkům konformní. Je to důležité hlavně proto, že děti předškolního věku, pokud mají požadavků mnoho, než mohou unést, začne se u nich projevovat pravý opak toho, co pokládáme za správné. To znamená, že se buď dočkáme vzdoru – to je v dobrém případě, ale v horším případě můžeme u dítěte vypěstovat neurotické nebo úzkostné mechanismy, kterých se dítě těžko zbavuje, a komplikují mu život.

Děti v předškolním věku mají tendence dodržovat pravidla stanovená autoritou a chtějí dělat správně to, co se má dělat správně. Chtějí být jako ostatní děti – jejich vrstevníci. To, co se nemá dělat a co vysvětluje autorita, že není dobré, chtějí poslouchat a nedělat to. Děti touží chovat se dobře a být za to chváleny. Matějček (2005) k tomu dodává:

„Zaříd'me věci tak, aby je dítě udělalo dobře a my je za to mohli pochválit – ale nedopust'me, aby je udělalo špatně a my je za to měli trestat.“¹¹²

Děti předškolního věku se rády učí obzvláště, pokud je s láskou a dobrou motivací učí někdo jim blízký. Proto v tomto věku stále důležitou roli hraje rodina, která má být dítěti oporou, ale také například autorita učitelky v mateřské škole (MŠ) má veliký vliv. Proto by se, jak rodiče, tak učitelka MŠ

---

¹¹¹ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 200; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

¹¹² Matějček Z. ; *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*; s.170; Grada; Praha 2005; ISBN 80-247-0870-1

měli společně dohodnout a spolupracovat, aby dítěti v jeho vývoji tvořili dobré zázemí. Předškolní věk je kritický na osvojení si různých návyků, týkajících se hygieny, sebe obsluhy, ale také úklidových nácviků. Co se dítě správně naučí v tomto věku, to bude používat po celý svůj život. Matějček (2005) píše, že dítě se učí v tomto věku spolupracovat. Pokud dospělý člověk – autorita pro dítě, správně skloubí poznatky o dítěti v praxi, může stavět základy pro budoucí vztah s dítětem, dítě učít spolupráci, sebe sama obohacovat a dát dítěti dobrý základ pro schopnosti při budování něčeho společného v kolektivu vrstevníků.

Krom učenlivosti dítěte a touhy být pochválen je tu ještě další stránka, kterou nelze opomenout. Mnohým z rodičů i učitelek v MŠ leckdy dokáže znepríjemnit chvíle s dítětem. Je to tzv. *období vzdoru*, které přichází ve dvou letech a může trvat až do čtyř let, ale postupem času na své intenzitě slábné. Ve dvou letech dítěte je velice silné a objevuje se poměrně často. Vlastně pokaždé, když dítě nezvládne nějaký konflikt, pak se to u něj projeví vzdorem. Většinou se jedná o konflikty typu, že dítě něco chce a nemusí to být opodstatněná potřeba, často jsou to spíš rozmary dítěte, dospělý to nechce nebo nemůže splnit. Dítě situaci nezvládne a spustí. Někdy se dokonce stává, že dítě zkusí vzdorovat, ale po tom se do emocí tak zaplete, že už převažuje pouze reakce vzteku a nedá se utišit, protože pod návalem těchto emocí nevnímá, co mu kdo říká a my vidíme jeho projevy jako velmi dramatické. „Dítě se prohne, tu kope tu zas červená až modrá vzteky“¹¹³. Matějček (2005) doporučuje rodičům, aby si nedělali hlavu z těchto projevů, a připomíná, že tyto projevy jsou součástí vývoje. Ve třech a čtyřech letech se vzdorovité reakce objevují, ale méně často.

Následujícím bodem této kapitoly, kterou chci, zmínit je hra, která je pro předškolní věk charakteristická. Dítě si potřebuje hrát, aby rozvíjelo nejen své pracovní schopnosti, ale uplatňovalo svou fantazii a cvičilo se ve zpracovávání nových podnětů, které mu hra s hračkou zprostředkuje. Někdy hra může probíhat pouze ve fantazii, kdy si dítě hraje například na nějaké zvířátko a při tom se snaží vydávat zvuky jako dané zvíře. Hra je pro dítě důležitým prvkem v životě. Člověk má v sobě tendence něco dělat, budovat a rozvíjet a získávat na základě toho zkušenosti. U předškolního dítěte je tato potřeba naplňována hrou. Dospělí pracují a u dětí je prací hra. Dítě ve hře promítá celý svůj život a děje v něm. Dokonce hra bývá použita jako prostředek komunikace, když dítě ještě neumí něco sdělit, někdy naslouchající dítěti, může pochopit ze hry, o čem se dítěti jedná. V závažnějších případech je použita hra jako diagnostický prostředek u dítěte.

---

¹¹³ Matějček Z. ; *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*; s.170; Grada; Praha 2005; ISBN 80-247-0870-1

Existují různé teorie hry u dítěte předškolního věku. Hra patří i do sociálního vývoje dítěte i do fyzického dítěte. Zkrátka u dítěte předškolního věku je život přímo nasáklý hrou, která mu svým způsobem pomáhá zařadit se do společnosti. Pochopíme to, když si vyjmenujeme, jaké formy hry se u dětí předškolního věku objevují. Použijeme pro tyto účely rozdělení podle Langmeiera. Jsou to hry *funkční* neboli *činnostní*, při kterých si dítě procvičuje tělesné funkce. Dále je to *konstrukční* hra, která se odehrává například při stavění kostek. Pak je tu hra *iluzivní* a v ní se dítě zabavuje předmětem, který na první pohled slouží k jiným účelům, než k jakým ho dítě použilo. Dítě při tom ví, k jakému pravému účelu se používá předmět, ale jakoby si ho pro hru propůjčilo. Jako poslední si uvedeme hry *úkolové*, které jsou v (MŠ) naprosto na denním pořádku. V těchto hrách si děti hrají „jako na něco, někoho“ například na maminku, tatínka a děti. Langmeier též píše, že při těchto hrách si děti cvičí roli, v níž zatím nejsou, ale učí se ji od rodičů a pak zkouší.

Posledním bodem kapitoly bude řeč. Řeč se v předškolním věku stává vypilovanější a lepší i srozumitelnější, než v batolecím věku. Ve výslovnosti mohou mít děti předškolního věku problémy. Ale jsou odvážné v tom, že když slovo neznají, přesto ho zkouší užívat tak, že do něj vsunou jinou hlásku, někdy zkomolí slovo tak, aby znělo podobně, jako skutečné nebo použijí význam druhého slova, které jim připomíná slovo, jež potřebují použít. Například chce dítě podat plyšovou hračku ptáka, kterému se říká „plameňák“, ale dítě řekne: „Prosím, podáš mi „labuťáka“?“

Některé děti například ve třech letech ještě mluví tzv. patlavě. Jakmile jim jsou čtyři a pět, je znát pokrok v mluvě a vyjadřování a než nastoupí do školy, většinou už mluví hezky, až na výjimky, které trpí nějakými vychýleními v oblasti 'sykavek', vyslovování hlásek 'r'; 'l'; 'ř'. V tom případě, pokud si rodiče či učitelka (MŠ) takového problému všimnou, pak je namístě zažádat o posudek dětského lékaře a popřípadě si nechat napsat doporučení k odborné logopedické pomoci a nápravě. Je velmi důležité podchytit odchylky v řeči včas, protože, když dítě pokročí do dalších let, může si s sebou nést traumata z toho, jak se k němu chovali lidé, když slyšeli, že nemluví správně. Na děti, jež mají nějakou vadu řeči, je tendence se dívat jako na neschopné nebo dokonce hloupé. Navíc v pozdějším věku dítěte třeba v šesti až sedmi letech je náprava řeči těžší a složitější.

Děti v předškolním období již používají více slov ve větě, než v batolecím věku. Langmeier (1983) říká:

„Vedle souřadných souvětí se většinou před koncem třetího roku začínají objevovat souvětí podřadná (hypotaktická). Roste i zájem o mluvenou řeč;

vůbec v této době dítě hodně a rádo povídá, i když je často samo sobě jediným posluchačem. Mnohé děti už také dovedou zazpívat písničku. ¹¹⁴

Kromě toho, že děti dokážou zazpívat písničku, dokážou také reprodukovat básně a říkanky podle vzoru dospělého člověka. Mají rády, když se jim čtou pohádky nebo poslouchají povídky, protože i tak se cvičí v řeči.

Je podstatné poznamenat, že řeč pomáhá dítěti růst v poznacích jak předmětů, druhých dětí a lidí, ale hlavně i v poznávání a ovládní sebe sama. Dítě již tím, jak začne mluvit o sobě už nejen ve třetí osobě, ale mluví v první osobě, uvědomuje si více svou roli a také kým ono samo je a kým je například jeho kamarád ze školky. V ovládní sebe sama dítěti řeč napomáhá tak, že dítě si opakuje požadavky, příkazy a zákazy od své autority nejprve nahlas, tím si je utvrzuje v paměti a potom teprve dojde ke zvnitřnění těchto požadavků – tzv. *interiorizaci*.

V *Informatoriu školy mateřské* píše Komenský, že děti by jejich matky, chůvy apod. nejprve měly začít učit základní slova vyjadřující potřeby, o které si začnou děti říkat, správně je vyslovovat. Třeba (mama, tata, papa, bumba) a později je učit, jak se tato slova řeknou správně, jak je používají dospělí (otec, matka, jíst, pít). Komenský nabádá matky, aby děti nenechávaly příliš dlouho patlat, ale aby se jim snažily vštěpovat správně ta slova, která děti používají, ale zaměňují tam právě některé hlásky. Uvádí jako příklad třeba slovo, které dítě vysloví jako „toláč“, aby učily dítě vyslovovat jako koláč. Postupně mají rodiče postupovat od jednoduchého ke složitějšímu, třeba začít slabikami a později je spojovat ve slova (např. er, ka, žet, eč, eř). Mohou začít, v pojetí Komenského, opět jednoduchými slovy jako rada, hora apod. ¹¹⁵

Je dobré si připomenout, že rady J. A. Komenského jsou užitečné a pokrokové. Vztahují se na děti předškolního věku. Ale je třeba, aby se jeho rady spojily také s novodobými trendy. Dnes je řeč a její náprava daleko jinde, než v časech Komenského a buďme opatrní, pokud děti učíme vyjadřovat se, protože není jednoduché je učit tak, abychom jim nezpůsobily něco nežádoucího. Vždyť i učitelé mateřských škol musí mít v nynější době patřičné vzdělání, aby mohli učit, ale napravovat řeč dětí je jim zakázáno. Pro takovou pomoc zde máme vystudované logopedy, kteří poskytnou pomoc opravdu erudovanou a přiléhající specifikům dítěte.

Na závěr této kapitoly se zamysleme nad tím, že každé dítě předškolního věku i přes znaky společné všem těmto dětem, je individuální osobností se

---

¹¹⁴ Langmeier J.; *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*; s. 77; AVICENUM zdravotnické nakladatelství; Praha 1983; ISBN 80-201-0098-7

¹¹⁵ Komenský J. A.; *Informatorium školy mateřské*; s. 63-64; Academia; Praha 2007; ISBN 978-80-200-1451-1

stupněm své zralosti a specifických temperamentních (vrozených) vlastností, které ho činí originální a neopakující se bytostí, která je výjimečná.

K hrubému popisu mentálního vývoje je to vše z naší strany. Samozřejmě jsme neobsáhli zdaleka celé téma psychického a mentálního vývoje dětí předškolního věku, ale rozsah této práce neumožňuje probrat toto téma podrobněji.

3.2 Fyzický vývoj dětí v předškolním věku:

V této kapitole se budeme zabývat tím, co je charakteristické pro tělesný vývoj dítěte předškolního věku. V knihách, kde se píše o vývoji předškolního věku, je u tělesného vývoje napsáno, že nejviditelnější změnou na těle dětí je růst. Děti již nejsou tak baculaté jako v předchozí etapě. Růst dětí předškolního věku, také působí optickým klamem, že se nám zdá, jakoby dítě mělo stále stejnou váhu, ale není to pravda. Pokud se dítě živí zdravým způsobem, pak je jeho tělesná váha dorovnána s tělesným růstem. Děti předškolního věku jsou pohyblivé a přirozeným pohybem je pro ně běh. U předškolních dětí, ve věku tří až čtyř let, je běh spojen se skotačivostí. Není dobré děti brzdit, ale usměrňovat pouze pokud bychom viděli, že by byly sobě a druhým dětem v určitém nevhodném prostoru nebezpečné. Pohyb a jeho pěstování jsou pro děti moc důležité, protože rozvíjí svalstvo a kostru dítěte a pomáhají dítěti učit se koordinovat své tělo, čímž se sladuje hrubá motorika (do ní patří běh, chůze, hra s míčem, skoky, válení sudů apod.).

Kostra dětí takto dozrává:

„Proces osifikace pokračuje, ale pevnost a tvrdost kostí není ještě dostatečná, kosti jsou pružnější a chrupavčitější než u dospělého, a proto i méně křehké. Z pružnosti dětské kostry však na druhé straně vyplývá nebezpečí vzniku různých ortopedických poruch (klesnutí klenby chodidla, deformace páteře apod.). „¹¹⁶

U dětí předškolního věku se volí většinou takový pohyb, který by nezatěžoval ještě nevyvinuté části v kostře. Například by učitelka v mateřské škole neměla zařazovat do tělesné výchovy „kliky na rukách“, protože není dokončena osifikace zápěstních i záprstních kůstek a mohla by u dětí vzniknout deformace a jejím vlivem potíže při kreslení nebo později při psaní.

V kolektivu dětí předškolního věku je kromě převyšujících výhod nevýhodou časté infekční onemocnění hlavně horních cest dýchacích, hltanu a

---

¹¹⁶ Klindová L., Singule F., Štefanovič J.; *Psychologie pro pedagogické školy*; s. 145-146; Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1965; 16-120-65

hrtanu. Děti bývají nachlazené téměř pravidelně, nejvíce v podzimním období a na jaře, kdy je počasí velmi proměnlivé.

„V kolektivních zařízeních, kde je možnost nákazy vyšší, musíme úměrně zvyšovat odolnost dětí vůči ní. Je nutno vědět, že každé onemocnění znamená nejen zatížení tělesného organismu dítěte, ale dočasné zastavení, popřípadě i regres (ústup zpět) v jeho duševním vývoji. Proto mateřské školy preventivně systematicky otužují děti, což přináší stále lepší výsledky.“¹¹⁷

Děti předškolního věku asi tak mezi třetím až čtvrtým rokem mají již zralejší CNS a to ovlivňuje vylepšování pohybů osvojování si nových. V souvislosti s dozráváním CNS jdou děti také lépe používat jemnější pohyby rukou a prstů, které nazýváme jemná motorika. Dítě si jak jemnou, tak hrubou motoriku cvičí při různých hrách, na které má chuť. Hrubá motorika se cvičí během, chozením po laně vnitřní klenbou chodidla – což je zároveň prevencí deformace chodidla do tzv. ploché nohy. Jemná motorika se u dítěte piluje především aktivitami s různými pomůckami, jako jsou korálky a jejich navlékání, muchláním papíru, trháním papíru na malé části, stříháním papíru, kreslením a hrou na písku, které jsou oblíbenými činnostmi dětí v předškolním věku.

K celkovému tělesnému vývoji doplníme, že dítě prospívá, pokud je u něj dodržena zdravá životospráva (kam patří pravidelné intervaly mezi jídlem a dostatečný pitný režim), řád v ní a střídání aktivních a klidných činností. Kromě dostatečného pohybu, děti předškolního věku potřebují také dostatek spánku, který bývá zpravidla rozložen do dvou etap, po obědě a pak k večeru do rána. Děti chodí k večeru spát asi mezi sedmou až osmou hodinou.

Konečně, k tělesnému vývoji je to vše. Zbývá jen dodat, že nic se nesmí přehánět, a tudíž hledejme u sebe i u dětí rovnováhu.

3.3 Sociální vývoj dětí v předškolním věku:

Nyní je před námi úkol nastínit si zběžně kapitolu o sociálním vývoji dětí předškolního věku. Budeme se v ní zabývat tím, jak se dítě začleňuje do společnosti, která je širší, než jen úzký rodinný kruh.

---

¹¹⁷Klindová L., Singule F., Štefanovič J.; *Psychologie pro pedagogické školy*; s. 145-146; Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1965; 16-120-65

U dětí předškolního věku dochází k diferenciaci ve společenské oblasti. Dítě se setkává s vrstevníky, pokud mu k tomu rodiče dají příležitost a s těmi se učí žít a vycházet. Dítě poznává druhé děti a tím i samo sebe. Rozšíření vztahů mimo rodinu a s jinými dětmi pomáhá dítěti osmělovat se a adaptovat na novou situaci, ve které se nachází. Kontakt s druhými dětmi je pro ně nenahraditelnou zkušeností, při které se připravují na život ve společnosti. Dítě se učí určitému řádu a normám, které jsou nutné pro soužití s lidmi a slušné chování k nim. Tomu se děti učí mezi sebou. Učí se nejen prosadit, ale i spolupracovat. Jak píše Vágnerová (2008).

Ještě k tomu Matějček (1996) dodává, že pro dítě jsou druhé děti v jeho věku podstatnou skupinou, kterou nemohou nahradit ani rodiče nebo jiní dospělí, protože nejsou na stejné úrovni a neporozumí dítěti tak, jak to potřebuje. Dítěti skupinu vrstevníků nemohou nahradit dokonce ani sourozenci, protože také nejsou na jejich vývojové úrovni. Dítě by nezažilo rovnocennou pozici ve své věkové kategorii. Pokud se dítě setká se svým vrstevníkem, více si rozumí, protože jejich světy jsou hodně podobné a jejich vzrůst je také podobný. Jsou rovnocenní, a proto si na sebe rychleji zvyknou a nemusí pociťovat strach a stud, jako když se seznamují s novým dospělým. Naproti tomu Vágnerová (2008) říká:

„Vztahy s vrstevníky se samozřejmě liší od vztahů s dospělými: Jde o symetrický vztah; vztah s vrstevníkem poskytuje mnohem méně jistoty než vztah s dospělým. Od vrstevníka nelze očekávat ochranu a toleranci, nelze se na něj v tomto směru spoléhat.“¹¹⁸

Ať už Matějček nebo Vágnerová, oba autoři mají v jistém smyslu pravdu. Každý vysvětluje vztah s vrstevníky z jiného úhlu pohledu. K pochopení toho, jak Vágnerová zamýšlela nejistotu, dítěte poslouží druhá definice. Vysvětlí nám, proč dítě může prožívat nejistotu.

„V interakci s vrstevníky je možné uspokojit různé potřeby a získat nové zkušenosti: soupeření a sebe prosazování; sdílení, součinnost a spolupráce; projevy solidarity; zvládání konfliktů s ohledem na zájmy obou stran a ovládání agresivity, aby se vztah udržel; zvládání pocitů lítosti a zklamání. Dítě se musí prosadit, ale musí zvolit takový způsob, který by byl pro ostatní přijatelný a nevedl k odmítnutí.“¹¹⁹

---

¹¹⁸ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 212; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

¹¹⁹ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 213; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

Nyní si povězte něco o nástupu dítěte do mateřské školy, která do tohoto období rozhodně patří. Matějček (2005) říká, že jesle by si děti rozhodně nevymyslely a je to výmysl dospělých, kteří potřebují pomoc v hlídání dětí, avšak mateřskou školu by si děti vymyslely, protože potřebují kontakt s druhými dětmi, s nimiž počínají rozvíjet svou hru. Matějček říká, že když se děti dostanou do určitého věku a stupně zralosti, touží po kontaktu s druhými dětmi ve stejném věku. Vágnerová (2008) dodává:

„Nástup do mateřské školy vyžaduje zralost i připravenost.“¹²⁰

K tomu, aby se děti setkávaly s vrstevníky, nejlépe slouží mateřská škola. Která je jedinou a první školní institucí, kde probíhá spolupráce s druhými dětmi.

„Většina předškolních dětí má potřebu kontaktu s vrstevníky, dozrávají na úroveň, kdy dovedou navazovat vztahy s cizími dětmi a sdílet s nimi různé aktivity.“¹²¹

Jak je výše zmíněno, ale dochází k celkovému rozvoji tzv. *pro-sociálních* vlastností, jež jsou tak nutné pro začlenění do různých skupin lidí, přijetí těmito skupinami a spoluúčast v těchto skupinách. Do pro-sociálních vlastností patří:

„Družnost, solidarita, obětavost, tolerance, soucit, soustrast.“¹²²

Vágnerová (2008) se s Matějčkem shoduje, vysvětluje:

„Pro-sociální vlastnosti a chování lze charakterizovat jako pozitivní, respektující ostatní lidi a v případě potřeby jim poskytující oporu a pomoc. Tyto vlastnosti se nemohou ve větší míře rozvíjet v intimním, citově chráněném prostředí rodiny, ale teprve v kontaktu s neutrálními, do té doby neznámými lidmi, s dětmi i dospělými.“¹²³

---

¹²⁰ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 211; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

¹²¹ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 211; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

¹²² Matějček Z.; *Co, kdy a jak ve výchově dětí*; s. 47; Portál; Praha 1996; ISBN 80-7178-494-X

¹²³ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 217; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

Mateřská škola je dobrým cvičebním polem pro rozvoj a posun těchto pro- sociálních vlastností.

„ Teritorium mateřské školy je novým prostředím, na něž se dítě musí adaptovat. Je to místo, které je charakteristické chyběním intimního subteritoria, dítěti jako jedinci zde téměř nic osobně nepatří, všude mohou i ostatní, mohou si hrát se všemi hračkami apod. Dokonce i pohyb v tomto prostředí je vymezen pravidly, která je třeba respektovat. Mateřskou školu navštěvuje kolem 90% českých dětí. “¹²⁴

Mateřská škola je také prvním prostředím, kde se dítě setkává s jinou autoritou, kterou musí poslouchat, než s tou autoritou, která mu je známa z domova. Tou autoritou je paní učitelka, na kterou si mezi jinými dospělými musí dítě zvyknout a učí se k ní mít úctu a respekt.

„Vstup do mateřské školy je spojen s nutností přijmout a respektovat cizí dospělou autoritu, učitelku. Vztah předškolního dítěte k učitelce, a naopak i její chování k dítěti, má dost osobní charakter. Dítě potřebuje získat pocit jistoty a akceptovat ji emočně, jako osobně významnou bytost, od níž očekává obdobně výlučný vztah. Kromě toho se musí podřídít řádu školky, který je jiný než domácí pravidla. “¹²⁵

Učitelka (MŠ) v tom dítěti má pomáhat a být mu pomocí nejen v učení se novým dovednostem, návykům apod. Ale učitelka má být dítěti pomocí i v kolektivu, kde si dítě hledá své místo a usměrňovat například děti, které jsou agresivní v sebe prosazování a povzbuzovat naopak děti nesmělé, aby dělaly odvážné krůčky vpřed. Děti v (MŠ) se učí velice důležitému principu, který je nezbytný a nepostradatelný v životě, a tím principem je princip odpouštění druhým a omluva, pokud udělá dítě něco, co nemělo. Vágnerová přidává také poznatek, že dítě se učí nečekaně altruismu:

„Dětský altruismus se v tomto věku rozvíjí především v rámci symetrických vztahů s vrstevníky, v nichž se dítě občas dostává do výhodnější pozice, než v jaké je jeho kamarád (který např. onemocněl, někdo mu ublížil, nebo se mu něco nepovedlo). “¹²⁶

---

¹²⁴ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 204; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

¹²⁵ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 211; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

¹²⁶ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 218; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

Tomu všemu se dítě učí v mateřské škole.

Přes výhody pobytu v (MŠ) a je jich mnoho, stále nejvíce platí autorita rodičů, neboť ona a rodinné prostředí obecně mají na dítě největší vliv, co se týká chování dítěte.

„Základní způsoby sociálního chování si dítě osvojuje v rodině. Naučí se zde komunikovat, vnímat projevy jiných lidí a chápat je, vcítit se do jejich nálady, respektovat jejich potřeby, ale i ovládat vlastní emoce, uplatňovat vlastní názory a přesvědčení, používat přijatelné varianty řešení konfliktních situací atd. Naučené sociální dovednosti používá dítě i jinde, v kontaktu s cizími dospělými i vrstevníky. Pokud by si zafixovalo méně vhodné způsoby chování, bude mít v interakci s cizími lidmi problémy, které budou posilovat jeho nejistotu a sklon k nepřiměřenému reagování.“¹²⁷

Rodina je také stále ta, která má plnit funkci zázemí pro dítě. Dítě v ní prožívá rodinnou identitu a učí se nacházet tu svou vlastní, ví, že někam patří, čemuž odborně říkáme – *domestikační funkce*.

Děti v předškolním věku chtějí být jako rodiče a rodiče jim slouží jako vzor pro jejich chování a to hlavně v tom smyslu, že se děti učí od svých rodičů, jak se rodič jejich pohlaví chová a jak se chová rodič opačného pohlaví, což se stává základem pro přijetí jejich pohlavní role a pro pochopení vztahu s opačným pohlavím jak v tomto, tak v pozdějším věku.

To, že se dítě může spoléhat na svou rodinu a že se do ní vrací, mu pomáhá cítit jistotu a stabilitu, která je dobrým startem pro vstup do nového dosud neznámého prostředí. Pokud dítě zakouší dobré vztahy s rodiči a sourozenci, pak pro ně nebývá problémem zařadit se do nové sociální skupiny, která sáhá za hranice rodiny dítěte. Dítě předškolního věku se pohybuje ve třech rovinách vztahů, těmi jsou vztahy v rodině, vztahy s vrstevníky a vztahy s lidmi v mateřské škole.

3.4 Obecně o rodině:

„Rodinné prostředí je prvním a základním životním prostředím člověka, které zároveň odráží problémy doby. Organizace rodinného života je jakýmsi sociologickým modelem dané kultury a vztahy mezi manžely, mezi

---

¹²⁷ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 202; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

*rodiči a dětmi i mezi sourozenci navzájem do značné míry vyjadřují zvláštnosti dané třídy, kultury, doby, tradice a rasy.*¹²⁸

Rodina je základní jednotkou společnosti, která plní určité funkce, pokud je to rodina tzv. funkční. Základním typem rodiny „jádrové - nukleární“ jsou rodiče a jedno i více dětí. Dalším typem rodiny podle soužití, může být rodina „více generační“, v takové rodině žijí rodiče, děti. Pak existuje rodina „rozšířená“, kde žijí rodiče, děti a rodiče rodičů, strýc nebo teta, nebo někdo jiný z širší rodiny. Ať už ta či ona rodina, v zásadě platí, že rodina, kde fungují emočně příznivé vztahy, je rodinou, kde se dítě dobře vyvíjí. Emočně pozitivní vztahy jsou takové vztahy, které umožňují poskytování i přijímání vzájemné sociální opory a z toho plynoucí životní jistotu.

Jsou různé typy rodin a jejich rozdělení může být nejen podle struktury, ale například podle výchovy, která se v nich uplatňuje. Může být rodina, která uplatňuje liberální principy výchovy. Děti v rodině tohoto typu mohou a často bývají odkázány na výchovu sebe sama. Rodina je označována jako „liberální“. Pak je rodinný typ „demokratický“. V demokratické rodině jsou rodiče i děti, takřka, na stejné rovině a rodiče nejsou nadřazení dětem, jak to bývá v rodině jiného typu tzv. „autokratické – autoritativní“, ale výchova se odvíjí prostřednictvím diskusí, nad některými návrhy se skutečně hlasuje. V již zmíněném typu „autokratické – autoritativní“ rodiny jsou rodiče autoritou, která má svou přesnou hierarchii. Většinou hlavní slovo a moc má otec, pak matka a po ní jdou starší sourozenci a pak mladší a ještě se někdy rozděluje moc podle toho, kdo je jakého pohlaví. Muži mají většinou hlavní postavení. Toto byly typy rodin a jejich rozdělení.

Dělení rodin se však děje i podle toho, jakou rodina plní či neplní funkci. V zásadě existují tři základní druhy rodiny, podle plnění či neplnění jejich funkcí. Jsou to 1) *rodina funkční* – v té se plní všechny funkce, které rodina plnit má (např. děti mají zajištěnou biologickou, psychickou, ekonomickou a sociální funkci – patří tam strava, šacení, citové zázemí, postavení ve společnosti dítěte, kulturní postavení a uplatňování rodinných hodnot). 2) *rodina dysfunkční – problémová* – v takové rodině, jednoduše řečeno, jedna z funkcí, jež je základní, se neplní vůbec nebo se neplní správně (děti jsou po nějaké stránce deprimovány). V dysfunkční rodině je potřebná pomoc odborníků, kteří do rodiny dochází a terapeuticky s ní pracují. Rodina může využít poradenství, kde učí např. mladé a nezralé rodiče, jak řešit svou situaci a konflikty, aby dítě bylo v bezpečí a nestrádalo po stránce naplňování jeho

128

<http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/vliv-rodiny-na-rozvoj-osobnosti-cloveka>; 6. prosince 2009 v 7:27 | Prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc.; 2010 08.06.

základních potřeb a těch potřeb, které má rodina plnit. Jsou různé terapeutické směry, které rodinám pomáhají a nejrozšířenějším je „systémový přístup“.

3) *rodina afunkční* – Taková rodina obecně selhává v plnění funkcí a děti z takových rodin bývají odebrány do ústavní péče nebo umístěny do jiných rodin, protože jsou jejich životy setrváváním v těchto rodinách ohroženy. I s takovými rodinami se dnes už pracuje terapeuticky, avšak děti je nutné z nich odebrat alespoň na čas. Styk dítěte s rodiči nemusí být vyloučen, přestože většinou to tak bývá.

*„rodina funkční (ta nemá zjevné problémy),
dysfunkční či problémová (má sice potíže, ale ty ještě zásadně neohrožují
vývoj dětí)
rodina afunkční (neplní ani základní úkoly).“¹²⁹*

3.4.1 Rodina funkční:

Rodina funkční, jak už bylo zmíněno, patří do těch typů rodin, které naplňují potřeby dítěte a plní funkce, které má (biologickou, sociální, ekonomickou, výchovnou). Podobně vidí funkce rodiny autor následující citace:

*„Plní funkce:
·biologickou
·výchovnou
·ekonomickou
·uspokojování potřeb sociálního styku, porozumění, lásky, jistoty“¹³⁰*

Rodina je sociální skupinou, která tvoří základ společnosti. Je charakteristická sdílením vztahů, aktivit, přítomnosti, každodenního života a různými očekáváními. Rodina má svou:

„...rodinnou historii, v níž má dítě své nezpochybnitelné místo. Vědomí, že rodiče jsou vždycky nablízku a lze se na ně plně spolehnout, je adekvátním prostředkem k udržení jistoty, kterou předškolní dítě potřebuje považovat za

---

¹²⁹ <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/vliv-rodiny-na-rozvoj-osobnosti-cloveka>; 6. prosince 2009 v 7:27 | Prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc.; 2010 08.06.

¹³⁰ <http://www.astride.estranky.cz/stranka/socializacni-moznosti-rodiny-a-skoly>; © 2005 - 2009 eStránky.cz; 2010-06-08

*neměnnou. Přesvědčení o rodičovské omnipotenci slouží jako potvrzení jistoty jejich bezpečí.*¹³¹

V rodině dochází k dozrávání dítěte a broušení jeho osobnosti. Rodina dítě v životě nejméně ovlivní, a pokud je to rodina funkční, kde jsou dobré vztahy, pak je vliv na dítě pozitivní a dítě dělá kroky vpřed.

„Hlavní rysy zdravé rodiny při opomenutí zdravotního stavu jednotlivých členů rodiny:

- *Vysoký stupeň soudržnosti a spolupráce v rodině a to mezi všemi členy navzájem.*
- *Schopnost i dovednost rodiny překonávat zátěžové a konfliktní situace.*
- *Opora rodiny v širším sociálním zázemí (širší rodina, přátelské vazby s jinými rodinami aj.).*¹³²

Rodiče dítěte jsou pro ně vzorem. Stále přetrvává pohled na rodiče jako dokonalé, přestože se dítě ve vztahu k nim chová odlišněji, než to bylo v batolecím věku. Chování dítěte ovlivňuje chování rodičů k němu. Rodiče se vzájemně doplňují a plní své role příslušné jejich pohlaví. Matějček (1986) píše, že se nemáme mýlit, pokud si myslíme, že dítě nevnímá nebo neposlouchá nebo že teď ho neučíme, pokud se zrovna cítíme, že ho neučíme. Právě tehdy, když máme pocit, že dítě neučíme, dítě nejméně vnímá a je docela možné, že se například paní učitelka ve školce při námětové hře na maminku a na tatínka dozví něco o tom, jak se k sobě rodiče ve skutečnosti chovají. Pro dítě, aby se cítilo bezpečně, je důležitá láska rodičů nejen k němu samotnému a jeho sourozencům, ale láska mezi nimi. V rodině funkční také můžeme pozorovat, že se opakují tyto fáze, které patří k vývojovým etapám rodiny.

„Životní cyklus běžné rodiny je členěn do pěti etap:

první je etapa od svatby do narození dítěte (jde o etapu dyády),

---

¹³¹ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I, dětství a dospívání*; s. 204; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

¹³² <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:v597omgbaT4J:www.tf.jcu.cz/getfile/39f9e32a5d7337f8+Rodina+funk%C4%8Dn%C3%AD+a+nefunk%C4%8Dn%C3%AD&cd=19&hl=cs&ct=clnk&gl=cz; 2010-06-08>

*druhá je etapa rodiny s malými dětmi,
třetí je rodina se školáky,
čtvrtou etapou je rodina, z níž děti "vylétají z hnízda",
pátou, poslední etapou je "znovu sami dva".¹³³*

Ve funkční rodině, mají rodiče, jak už jsme naznačili, komplementární role. Doplnují se mezi sebou a jeden druhého si váží a neshazují se. Mezi rodiči funguje komunikace a věnují se dětem jak společně, tak střídavě.

Matka je s dětmi delší čas, než bývá otec, provází děti hlavně při každodenních činnostech a dohlíží na rutinní povinnosti. Při hře s dětmi je většinou v domácím prostředí a hra má klidnější průběh. Matky jsou k dětem v komunikaci aktivní a jejich komunikace je více emotivní. Matka vůči dětem uplatňuje vřelost a vyjadřuje se opatrněji, co se korekce chování týká. Více vysvětluje dítěti a používá méně direktivních nařízení, než otec.

Otcové jsou pro děti výjimeční a často vzácnější nežli matky, tráví s dětmi méně času díky zajišťování rodiny po ekonomické stránce.

„Materiální podmínky života v rodině vytvářejí základní hmotné prostředí, (které umožňuje všem členům rodiny reprodukovat životní energii), interiér, který je chrání před nepřízní počasí, umožňuje jim společný rodinný život. Na kvalitě hmotného prostředí v rodině závisí ve značné míře možnost uspokojovat některé základní životní potřeby: obživy, bezpečí před vlivy nepohody, odpočinku aj. Je rozdíl, když někdo vyrůstá v chudobě, v materiálním optimu nebo v prostředí ekonomicky blahobytném. Význam má také umístění obydlí, fakt, zda rodina bydlí na samotě (ta prý často vede k filozofujícím osobnostem), na venkově, ve městě či ve velkoměstě.“¹³⁴

S dětmi otcové sdílí čas jinak než matky. Hry otců s dětmi ve volném čase se odehrávají v jiném prostředí, než domácím. Otcové jsou pro děti bezpečnými průvodci světem. V komunikaci s dětmi bývají direktivnější. Pokud děti mají problém, jdou o něm diskutovat s matkou. Otcové bývají nejmocnější autoritou v rodině, ale pokud dobře komunikují s dětmi, jsou pro ně zdrojem, který předává nové zkušenosti a novému je učí. Otcové si s dětmi také jinak hrají než matky. Hra otců s dětmi bývá mnohem divočejší, většinou zahrnuje hodně pohybu a zápasných prvků, přičemž otec dítě usměrňuje po emoční stránce, například pokud dojde při hře k nějakému afektu.

---

¹³³ <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/vliv-rodiny-na-rozvoj-osobnosti-cloveka>; 6. prosince 2009 v 7:27 | Prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc.; (**Plaňava**, 1982 In Kohoutek); 2010 08.06

¹³⁴ <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/vliv-rodiny-na-rozvoj-osobnosti-cloveka>; 6. prosince 2009 v 7:27 | Prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc.; 2010 08.06

Nyní si v krátkosti popíšeme sourozenecké vztahy. Sourozenci v životě dítěte ovlivňují jeho pozici v rodině, chování dítěte, chování rodičů k dítěti. Pozici dítěte v rodině ovlivňují sourozenci podle toho, zda jsou narození dříve či později, než dítě předškolního věku o kterém mluvíme. V ovlivnění chování rodičů k dítěti je to ten samý případ, kdo se dříve či později narodil. Mluvíme zde o sourozeneckém pořadí, dnes nazývaném „*sourozenecké konstelace*“. Rodiče většinou projevují k dítěti svá očekávání, která se váží na jeho úroveň zralosti a pořadí narození – tím rozumíme, zda dítě, je nejmladší narozené jako poslední v řadě, prostřední narozené v pořadí jako druhé či nejstarší, narozené jako první v pořadí. K prvně narozenému dítěti mají rodiče velká očekávání, většinou jsou ve vnímání jeho projevů nejcitlivější. Poctivě o něm vedou záznamy, sledují pozorně jeho pokroky a nadšeně dokumentují jeho vývoj pomocí fotografií nebo videozáznamů. První dítě je většinou nastavením laťky pro jeho sourozence.

Dítě narozené v pořadí jako druhé může být buď nejmladším, nebo prostředním dítětem. Pokud je nejmladším dítětem, pak se mu věnuje větší pozornost, než prvně narozenému prvních pár měsíců v oblasti péče o jeho potřeby, avšak rodiče již nejsou tolik nadšení vzhledem jeho vývojovým projevům, jako jsou lezení, první krůčky, první slovo apod. Zato je mladší dítě srovnáváno s jeho starším sourozencem, co by mělo kdy a jak umět. Rodiče jsou při druhém dítěti více klidní v očekáváních, co má přijít za novou etapu vývoje, vždyť to znají od prvního sourozence dítěte. Nejmladší děti často musí vyvinout veliké úsilí, pokud první sourozenec slaví nějaký úspěch, aby ho dohnaly a také si zasloužily uznání od rodičů, neboť mladší sourozenci bývají v zástinu úspěchu starších sourozenců, s nimiž jsou porovnáváni. Nejstarší dítě si musí prodírat cestu k povolování rodičů v něčem, co rodiče na první dojem neschvalují, zato mladším nebo nejmladším dětem je povoleno mnohem více, když dorostou do věku, v němž se před pár lety ocital sourozenec starší. K nejmladšímu dítěti rodiče zaujímají ochranný postoj a vícekrát mu projde porušení norem, než jako tomu bylo u staršího dítěte. V důsledku toho má nejmladší dítě později při osamostatňování od rodiny větší problém s postaráním se o sebe sama. Nejstarší sourozenci jsou odvažnější, co do počtu nových zkušeností a zážitků.

Dítě, které je narozeno jako prostřední má téměř nejtěžší pozici. V pořadí narozené jako druhé se mu ještě dostává nějakého nadšení rodičů v jeho dětských projevech. S příchodem ještě mladšího dítěte rodiny, zažije prostřední dítě také to, co zažilo nejstarší dítě, ale stává se, že je mu v budoucnu věnováno nejméně pozornosti. Jeho úspěchy se často berou jako samozřejmost. Ale prostřední dítě má výhodu v tom, že oproti nejstaršímu, si nemusí vydobývat povolování některých zájmů, zažilo to, co nejstarší sourozenec a je pracovitě. Dovede vyjít s mladšími dětmi i staršími dětmi. Je citově stabilnější oproti svým sourozencům a v budoucnu nebude mít tolik problémů s nalezením

protějšku. V pořadí narozených dětí, bývá prostřední věrným partnerem v manželství, ale v předškolním věku se u něj může projevat touha po pozornosti. V (MŠ) se to projeví tak, že touží např. více po individuálních činnostech s autoritou a projevu přízně nebo pochvaly.

Na každé příčce pořadí narozených dětí najdeme výhody i nevýhody. Pořadí narozených dětí a jejich charakteristika jsou orientační a nelze je prohlásit za stoprocentně osvědčené, neboť každé dítě je originální a neopakovatelné a každá rodina má své sociální klima a atmosféru, které nikdy ve stejnou chvíli nebudou totožné se sociálním klimatem a atmosférou jiné rodiny třeba i přes stejné pořadí narozených dětí.

Sourozenci hrají důležitou roli v životě dítěte, zvláště pokud se jedná o dítě, které má staršího sourozence a může se rychleji dostat na další vývojový stupeň, než například dítě, které sourozence nemá. O jedináčcích a dětech narozených do rodiny, kde se stala tragedie a sourozenec třeba zemřel nebo matka potratila, zde nebudeme mluvit, protože to není předmětem této práce.

Jev, který se ještě ve vztazích dítěte a jeho sourozenců objevuje, můžeme pozorovat v následující citaci.

„ V sourozeneckých vztazích se odráží zkušenost s chováním rodičů k ostatním členům rodiny, dospělým i dětem. Předškolní děti jsou velmi sugestibilní, nekriticky přejímají vše, co dělají autority. Hostilita k sourozenci může signalizovat převahu odmítavého chování rodičů k potomkům, resp. k tomuto dítěti. “¹³⁵

Pokud takové chování zjistí například učitelka mateřské školy, je dobré, aby pomohla dítěti s nelezením dobré pozice mezi ostatními dětmi a cíleně hledala, zač takové dítě může chválit a občas při setkání s rodiči dítě pochválila před nimi.

I přes zmiňované problémy, výhody a nevýhody pořadí narození dětí do jedné rodiny by bylo dobré dodat, že i taková rodina spadá do funkční rodiny a problémy s udržení vyrovnaného přístupu ke všem dětem, bývají téměř ve všech rodinách, ale rodiče v takových rodinách více reflektují vlastní chování k dětem a jsou otevření změně. Takoví rodiče dokážou uznat chybu a pracovat na jejím odstranění.

Rodičům ve funkčních rodinách jde o spokojenost dětí a soustavně pracují na harmonizaci partnerského a pracovního života a trávení kvalitního času s dětmi. Prakticky to rodiče řeší, že např. jedenkrát za tři týdny se jeden rodič věnuje třeba mladšímu dítěti a jiný týden zase staršímu a pak prostřednímu, další měsíc se rodič vystřídá se svým partnerem trávení času s dětmi a jednou

---

¹³⁵ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 209; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

v měsíci tráví všichni čas společně. Rodiče si nadto naplánují hlídání dětí a čas pouze pro věnování se jeden druhému a plánování času do budoucna.

„Funkční (rodina)

•hlavním znakem je emoční spokojenost manželů a emoční spokojenost dětí

•záleží jí velmi na prospěchu dětí, jejich zájmy jsou prioritou

•adekvátní rodina - zřetelné oddělení ženské a mužské role tzn. diferenciací rolí, muž pracovně angažován, poskytuje finanční podporu, žena se věnuje domácím pracím, cítí se jimi poněkud přetížena

•optimální rodina - různé pojetí rolí, manželé se mohou vzájemně zastupovat, některé domácí role dělají společně - tj. fáze rolí, dávají najevo vzájemné potěšení ze vztahu, muž též hodně pracovně angažován, poskytuje však ženě emoční podporu, zajímá se o děti, tráví s nimi čas. Žena se v takové rodině cítí dobře, má i dostatek společenských kontaktů. “¹³⁶

Takto to většinou chodí ve funkčních rodinách s tím, že pokud se objeví nějaký například zdravotní problém, pak má rodina schopnost si vzájemně pomáhat a dočasně nebo nastalo si zvyknout na změnu se stálou přítomností vřelých a láskyplných vztahů, přestože v momentě krize mohou nastat určité rozkoly a situace v rodině být vyostřené. Rodina je schopna se smířit a spolupracovat i dál.

V rodině funkční jsou hranice vůči vnějšímu okolí jasně vymezené a jsou vymezené i mezi rodiči vůči dětem a také mezi dětmi. Funkční rodina vzhledem ke kontaktům ven není bez hranic, ale její hranice nejsou ani nepropustné a rigidně strnulé. Rodina se lépe přizpůsobuje změnám a je schopna fungovat i v krizových situacích, přičemž pokud krizi dobře zpracují všichni její členové, pak je pouto rodiny ještě pozitivněji upevněno. V rodinách takto fungujících nedochází tak často k rozvodům nebo deprivaci dětí nebo domácím násilím a zneužívání. V dnešní době jsou funkční rodiny vzácností.

3.4.2 Rodina dysfunkční a afunkční:

Rodiny dysfunkční nebo afunkční jsou rodinami problémovými. Jako rodiny funkční mají výrazný vliv na osobnost dítěte, které do nich patří. Takové rodiny nedávají dítěti dobrou výbavu do života a pro dítě jsou po všech

---

¹³⁶ <http://www.astride.estranky.cz/stranka/socializacni-moznosti-rodiny-a-skoly>; © 2005 - 2009 eStránky.cz; 2010-06-08

stránkách nebo po stránce, kde se neplní funkce, velmi škodlivé a osobnost dítěte deformují negativním působením.

Rodina dysfunkční je rodinou, která neplní jednu z důležitých základních funkcí rodiny, jako jsou:

„funkce rodiny - zkráceně: biologická, ekonomická, sociální, výchovná“¹³⁷

Dítě v ní není až tak ohroženo, jako v rodině afunkční.

Rodina dysfunkční má své varovné signály, které se většinou po nějakém čase objeví na dítěti, a s podporou sociálních pracovníků a pracovníků neziskové organizace, která si klade za cíl pomoc takovým rodinám, se může rodina ve svých povinnostech zlepšit a doplnit funkci, která se zanedbávala nebo scházela.

„V dysfunkčních, resp. neúplných či doplněných rodinách bývají sourozenecké vztahy často nějak extrémní, buď se vyhrocuje rivalita a hostilita, nebo se zvyšuje vzájemná závislost a poskytování opory kompenzující nedostatek rodičovského vztahu a porozumění.“¹³⁸

Rodina afunkční je nejhorším typem rodiny, protože neplní žádnou ze základních funkcí. Děti v ní jsou zcela frustrovány, deprimovány a z potlačovaného hněvu i nestálosti a nejistoty v rodině mají uvnitř sebe sama mnoho ambivalencí, s nimiž si nedokážou poradit.

„Dysfunkční rodina:

- *Atmosféru nedůvěry*
- *Očekávání nepřijemností*
- *Potřeby a přání členů rodiny jsou zhusta přijímány jako nepřijatelné, neoprávněné a jsou odmítány*
- *Ostré mocenské boje, jež někdy vedou k roztržení rodiny na dva tábory. Odpovědnosti se buď každý vyhýbá, nebo ji chce strhnout na sebe a přitom ji neunes*
- *Vážné komunikace*

---

¹³⁷ http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:MK_JEXiCNWEJ:wwwold.ivp.czu.cz/DOWNLOAD/Rodina.doc+Rodina+funk%C4%8Dn%C3%AD+a+nefunk%C4%8Dn%C3%AD&cd=12&hl=cs&ct=clnk&gl=cz; 2010-06-08

¹³⁸ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 209; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

- *Ironizování*
- *Zvládání běžného rodinného chodu s obtížemi*¹³⁹

U rodičů v takových rodinách se setkáme s celkovou nezralostí, závislostí na návykových látkách, impulsivním jednáním a nedostatkem sebeovládání, nezaměstnaností apod.

Děti v takových rodinách trpí, protože v nich existuje napjatá atmosféra, je tam jak se říká „dusno“. Na dětech v afunkčních rodinách je často páčáno násilí, jsou zneužívány jak psychicky (tj. nadávkami, ostrou kritikou, posměchy), tak fyzicky (děti jsou přehnaně trestány, tlučeny a dalo by se nazvat i mučeny, nebo se jim zakazuje naplňování přirozených potřeb jako jídlo, pití) i sexuálně (tj. dospělí nebo sourozenci uspokojují své sexuální potřeby přes dítě).

*„Mezi rizikové faktory patří významná ztráta v rodině (včetně rozkolu a zavržení svým rodičem), chronicky nemocní rodiče (tělesně nebo duševně, včetně závislosti na návykových látkách), příliš autoritativní rodiče, nedostatek komunikace, příliš benevolentní rodiče či nefunkční rodina. Ochrannými faktory jsou naopak dobré vztahy v rodině, neautoritativní podpora dospívajícího (a jeho přijímání takového, jaký je) nebo nepřítomnost rozporu mezi hodnotami rodiny a vrstevníků.“*¹⁴⁰

Pokud rodina neplní základní funkce, pak se dítě z rodiny odebírá a svěřuje se ústavní péči. Hlavně pro dítě je to trauma, přestože bylo ohroženo na životě, neboť děti mají tendence se za vzniklou situaci vinit a rodiče si idealizovat a vidět je jako dokonalé, přestože od nich prožívaly křivdu a ubližování. Děti si nepřipouští, že by je rodina ničila, protože přijímají nekriticky ty, kteří je doposud měli v „péči“.

*„Stabilita rodinného zázemí má pro předškolní dítě velký význam, rozpad rodiny představuje specifickou zátěž. Je silným zásahem do světa dítěte, který byl považován za bezpečný a jistý také proto, že jej dítě chápalo jako trvalý.“*¹⁴¹

¹³⁹ http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:MK_JEXiCNWEJ:wwwold.ivp.czu.cz/DOWNLOAD/Rodina.doc+Rodina+funk%C4%8Dn%C3%AD+a+nefunk%C4%8Dn%C3%AD&cd=12&hl=cs&ct=clnk&gl=cz; 2010-06-08

¹⁴⁰ <http://rodina.dama.cz/clanek.php?d=9658; MUDr. Pavel Kabíček, CSc. vedoucí Subkatedry dorostového lékařství IPVZ, Praha; Datum vydání: 31. 10. 2008; 2010-06-08>

¹⁴¹ Vágnerová M.; *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*; s. 209; Universita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum; Praha 2005; ISBN 80-246-0956-8

U dětí předškolního věku z takových rodin, je znatelná agresivita, nebo naopak úplná apatie. Děti si nechtějí hrát a nemají touhu se pohybovat při hře. Pokud už si hrají nebo kreslí, pak je na kresbě nebo při hře poznat nějaký projev, který není v pořádku. Na učitelce (MŠ) je pak situaci dítěte pozorovat a sledovat i rodiče dítěte, popřípadě při podezření pozvat návštěvu odborného psychologa, který by sledoval dítě odborným pohledem.

Na závěr této kapitoly řekněme, že zkušenosti dítěte z afunkční rodiny dítě do konce života poznamenají nejen fyzicky, ale nejvíce po psychické a sociální stránce, neboť takové děti mají již v dospívání problém s navazováním vztahů přátelských a posléze partnerských. Nikdo v rodině jim nedal možnost zažít vzájemnou důvěru v bezpečném rodinném prostředí. V ústavní výchově většinou není takový prostor pro věnování se těmto dětem, neboť dětí bývá mnoho a děti, které byly dříve v afunkční rodině mají problém důvěřovat, byť by se setkaly s osobou důvěryhodnou.

4. EMPIRICKÁ ČÁST

V této části práce se budeme zabývat KPSS statutárního města Kladna a města Třince a počtem mateřských škol ve srovnání s počtem předškolních dětí, u jejichž rodičů může být potenciální zájem, aby jejich ratolesti docházely do mateřských škol.

4.1 Povinnosti obce poskytnout dostupnost mateřských škol:

Obce mají ze zákona povinnost poskytnout dostupnost mateřské školy dětem předškolního věku, prioritně dětem, které jsou před nástupem do prvního ročníku základní školy a dětem, které mají schválený odklad školní docházky.

„(4) K předškolnímu vzdělávání se přednostně přijímají děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Pokud nelze dítě v posledním roce před zahájením povinné školní docházky přijmout z kapacitních důvodů, zajistí obec, v níž má dítě místo trvalého pobytu, zařazení dítěte do jiné mateřské školy.“

Obce sice mají povinnost zajistit místo hlavně dětem předškolního věku, které následující školní rok půjdou do základní školy, ale povinnost zajistit místo všem zájemcům o přijetí do (MŠ) ze zákona přímo nevyplývá, a zájemců je hodně, přestože jeden rok před školou nejsou. Rodiče těchto mladších

předškolních dětí by měli zájem, aby jejich dítě mohlo mateřskou školu navštěvovat také, ale nejsou přijati a s umístěním dítěte v (MŠ) v blízkosti svého bydliště mají problém. V důsledku této situace si mnoho matek nemůže dovolit jít do práce, po mateřské dovolené a zůstávají s dětmi, které nebyly přijaté do (MŠ) doma. V souvislosti s tím se prodlužuje čas jejich nezaměstnanosti, což není k prospěchu ani jejich rodinám, ale ani státu, neboť stát se dále o takto znevýhodněné rodiny musí starat. Pokud těmto rodinám vznikne nárok na příslušnou dávku, pak tuto peněžní dávku příslušný úřad musí vyplácet. Díky tomu se zatěžuje sociální systém, ale co je horší, klesá ekonomická úroveň rodiny, a tím se oslabuje i jedna z funkcí rodiny jmenované v kapitolách o předškolním věku – funkce ekonomická. Rodina se tak lehce může dostat do krize.

„Velká většina našich dětí předškolního věku chodí do mateřské školy, řečené velmi případně školka. Mnohé tam přicházejí během 4. Roku a v posledním roce před školou jich tam chodí víc než 90%.“¹⁴²

Tato povinnost se vztahuje na obce, ze zákona č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství §34 odst. (1).

„Kraj, obec a dobrovolný svazek obcí, jehož předmětem činnosti jsou úkoly v oblasti školství (dále jen "svazek obcí"), zřizuje školy a školská zařízení jako školské právnické osoby nebo příspěvkové organizace podle zvláštního právního předpisu.“¹⁴³

Důležitá informace pro zákonné zástupce dětí předškolního věku, které jsou v poslední třídě (MŠ) je v následující citaci.

„Vzdělávání v posledním ročníku mateřské školy zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí a v přípravné třídě základní školy se poskytuje bezúplatně.“¹⁴⁴

Jakékoliv podrobnosti ohledně zřizování mateřských škol najdeme ve školském zákoně, který je již výše zmíněn.

---

¹⁴² Matějček Z.; *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*; s. 141; Grada Publishing a.s.; Praha 2005; ISBN 80-247-0870-1

¹⁴³ <http://www.portaljazyku.cz/texty/dokumenty/skolsky-zakon-v-platnem-zneni.html>; 2010-06-09

¹⁴⁴ www.muhib.cz/zakladni%2Dinformace%2Ddo%2Dprojektu%2Dmopps...; http://search.seznam.cz/?sourceid=szn-HP&thru=&q=EQUAL_MOPPS_Aperio...; 2010-06-09

4.2 Počet mateřských škol vs. počet potenciálních zájemců o umístění v MŠ v Kladně:

Díky informacím, které mně byly poskytnuty příslušnou pracovnící okresního úřadu, budeme pracovat s podklady z tohoto úřadu vztahující se k mateřským školám v Kladně. Informace o kladenských (MŠ) budeme doplňovat informacemi, které by se mohly dotýkat dětí předškolního věku a dalších organizací z řad poskytovatelů, kteří nabízejí sociální služby pro tyto děti a jejich rodiny.

Podle přehledu základních a mateřských škol, jejichž zřizovatelem je Statutární město Kladno rok 2009/2010, je počet otevřených a fungujících mateřských škol 37, spolu s připisanou nově otevřenou mateřskou školou Jaroslava Foglara. Mateřských škol, které jsou zřizovány spolu se základními školami, je z celkového součtu 9.

Ředitelé mateřských škol mají své parametry, podle čeho přijímají děti do mateřských škol, ale závazně se řídí tím, co je ve školském zákoně a jednotlivými vyhláškami k němu se vztahujícími. Vědí, že prioritně se přijímají svobodné matky, jak je již výše zmíněno, ale také děti, které mají trvalé bydliště v blízkosti mateřské školy nebo alespoň ve městě.

Nyní se zaměříme na údaje, které podává KPSS města Kladna na rok 2008-2010. Údaje o počtu obyvatel, které jsou uvedeny v tabulce (tabulka č. 1, viz. příloha) v roce 2006, činí 69 329 obyvatel celkem ze všech možných věkových kategorií.¹⁴⁵ Pokud bychom se podívali na počet obyvatel podle věkových skupin, zjistili bychom, že v roce 2005 bylo v předškolním věku od 0 do 4 let 3 506 obyvatel a od 5 do 9 let 2 929 obyvatel z celkového počtu obyvatel všech různých kategorií, který byl v roce 2005, to znamená 69 335 obyvatel.¹⁴⁶ Z celkového počtu obyvatel z roku 2005, protože aktuálnější informace nejsou k dispozici, nyní uvidíme, kolik dětí předškolního věku by mohlo být v roce 2010.

Podle tabulky získané z odboru školství „Přehled dětí narozených v letech 1990-2009 s místem trvalého bydliště“, můžeme zjistit, že předškolních dětí, které dosáhnou v roce 2010 tří let, je 781. Děti, kterým je nebo bude v roce 2010 čtyři nebo pět let, je 765. Děti, kterým bude nebo je v roce 2010 šest let, je 746. Povinností obce je umístit tuto poslední skupinu v MŠ, tedy děti,

---

145

http://www.mestokladno.cz/vismozobraz_dok.aspx?id_org=6506&id_ktg=24341&archiv=1 ; s. 19; tabulka č. 1; 2010-06-10

146

http://www.mestokladno.cz/vismozobraz_dok.aspx?id_org=6506&id_ktg=24341&archiv=1 ; s. 22; tabulka č. 5; 2010-06-10

kterým je nebo bude šest let, protože jsou jeden rok před nástupem do základní školy. To znamená, že pravděpodobně tyto děti jsou nyní umístěny v mateřských školách působících ve městě Kladně. Zbytek dětí může, ale nemusí být umístěno.

Podle tabulky však nezjistíme, které děti dosáhly sedmi let a mají odklad, protože neznáme přesné datum narození a ostatní děti nelze také zjistit, neboť nemáme podklady pro tato zjištění. Pokud sečteme čísla udávající počet dětí předškolního věku v různých věkových kategoriích, dostaneme se k číslu 2 292, což je počet dětí předškolního věku s trvalým bydlištěm v Kladně k roku 2010.

Na Kladně je dnes 37 (MŠ). Jejich kapacita (podle „Celková kapacita MŠ“, viz příloha) ve školním roce 2006/2007 je 1735, v dalším roce 1791 a v roce 2009/2010 činí 1930. Na uvedených údajích je vidět nárůst kapacity, nicméně ve srovnání s počtem potenciálních zájemců o umístění je kapacita stále nízká. V zájmu města v rámci plánů rozvojových aktivit v oblasti školství je zajištění nových volných míst. Poptávka rodičů, jež chtějí umístit své děti je stále vysoká, o čemž svědčí třeba i následující projekt výstavby a rekonstrukce dalších předškolních zařízení.¹⁴⁷

Docházíme tedy k závěru, že míst v mateřských školách je málo, ale vzhledem k snižujícímu se přirozenému přírůstku¹⁴⁸ (jestli i prognózy svědčící o poklesu porodnosti jsou pravdivé, viz Tab č.7, příloha) a také snahám města o navýšení kapacity lze předpokládat zlepšování situace v následujících letech.

4.3 Počet mateřských škol vs. počet potenciálních zájemců o umístění v MŠ v Třinci:

Počet mateřských škol v Třinci je 26 a jsou zřizované tamější samosprávou. Osm z nich je zřizováno dohromady se základní školou. Kapacita mateřských škol podle dostupných informací, které se mi podařilo získat, je asi 1004 míst.

¹⁴⁹ Tyto informace o kapacitě nemusí být úplné.

Údaje se vztahují na rok 2002. ¹⁵⁰ Podle tabulky (Tab. 2: Pohyb obyvatelstva v

---

¹⁴⁷ <http://www.miroslavbernasek.cz/content/article/detail/id/379>; 2010-06-12

¹⁴⁸ http://www.mestokladno.cz/vismo/zobraz_dok.asp?id_ktg=33255&id_org=6506&archiv=0; s. 19; 2010-06-12

¹⁴⁹ <http://www.portaltrinec.cz/materske-skoly/>; http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/sk_seznam.html; 2010-06-11

¹⁵⁰ http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/zip/036_koncepce_02.pdf; s. 14; 2010-06-11

letech 1999 – 2008, viz. příloha) z komunitního plánu města Třince můžeme vyčíst, kolik dětí nyní mohlo dosáhnout předškolního věku¹⁵¹.

Je tedy možné, že počet dětí, které jsou potenciálními uchazeči o umístění v mateřské škole, je 1372, načež kapacita mateřských škol je asi 1004 míst. Pokud vycházíme z těchto údajů, pak je kapacita i v Třinci nedostačující. Na stránkách veřejné správy Moravskoslezského kraje je uvedeno, že tento kraj je na třetím místě v nejvyšším počtu předškolních zařízení po Jihomoravském a Středočeském kraji. Moravskoslezský kraj má přitom nejvyšší počet dětí ze všech krajů. Z uvedeného mimo jiné může vyplývat, že problém s nedostatkem míst v mateřských školách může být problémem v celostátním měřítku, nejen v Moravskoslezském či Středočeském kraji, jejichž města byla srovnávána v této práci.

Mnohé z mých výpočtů jsou provedeny na základě údajů z internetových zdrojů a mohou být nepřesné a zkreslené. Přesné informace nejsou vzhledem k jejich nezveřejnění vždy přístupné široké veřejnosti. Neboť v zákoně č. 106/1999 Sb. O svobodném přístupu k informacím v článku sedmém písmeno d) se píše:

„1. Povinný subjekt neposkytne žadateli tyto informace:

d. informace, zveřejňované na základě zvláštního zákona v předem stanovených pravidelných obdobích (např. pravidelně zveřejňované statistické informace apod.; povinný subjekt – s odkazem na příslušný zákon – může podat pouze již zveřejněnou informaci i s údajem, kde je tato informace dostupná, eventuálně ji zkopíruje, bude-li o to požádán, současně žadateli sdělí nejbližší termín, kdy bude tato informace nově zveřejněna“¹⁵²

Jak je poznat z citace, nejsou subjekty povinny poskytovat informace pravidelných statistických údajů, ale subjekty oznámí, kdy by informace mohly být přístupné. Jak jsme také výše zmiňovali v kapitole, která se týkala fáze mapování, musí samospráva ve spolupráci s tím, kdo provádí statistiku uvážit, které informace zveřejní z důvodu, aby zkoumaná část populace nebyla nějakým způsobem poškozena.¹⁵³ Odtud problémy s vyhledáváním informací a možné nepřesnosti v odhadech.

¹⁵¹<http://www.trinecko.cz/svaz/Strednedobý%20plán%20rozvoje%20sociálních%20služeb/Střednědobý%20plán%20rozvoje%20sociálních%20služeb%20na%20období%202009%20-%202012.pdf>; s. 17; 2010-06-11

¹⁵²http://www.mestokladno.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=6506&id=1555&query=z%C3%A1kon+o+poskytov%C3%A1n%C3%AD+informac%C3%AD&p1=2100008886; 2010-06-11

¹⁵³ Janoušková K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; s. 113; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

Přesto si dovoluji tvrdit, že podle výše uvedených údajů, se v Kladně potýkají s problémem nedostatku volných míst v mateřských školách a v Třinci zřejmě také.

4.5 Porovnání cílových skupin, pro které jsou nabízeny služby V KPSS města Kladna r. 2008-2010 a Třince 2009-2012:

Nyní bych se ráda podívala na KPSS města Kladna, kde jsou cílovými skupinami:

- *„Děti, mládež a dospělí v psychosociální krizi*
- *Zdravotně handicapovaní občané, duševně nemocní a mentálně postižení občané*
- *Senioři*
- *Občané a skupiny občanů ohrožené sociální exkluzí*¹⁵⁴

Cílové skupiny města Třince:

- *„Senioři a osoby se zdravotním postižením*
- *Občané ohrožení sociálním vyloučením*
- *Rodina s dětmi – ochrana a prevence*¹⁵⁵

Pro všechny cílové skupiny, jsou nabízeny různé služby, které mohou využívat děti v předškolním věku, nebo rodiny s dětmi v předškolním věku. Nabízené služby prošly procesem KPSS, který má sloužit k celkovému rozvoji služeb ve městě a tím zabraňovat negativním dopadům vznikajících postrádáním těchto služeb.

Jestliže však pročteme nabízené služby v KPSS města Kladna i v KPSS města Třince, pak nikde nenajdeme zmínku o mateřských školách a jejich pozitivním vlivu na děti, kterým prospívá (MŠ) po stránce socializace, adaptace, pomáhá jim nebýt závislími, co se výchovy týká, pouze na rodině (hlavně bereme-li v potaz rodinu dysfunkční nebo afunkční) a zprostředkovává

154

http://www.mestokladno.cz/vismozobraz_dok.asp?id_org=6506&id_ktg=24341&archiv=1 ;
2010-06-09

155

<http://www.trinecko.cz/svaz/Strednedoby%20plan%20rozvoje%20sociálních%20služeb/Strednedoby%20plan%20rozvoje%20sociálních%20služeb%20na%20období%202009%20-%202012.pdf>; s. 3; 2010-06-12

kontakt s vrstevníky, kde se děti učí žít v kolektivu a učí se novým věcem. Je možné, že díky zkreslenosti údajů, jsem došla k výsledkům, které nebudou stoprocentně zaručené, a pak by bylo pochopitelné, proč se tato oblast v KPSS ani jednoho města neřeší.

Vůči rodičům dětí může být mateřská škola velkou pomocí a prevencí, kde jsou rodiny zatíženy např. slabým sociálním postavením, nezaměstnaností, problémy se závislostmi nebo péčí o osobu blízkou z důvodu vážné nemoci anebo vysokou kriminalitou v části města, kde žijí. Mateřská škola jim může pomoci tak, že v době, kdy v ní dítě je, mohou rodiče za pomoci jiných sociálních služeb pracovat na zlepšení své situace například tím, že v tomto čase hledají práci.

Jak dětem, tak rodičům mateřská škola může poskytnout ulehčení při napětí, které rodina prožívá. Dítě může být na chvíli v jiném prostředí, které mu prospívá a nemusí být až pod takovým tlakem okolností, které na rodinu doléhají (např. rozvod rodičů). Přestože není (MŠ) prvotně sociální službou, sekundárně by se mezi služby dala zařadit, alespoň mezi služby, které mají v sobě zahrnutou prevenci před negativními vlivy, jež doléhají na rodiny s dětmi.

5. Závěr:

Vysvětlili jsme si, že proces komunitního plánování sociálních služeb je metodou, která přináší příležitost nejen obcím efektivně využívat zdroje a ze zmapované situace pak poskytnout služby pro uživatele, ale KPSS je dobré i pro poskytovatele, aby porovnaly, zda jsou služby, které poskytují skutečně žádané a orientovali se, jaká síť služeb je nabídnuta cílovým skupinám, na něž se zaměřují a popřípadě nějakou službu posílili nebo vyměnili za jinou žádanější. Dalším pozitivem je navazování nových partnerských vztahů a spolupráce ze stran zadavatelů a poskytovatelů. Ale hlavním faktorem je zmocnění uživatelů, aby mohli mluvit otevřeně o tom, co potřebují a služby jim pak byly, jak se říká, „šité na míru“. Díky KPSS se pak všichni účastníci (zadavatelé, poskytovatelé a uživatelé) setkávají na stejné půdě a baví se o tom, jak by se situace ve městě celkově dala zlepšit. Kromě tohoto zastoupení tzv. „triády“ se mohou vyjádřit i jiní lidé, kteří touží participovat v procesu KPSS a názor každého je respektován. Proveďte se zmapování a analýza, aby se zjistilo, kde je velká problematika, která může být podkladem pro diskusi při setkávání účastníků. Vytvoří se priority, na které se KPSS bude zaměřovat. Po domlouvání a úkolování jednotlivých kompetentních pracovních skupin, osob (jako jsou koordinátor a garant) a zástupci ze strany zadavatelů tzn. Rada města a zastupitelstvo města, vznikne strategický plán rozvoje, podle něhož se

později vytvoří implementační plán (plán realizace). Po tomto kroku se vše vyhodnotí. Po vyhodnocení se celý proces cyklicky opakuje. Každá část procesu KPSS je důležitá stejně, jako to, k čemu se došlo v poslední fázi a co se aplikuje při realizaci plánu. Aby bylo KPSS zachováno, tak jak je zamýšleno, musí se dodržet všechny principy. Účelem celého KPSS je docílit nabídky takových služeb, které budou uspokojovat skutečné potřeby uživatelů a povedou ke snížení zbytečných investic. KPSS by mělo být počátkem posunu v oblasti sociálních služeb a řešením pro uzdravení, zmírnění nebo prevenci negativních a oslabujících sociálních jevů ve společnosti. K takovým jevům přispívá nepříznivá situace jedinců a KPSS může pomoci takovým jedincům něco se svou situací udělat a změnit ji.

Za pomoci KPSS je možné upozornit i na témata, která spadají do další problematiky, jež na první pohled nepatří pod sociální služby, ale mohou sekundárně působit jako sociální služba nebo podpora sociálních služeb. Při komunitním plánování se spolupracuje s různými institucemi, jako je policie, zdravotní zařízení a nemocnice, ale také by se dalo spolupracovat se školstvím. A právě odvětví školství se věnuje druhá a třetí část práce. Jsou to předškolní zařízení, jež mohou působit jako pomoc pro rodiny s dětmi v předškolním věku a poskytovat tak podporu rodičům, kteří potřebují jiné sociální služby, nebo hledat zaměstnání, aby zvýšili ekonomickou úroveň rodiny a díky tomu plnili jednu z funkcí rodiny lépe. Mateřské školy, které jsou předškolním zařízením, pomáhají nejen rodičům, ale i dětem rozvíjet se socializačně i adaptačně a učit se žít se svými vrstevníky na „bezpečné půdě“ a učit se sebeovládání v jiném prostředí, než je jejich domov.

V otázce kapacity mateřských škol v Kladně i v Třinci, jsme došli k poznatku, že počet dětí předškolního věku ve městech je zřejmě větší, než kapacita v mateřských školách, které ve městě Kladně a ve městě Třinci fungují.

Vzhledem k nízké kapacitě mateřských škol ve městě Kladně a předpokládáme, že i ve městě Třinci, k čemu jsme došli, by se mohl při příštím komunitním plánování podat návrh na zlepšení dostupnosti mateřských škol pro všechny potenciální zájemce, aby byla podpořena prevence v oblasti psychosociální krize, sociálního vyloučení a kriminality už v předškolním věku dětí.

Seznam literatury

Primární literatura:

JANOŮŠKOVÁ K. a kol.; *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2007; ISBN 978-80-7368-229-3

JANOŮŠKOVÁ K., Nedělníková D.; *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků, Sborník studijních textů*; Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta – katedra sociální práce; Ostrava 2008; ISBN 978-80-7368-504-1

JŮVA V.; *Základy pedagogiky*; Paido; Brno 2001; ISBN 80-85931-95-8

KLINDOVÁ L., SINGULÉ F., ŠTEFANOVIC J.; *Psychologie pro pedagogické školy*; Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1965; 16-120-65

KOMENAKÝ J. A.; *Informatorium školy mateřské*; Academia; Praha 2007; ISBN 978-80-200-1451-1

LANGMEIER J.; *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*; AVICENUM zdravotnické nakladatelství; Praha 1983; ISBN 80-201-0098-7

LEMAN K.; *Sex začíná v kuchyni; Návrat domů*; Praha 2004; ISBN 80-7255-110-8

MARTINEK M. a kol.; *praktická teologie pro sociální pracovníky*; Vydal Jabok; Praha 2008; ISBN 978-80-904137-2-6

MATĚJČEK Z.; *Co, kdy a jak ve výchově dětí*; Portál; Praha 1996; ISBN 80-7178-494-X

MATĚJČEK Z.; *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*; Grada; Praha 2005; ISBN 80-247-0870-1

MATĚJČEK Z.; *Rodiče a děti*; Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p.; Praha 1986; 08-056-89

MATOUŠEK O. a kol.; *Metody a řízení sociální práce*; Portál, s. r. o.; Praha 2003; ISBN 80-7178-548-2

MATOUŠEK O. a kol.; *Sociální služby*; Portál, s.r.o.; Praha 2007; ISBN 978-80-7367-9

MATOUŠEK O.; *Rodina jako instituce a vztahová síť*; Praha; SLON 1997

MUNKOVÁ G. A kol.; *Sociální politika v evropských zemích*; Univerzita Karlova v Praze; Praha 2004; ISBN 80-246-0780-8

SKŘÍČKOVÁ Z. a kol. ; *Metodiky pro plánování sociálních služeb*; Vydalo: Centrum pro komunitní práci; Praha 2007; ISBN 978-80-86902-44-9

VÁGNEROVÁ M.; *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika – vychovatelství*; Technická Universita v Liberci, Fakulta pedagogická, Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky; Liberec 2008; ISBN 978-80-7372-306-4

VASKOVÁ V. a ŽEŽULA O.; *Komunitní plánování – věc veřejná*; Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí; Nakladatelství Jan; Praha 2002; ISBN 80-865552-30-6

ZATLOUKAL L.; *Plánování rozvoje sociálních služeb metodou komunitního plánování*; Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci; Olomouc 2008; ISBN 978-80-244-2128-5

Články:

BAJER P. a kol.; *Sociální práce, Sociální práce; číslo/ročník 1/2009; Asociace vzdělavatelů v sociální práci a Zdravotně sociální fakulta JÚ v Českých Budějovicích; České Budějovice 2009; ISSN 1213-6204*

Internetové zdroje:

„Community“ (cit2010-06-02), URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Community>;

KABÍČEK, Pavel, Rizikové chování dospívajících, (cit2010-06-08); URL: <http://rodina.dama.cz/clanek.php?d=9658>

KOHOUTEK, Rudolf, Vliv rodiny na rozvoj osobnosti člověka, (cit2010-06-08); URL: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/vliv-rodiny-na-rozvoj-osobnosti-cloveka>

QG, Process evaluation, (cit2010-05-31), URL: <http://translate.google.cz/translate?hl=cs&sl=en&tl=cs&u=http%3A%2F%2Fwww.health.qld.gov.au%2Fstayonyourfeet%2Ftoolkit%2Fphase4%2Fprocess.asp&anno=2>;

VEREJNÁ SPRÁVA, Koncepce sociálních služeb v Moravskoslezském kraji, (cit2010-06-11), URL: http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/zip/036_koncepce_02.pdf

ŠIMKOVÁ, Michaela, Genderově odlišné přístupy odrážející se v potřebnosti jednotlivých druhů sociálních služeb, (cit2010-06-08), URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:v597omgBaT4J:www.tf.jcu.cz/getfile/39f9e32a5d7337f8+Rodina+funk%C4%8Dn%C3%AD+a+nfunk%C4%8Dn%C3%AD&cd=19&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>

HELUS, Socializační možnosti školy a rodiny, (cit2010-06-08), URL: <http://www.astride.estranky.cz/stranka/socializacni-moznosti-rodiny-a-skoly>

CP, Community planning: Methods, Mapping, (cit2010-05-21), URL: <http://www.communityplanning.net/methods/mapping.php>

Enviagentura, (cit2010-05-21), URL: <http://www.enviagentura.cz/rozvoj-mest-a-obci/swot>

QG, Community planning meetings (cit2010-05-21), URL: <http://www.health.qld.gov.au/stayonyourfeet/toolkit/phase2/meetings.asp>

LKI, Community strategic planning, (cit2010-05-21), URL: <http://www.lukevision.com/strategic.htm>

(cit2010-06-10), URL: http://www.mestokladno.cz/vismozobraz_dok.aspx?id_org=6506&id_ktg=24341&archiv=1 ;

BERNÁŠEK, Miroslav, Na Kladně přibudou další mateřinky, (cit2010-06-12), URL: <http://www.miroslavbernasek.cz/content/article/detail/id/379>

PJ, Školský zákon (cit2010-06-09), URL: <http://www.portaljazyku.cz/texty/dokumenty/skolsky-zakon-v-platnem-zneni.html>;

PT, Mateřské školy, (cit2010-06-11), URL: <http://www.portaltrinec.cz/matenske-skoly/>

RAPIDBI, How to write smart objectives?, (cit2010-05-22), URL: <http://www.rapidbi.com/created/WriteSMARTObjectives.html>

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb města Třince, (cit2010-06-11), URL: <http://www.trinecko.cz/svaz/Strednedoby%20plan%20rozvoje%20sociálních%20služeb/Strednedoby%20plan%20rozvoje%20sociálních%20služeb%20na%20období%202009%20-%202012.pdf>

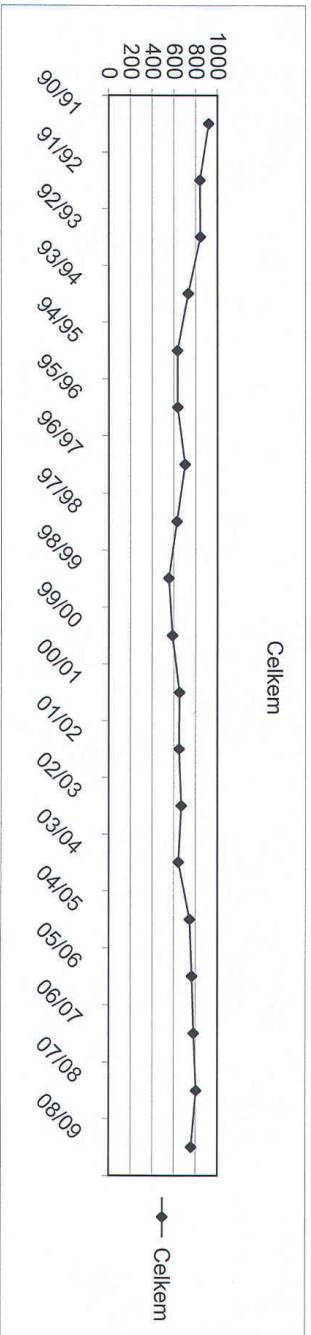
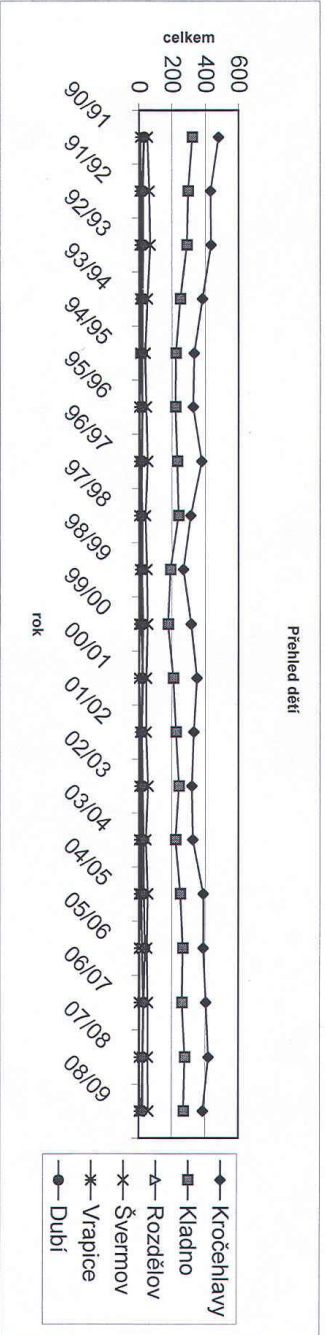
VBM, Management by objectives, (cit2010-05-22), URL: http://www.valuebasedmanagement.net/methods_smart_management_by_objectives.html;

MOPPS, (cit2010-06-09), URL: <http://search.seznam.cz/?sourceid=szn-HP&thru=&q=EQUAL MOPPS Aperio>

Přehled dětí narozených v letech 1990 - 2009 s místem trvalého pobytu v Kladně

Školní rok	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09
Kročehlavy	479	432	434	383	333	327	379	312	269	316	351	332	320	326	389	389	405	420	386
Kladno	321	296	289	249	223	220	232	239	190	176	209	225	242	222	251	265	261	277	270
Rozdělov	29	17	19	17	10	22	14	20	20	13	26	18	21	18	16	21	26	24	17
Švermrov	51	62	68	52	37	44	53	39	49	53	46	44	56	42	55	49	54	55	57
Vrapice	11	7	7	10	10	3	5	4	9	3	2	11	8	4	4	4	4	4	6
Dubí	31	25	27	22	21	19	19	14	18	26	20	19	23	29	31	37	31	25	23
Celkem	922	839	844	733	634	635	702	628	555	587	654	649	670	641	746	765	781	805	759

Přehled dětí

Za správnost: Ludmila Vosmiková
 V Kladně dne: 4.9.2009

Přílohy:

Šk. r. 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011 a 2011/2012

	porovnání					rozdíl (počet dětí)
	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	
zápis proveden u:						54
z toho byly:						
2 x	u zápisu	100	131	175	194	19
3 x	u zápisu	31	30	71	72	1
4 x	u zápisu	7	24	30	38	8
5 x	u zápisu	4	0	16	11	-4
6	u zápisu			6	4	4
7 x	u zápisu				3	3
8 x	u zápisu				1	1
9 x	u zápisu				1	1
"skutečných" tedy:		726	767	938	929	-9
do MŠ přijato:		528	557	627	603	-24
nepřijaté kladenské děti:		163	190	257	245	-12
z toho:						
mladší 3 let		40	79	89	70	-19
rodičovská dovolená		48	58	114	67	-47
zaměstnaní rodiče		68	53	54	60	6
předškolní		7	0	0	0	0
nepřijaté - dojíždějící:		25	20	54	83	29
volná kapacita MŠ		68	53	94	44	-50

Celková kapacita MŠ - školní rok 2006/2007, 2007/2008 a 2009/2010

otevření nových budov, tříd a navýšení kapacity MŠ

kapacita šk.r. 2006/2007	otevření nové MŠ	MŠ žádající KÚ o navýšení kapacity	počet nových tříd	stavební úpravy	navýšení o počet dětí	kapacita celkem	celkové navýšení počtu míst
						1672	
1672	34. MŠ		2	A	56	56	
		1. spec. MŠ			5	5	
		31. MŠ Šv.			2	2	
celkem			2		63	1735	63
kapacita šk.r. 2007/2008	otevření nové MŠ	MŠ žádající KÚ o navýšení kapacity	počet nových tříd	stavební úpravy	navýšení o počet dětí	kapacita celkem	
						1735	
1735		34. MŠ	2	A	44	44	
		11. MŠ		A	12	12	
celkem			2		56	1791	56
kapacita šk.r. 2009/2010	otevření nové MŠ	MŠ žádající KÚ o navýšení kapacity	počet nových tříd	stavební úpravy	navýšení o počet dětí	kapacita celkem	
						1791	
1791	35. MŠ		4	A	100	100	
		30. MŠ	1	A	15	14	
		1. MŠ	1	A	25	25	
celkem			6		140	1930	139
							258

Za správnost: Ludmila Vosmiková
V Kladně dne 10.08.2009

**Přehled základních a mateřských škol, jejichž zřizovatelem je Statutární město Kladno
rok 2009/2010**

škola	počet dětí		počet PO		počet pracovišť		počet ZŠ s MŠ	počet pracovníků v roce 2008		
	MS	ZŠ	MS	ZŠ	MS	ZŠ		pedag.	ostatní	celkem
ZŠ Kladno, Amálská 2511 (1.)		508		1		1		29,8	12,8	42,6
ZŠ a MŠ Kladno, Zd.Petřika 1756 (2.)		291		1		1		34,2	17,5	51,7
MŠ Kladno, R. Svobodové 2597 (1.)	159					1	1	11,3	4,2	15,5
ZŠ a MŠ Kladno, Norská 2633 (4.)		590		1		1		60,8	28,4	89,2
ZŠ Montessori, Kladno, Bulharská 2331		98				1	1			0,0
MŠ Montessori Kl., Na Vyhláslém 3197 (11.)	112					1		8,0	3,0	11,0
ZŠ Kladno, Moskevská 2929 (5.)		551		1		1		37,5	15,3	52,8
ZŠ a MŠ Kladno, Doberská 323 (6.)		335		1		1		29,8	8,5	38,3
MŠ Kladno, Kořenského 380 (6.)	48					1	1	2,7	1,2	3,9
ZŠ a MŠ Kladno, Vodárenská 2115 (7.)		550		1		1		43,8	24,2	68,0
MŠ Kladno, Vodárenská 2472 (21.)	100					1	1	6,9	2,4	9,3
ZŠ Kladno, Vodárenská 2116 (8.)		469		1		1		31,7	7,8	39,5
ZŠ a MŠ Kladno, Školská 322 (9.)		296		1		1		35,8	15,6	51,4
MŠ Kladno, Divadelní 1740 (2.)	43					1	1	2,8	1,4	4,2
ZŠ Kladno, C. Boudy 1188 (10.)		438		1		1		31,2	16,5	47,7
ZŠ Kladno, Vašatova 1438 (11.)		308		1		1		20,7	6,4	27,1
ZŠ Kladno, Brjanská 3078 (12.)		424		1		1		30,3	13,5	43,8
ZŠ a MŠ Kladno, Ukrajinská 2447 (14.)		619		1		1		47,6	18,9	66,5
MŠ Kladno, Na Růžovém poli 2672 (34.)	98					1	1	7,3	4,1	11,4
ZŠ a MŠ Kladno, Velvarská 1206 (1.Šv.)		162		1		1		17,9	9,4	27,3
MŠ Kladno, nám. M. Alše 1315 (30.)	54					1	1	3,2	1,0	4,2
ZŠ a MŠ Kladno, Jiráskova 457, (2.Šv.)		166		1		1		20,0	11,4	31,4
MŠ Kladno, Svojsíkova (31.)	77					1	1	5,0	2,4	7,4
ZŠ prakt., ZŠ spec., MŠ spec. Kl., Pařížská 2199		75		1		1		28,1	4,7	32,8
MŠ speciální Kladno, Dánská 2344	16					1	1	3,0	0,0	3,0
MŠ Kladno, Herbenova 1900 (7.)	62		1			1		8,6	5,6	14,2
MŠ Kladno, Dr. Foustky 806 (29.)	47					1				0,0
MŠ Kladno, Vrapická 474 (8.)	24		1			1		5,5	4,1	9,6
MŠ Kladno, V. Maršnera 63 (9.)	21					1				0,0
MŠ Kladno, Vrapická 53 (10.)	20					1				0,0
MŠ Kladno, Vrchlického 2337 (12.)	91		1			1		7,0	5,2	12,2
MŠ Kladno, Moskevská 3082 (13.)	100		1			1		6,8	5,1	11,9
MŠ Sluníčko Kladno, Pařížská 2204 (17.)	100		1			1		7,3	4,8	12,1
MŠ Kladno, J.Hory 1801 (18.)	63		1			1		8,0	6,1	14,1
MŠ J. Hory 1340	42					1				0,0
MŠ Čtyřlístek Kladno, Bulharská 2330 (19.)	100		1			1		12,0	9,0	21,0
MŠ Kladno, Dánská 2373 (22.)	75					1				0,0
MŠ Kladno, Studentská 3077 (20.)	100		1			1		7,7	5,0	12,7
MŠ Kladno, Lacinova 2408 (23.)	96		1			1		8,0	5,5	13,5
MŠ Kladno, Pížeňská 3129 (24.)	75		1			1		5,9	3,9	9,8
MŠ Pišťalka Kladno, Jerevanská 2671 (33.)	75		1			1		5,1	4,1	9,2
MŠ Kladno, Švýcarská 2520 (35.)	100		1			1				0,0
MŠ spec. Kladno, Moskevská 3083 (3.)	29		1			1		4,8	3,1	7,9
CELKEM	1927	5880	13	15	27	16	9	636,1	292,1	928,2

Z výše uvedeného počtu dojíždějící
(dětí a žáci s místem trvalého pobytu v jiné obci)

61 děti
1087 žáků

*NOVÁ MŠ v ulici Jaroslava Foglara
soukromá naproti obřesdku*

Tabulka č. 7: Vývoj přirozeného přírůstku a celkového přírůstku v Kladně k 1. 1.

	Živě nar.	Zemřelí	Přirozený přírůstek	Přistěhovalí	Vystěhovalí	Migrační přírůstek	Celkový přírůstek
1992	828	731	97	1 310	1 374	-64	33
1993	876	745	131	1 317	1 246	71	202
1994	771	747	24	1 365	1 126	239	263
1995	709	726	-17	1 171	1 131	40	23
1996	663	726	-63	1 029	1 254	-225	-288
1997	736	703	33	1 081	1 174	-93	-60
1998	647	732	-85	1 179	1 151	28	-57
1999	588	748	-160	1 205	1 217	-12	-172
2000	673	739	-66	1 274	1 144	130	64
2001	697	751	-54	1 214	1 660	-446	-500
2002	705	718	-13	1 628	1 989	-361	-374
2003	700	732	-32	1 779	2 072	-293	-325
2004	737	735	2	1 477	2 127	-650	-648
2005	753	772	-19	1 800	1 807	-7	-26

Zdroj: Český statistický úřad

Tab. 2: Pohyb obyvatelstva v letech 1999 - 2008

	Živě narození	Zemřelí	Přirozený přírůstek	Přistěhovalí	Vystěhovalí	Přírůstek stěhováním	Celkový přírůstek
2008	404	400	4	434	526	-92	-88
2007	369	389	-20	517	586	-69	-89
2006	370	406	-36	424	483	-59	-95
2005	328	432	-104	438	711	-273	-377
2004	305	460	-155	416	458	-42	-197
2003	314	421	-107	470	478	-8	-115
2002	323	416	-93	463	640	-177	-270
2001	366	418	-52	356	509	-153	-205
2000	348	383	-35	321	387	-66	-101
1999	376	412	-36	373	523	-150	-186

Zdroj: Český statistický úřad

Seznam MŠ v Třinci:

Název příspěvkové organizace	název MŠ	adresa
Jubilejní Masarykova základní škola a mateřská škola, Třinec, příspěvková organizace	Mateřská škola	U Splavu 547
	Mateřská škola	Borek 349
	MŠ(Przedszkole)	Konská 419
ZŠ Třinec, Bezručova 418	Mateřská škola	Bezručova 419
ZŠ Třinec, Koperníkova 696	Mateřská škola	Koperníkova
Základní škola a mateřská škola, Třinec, Kaštanová 412	Mateřská škola	Sosnová 367
	Mateřská škola	Habrová 249
ZŠ Třinec - Oldřichovice 275	MŠ(Przedszkole)	Karpentná 91
Základní škola a mateřská škola, Třinec, Míru 247, příspěvková organizace	MŠ(Przedszkole)	Kanada 247
	Mateřská škola	Nebory 126
	Mateřská škola	Osůvky 49
Základní škola a mateřská škola s polským jazykem vyučovacím, Třinec, Nádražní 10, příspěvková organizace	MŠ-Przedszkole	D.Lištná 172
	MŠ-Przedszkole	Oldřichovice - Roveň
	MŠ-Przedszkole	Nebory 126
	MŠ-Przedszkole	Štefánikova 772
	MŠ-Przedszkole	SNP 447
Mateřská škola, Třinec, Slezská 778, příspěvková organizace	Mateřská škola	Slezská 778
	Mateřská škola	Štefánikova 772
	Mateřská škola	Janáčkova 498
Mateřská škola, Třinec, Nerudova 313, příspěvková organizace	Mateřská škola	Nerudova 313
	Mateřská škola	SNP 447
	Mateřská škola	Máchova 647
Mateřská škola Čtyřlístek, Třinec, Oldřichovice 670, příspěvková organizace	Mateřská škola	Tyrská 670
	Mateřská škola	Oldřichovice Ves
	Mateřská škola	Tyra 80
	MŠ(Przedszkole)	Guty 131